

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács,
a
Könyvtártudományi és
Módszertani Központ
folyóirata

1971

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

**Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács,
a Könyvtártudományi
és Módszertani Központ
folyóirata**

**17. ÉVFOLYAM
1971. 4. SZÁM**

Szerkesztő bizottság: Arató Attila, Arató
Ferenc, Barabási Rezső főszerkesztő,
Dobos Piroska, Gallai Ervin,
Héberger Károly, Horváth Tibor,
Kertész Gyula, Kovács Máté, Láng Imre,
Lévai Tamásné, B. Nagy Ernő szerkesztő,
N. Rácz Aranka, Rejtő István,
Sebestyén Géza.

Szerkesztőség:

Budapest VIII., Múzeum utca 3.

Telefon: 134-000, 260. m.

Megjelenik negyedévenként.

Előfizetési díj: 60.- Ft.

Egyes szám ára: 15.- Ft.

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda.

Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató.

Készült az NPI sokszorosító üzemében,
71-2887

Felelős vezető: Mátrai Emil

Példányszám: 500.

Terjedelem: 9,8 A 5 iv.

A könyvtárügyi konferencia után

Egy éve volt a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia (PAPP István)	259
A harmadik Országos Könyvtárügyi Konferencia bibliográfiája (TARR Lászlóné)	267

A közgyűjteményi területek
együttműködési lehetőségei

A közgyűjteményi együttműködés felé (KONDOR Istvánné)	271
A megyei könyvtárak, levéltárak és muzeumok együttműködési lehetőségei a történeti szakirodalom gyűjtésében és feltárásában (SZABÓ Ferenc)	274
Könyvtárak, levéltárak, muzeumok és a helyismereti kiadványügy (FOGARASSY Miklós)	278

Könyvtárközi együttműködés

A nagy közművelődési könyvtárak szerepe a vidéki műszaki értelmiség szakirodalmi ellátásában (TÓTH Gyula)	288
--	-----

Könyvtártudományi kutatások

A könyvtártudományi kutatómunka továbbfejlesztése (BERECZKY László - - ZIRCZ Péter)	295
Könyvtártudományi kutatások 1970-1971. (PINTÉR Márta)	300

Az IFLA és a könyvtáros-egyesületek

Az IFLA 1971. évi közgyűlése (GOMBOCZ István)	305
Az IFLA és a FID budapesti konferenciájának előkészítő munkálataiból	313
Az IFLA életéből. (Az IFLA és a FID együttműködése - Az IFLA pénz- ügyeiről - A Nemzetközi könyvév előkészületei)	314
A Finn Könyvtáros Egyesület tevékenysége (Hilkka M. KAUPPI)	316
A Magyar Könyvtárosok Egyesületének III. vándorgyűlése (T.Gy.)	318

T á j é k o z ó d á s

Szovjet-magyar könyvtárügyi szeminárium (SÁRDY Péter)	320
Szovjet felmérés a szakemberek információforrásairól. (Szpecialiszt - - biblioteka - bibliografija.) (SONNEVEND Péter)	322
A könyvtárak helyismereti munkájáról. (A külföldi szakirodalomból.) (FOGARASSY Miklós)	326

S z e m l e

Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473-1600. (ism. KÉKI Béla)	329
Kongresszusi kiadványok az OMKDK állományában 1945-1968. (ism. HORVÁTH Tibor)	331
Külföldi hírek	315, 328, 333

E számunk munkatársai: BERECZKY László (a KMK osztályvezetője), FOGARASSY Miklós (a KMK munkatársa), GOMBOCZ István (az OSzK osztályvezetője), HORVÁTH Tibor (a KMK osztályvezetője), Hilkka M. KAUPPI (a Finn Könyvtáros Egyesület főtitkára), KÉKI Béla (ny. könyvtárigazgató), KONDOR Istvánné (az MM Könyvtár-
osztály vezetője), PAPP István (a KMK igazgatója), PINTÉR Márta (a KMK munka-
társa), SÁRDY Péter (a KMK munkatársa), SONNEVEND Péter (a KMK munkatársa),
SZABÓ Ferenc (a Békés megyei levéltár, Gyula igazgatója), TARR Lászlóné (a
KMK munkatársa), TÓTH Gyula (a Vas megyei könyvtár h. igazgatója), ZIRCZ Péter
(az MM Könyvtárosztály munkatársa).

A KÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIA UTÁN

Egy éve volt a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia...

PAPP István

Egy éve annak, hogy a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia ülésezett. Nem hosszú ez az idő - különösen ismerve területünk kissé álmos tempóját -, mégis elegendőnek látszik arra, hogy lemérjük, gyümölcsözött-e az a nagy nekibuzdulás, ami a Konferencián valamennyiünket eltöltött.

Nos, látványos eredményekről, változásokról nem számolhatunk be; őszintén szólva, reálisan nem is számíthattunk rájuk. Szerintem az eltelt év legfőbb pozitívuma, hogy a Konferencia gondolatai tovább érlelődtek, a változtatás szükségessége és irányai még nyilvánvalóbbakká váltak, mégpedig pontosan igazolva a szekcióülések, tézisek és a hozzászólások állásfoglalásait. Megkezdődött a Konferencia határozatainak realizálása, még ha ez egyelőre csak a tervezés, a koncepciógyártás, a megbeszélés stádiumában is tart. Az elért eredmények mellett súlyos gondokkal is szembe kellett néznünk; a Konferencia után nem változtak meg egy csapásra a feltételek, amelyek között a növekvő társadalmi igényeket és szükségleteket ki kell elégítenünk. Mindennapos szívós, nem lankadó kétfrontos harcot kell folytatnunk: részint a jelen adottságai maximális kihasználása révén ellátni a szolgálat napi feladatait, részint pedig meggyőzni a felelős szerveket a személyi és tárgyi feltételek reális fejlesztésének elodázhatatlanságáról.

Eléggé nem értékelhető ténynek s egyben eredménynek tekintem azt a szemléletbeli egységességet, amely a Konferencián megnyilvánult. Ha sikerül ezt a szemléletmódot erősítenünk, általánossá tennünk, akkor máris biztosítottuk a határozatok valóra váltásának szubjektív előfeltételét. Ezért talán nem lesz felesleges, ha röviden és a teljesség igénye nélkül visszapillantunk a Konferencián megfogalmazott feladatokra és elgondolkodunk a "hogyan tovább"-on.

A KÖNYVTÁRÚGY TÁRSADALMI BEÁGYAZOTTSÁGA

A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia vezérgondolata a könyvtárak társadalmi beágyazottsága volt, pontosabban a könyvtárak e l k ö t e l e z e t t s é - g e a szocializmust építő társadalom iránt. Ebből következően a társadalom életfolyamataival összefüggésben vizsgáltattak és kerültek megvitatásra a problémák. Jogos büszkeséggel nyugtázhatjuk a Konferencián részt vevő miniszterhelyettes véleményét, aki nagyra értékelte a könyvtárosok társadalmi felelősségtudatát, ha úgy tetszik politikus gondolkodását, problémakezelését a szűkebben vett szakmai kérdések feldolgozásánál is. Nem öncélnak tekintjük a könyvtárügy fejlesztését, nem magunknak akarunk palotákat és gazdag állományokat, korszerű technikai felszerelést és a szolgáltatások differenciált rendszerét, hanem a társadalmi igényekkel, a lappangó és jövőbeli szükségletekkel egybevetve kívánjuk kibontakoztatni a könyvtári szolgálatot, ennek érdekében sürgetve a személyi és anyagi feltételek gyorsabb ütemű növelését.

Nem a szakmai elfogultság, hanem a tények objektív vizsgálata eredményezte az Ajánlások megállapítását: a könyvtári és a szakirodalmi tájékoztatási rendszer a l a p o z ó s z e r e p e t tölt be a termelés, a kutatás, az oktatás, a közművelődés és a közélet dokumentumokra alapozott információkkal való ellátásában. S a felelősség érzete mondatta azt, hogy a társadalmi művelődés intézményrendszerében a könyvtárak fontossága az általános iskolához hasonlítható. A művelődés folyamatában mindig jelen van a nevelés-nevelődés, informálás-informálódás kettőssége, ez jelentkezik a könyvtári rendszer egészében is egy sajátos munkamegosztás formájában, de jelentkezik minden egyes könyvtár napi munkájában is a funkciók megszabta arányokban.

A könyvtárügy társadalmi meghatározottságából következik valamennyi tennivalónk. Itt talán csak három feladatot emelnék ki. Az első az, hogy a könyvtárnak tudatosan kell szolgálnia a társadalom általános és konkrét céljait. Ebből következik a második, ami a folyamatos igényvizsgálatot, s ezen túlmenően lassan már a hatásvizsgálatot jelenti. S a harmadik, amit az előző kettő alapoz meg: reális fejlesztési tervek kidolgozása és elfogadtatása.

AZ ELLÁTÁS SÜLYPONTJAI

A könyvtári szolgálat alapelve a legteljesebb demokratizmus: mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni a dokumentumbázis teljességét. Sok példa azonban arra int, hogy azonos használati feltételeket már objektív tényezők miatt (lakóhely, iskolázottság stb.) sem lehet mindenki számára biztosítani, nem beszélve arról, hogy az azonos feltételek csak növelik a hátrányos helyzetből indulók hendikepjét. Ezért is - általánosabb megfontolások mellett - jutott a Konferencia arra az álláspontra, hogy éppen a demokratizmus, az egész társadalom érdeke kívánja meg, hogy az ellátási rendszeren belül súlypontokat kell képez-

ni, s a figyelmet, az erőforrásokat ide kell koncentrálni. Nem kizárólagosságot jelent ez, hanem hangsúlyozást, a munka irányultságát: a bizonyos használoi kategóriák számára kifejlesztett szolgáltatásokat mások is igénybe vehetik, a súlypontképzés alapján növelt intézményi ellátottság minden használó számára nyereséget jelent.

Az Ajánlások a következő súlypontokat jelölték ki az ellátásban; a munkásosztály, az ifjúság s az alkotó és jelentős társadalmi kihatású döntéseket hozó személyek. Röviden vegyük számba az e területeken jelentkező problémákat, feladatokat.

A m u n k á s o s z t á l y könyvtári ellátásáról lévén szó, kiemelt szerepet játszanak a s z a k s z e r v e z e t i k ö n y v t á r a k - nem mintha a tanácsai könyvtárak megfeledezhetnének ezzel kapcsolatos felelősségükről. A Konferencián imponáló módon jelentkezett a tudatos, átgondolt szakszervezeti könyvtárpolitika, amely abból eredt, hogy a szakszervezeti mozgalom nevelő tevékenysége egyik pillérének tekinti könyvtárait. A szakszervezeti küldöttek hozzászólásai hangzatos deklarációknak minősülhetnének, ha minden szavuknak nem volna meg az aranyfedezete is. Már régen a kezünkben van a SZOT Elnökségének állásfoglalása - "Alapelvek és követelmények a szakszervezeti könyvtárak távlati tervezéséhez", - ami világosan kitűzi az elérendő célt: a szakszervezeti könyvtárak szolgáltatásainak, munkájának magasabb szintjét. A pontosan meghatározott tartalmi feladatok s ezek valóra váltását garantáló személyi és tárgyi feltételek egysége előrelátó könyvtárfejlesztési koncepció tükrökre. Várhatóan további állásfoglalások fognak megjelenni a könyvtári munka egyes részterületeit illetően is (pl. állománygyarapítási irányelvek). Mindez arra mutat, hogy a szakszervezeti hálózatokban is az extenzív fejlődés szakasza után az intenzív szakasz van kibontakozóban. Éppen a mozgalmi feladatok maradéktalan végrehajtása érdekében szükséges az intézményi vonások erősítése; ez pedig azt jelenti, hogy nem nyújthat alacsonyabb ellátási színvonalat a szakszervezeti könyvtár, mint a megfelelő tanácsai könyvtár. A tartalmi munkával szemben támasztott követelmények növekedése, a könyvtárépítések, átalakítások, korszerűsítések mind ennek az elvnek megvalósulását jelentik. S már türelmetlenül várjuk az épülő dunaujvárosi könyvtár elkészültét, mert ez lesz az első olyan szakszervezeti könyvtár, amely méreteit tekintve is méltó párja a nagy tanácsai könyvtáraknak. Tegyük hozzá mindjárt azt is, hogy ezen az alapon bontakozhat ki igazán a tanácsai és a szakszervezeti könyvtárhálózat együttműködése: az egymás mellé rendeltségi viszonyból következő ésszerű munkamegosztáson. Az elnökségi határozat ebben a vonatkozásban is egyértelmű és konstruktív álláspontot képvisel.

Vitatható, de én mégis a munkásosztály könyvtári ellátása szempontjából vetem fel a f ő v á r o s k ö n y v t á r ü g y é n e k e l m a r a d o t t - s á g á t . Az egész lakosságot hátrányosan érinti, de különösen a külső lakóterületeket, a munkásnegyedeket. A negyedik ötéves tervben épül ugyan néhány

nagy művelődési központ, s ezekben könyvtár is, de mindez még kevés. Félő az is, hogy ezek a könyvtárak, kerületközi funkciójukhoz képest, alultervezettek lesznek. Nincs hely itt arra, hogy részletesen elemezzem a fővárosi és a vidéki könyvtárügy egyenetlen fejlődését, csak azt vetem fel: végre el kellene készíteni azt az összehasonlító tanulmányt, amely például összevetné egy megyeszékhely és valamelyik fővárosi kerület könyvtári ellátottságát.

Ha úgy tetszik, általános feladat, de kell, hogy különös nyomatékot kapjon a munkások, a fizikai dolgozók oldaláról a könyvtárhasználat szokásának elterjesztése, az i n f o r m á l ó d á s i k é s z s é g kialakítása. Nyilván nehezebb dolog a felnőttek nevelésével foglalkozni, mint a fiatalokéval, sokkal több erőfeszítésre van szükség viszonylag szerényebb eredmények eléréséhez is. Mégsem lehet félretenni ezt a feladatot, hanem a könyvtárpedagógiai módszerek változatos eszköztárával, a hatékony propagandaeszközök bevezetésével kell a magunk részéről is elősegítenünk a mélyben munkáló, döntő tényezők (az iskolázottság, a munkamegosztásban elfoglalt hely stb.) hatásának érvényesülését.

A z i f j u s á g könyvtárhasználatára - talán nem túlzás - kulcskérdés a jövő társadalma szempontjából. Persze, tulajdonképpen nem az a fontos, hogy olvas-e, jár-e könyvtárba a gyerek, a fiatal, hanem hogy képes lesz-e önállóan tájékozódni, kifejlődik-e benne az információéhség, s rendelkezik-e azokkal a készségekkel, ismeretekkel, amelyek az információk összegyűjtéséhez, feldolgozásához és felhasználásához szükségesek, végül, de nem utolsó sorban: kibontakozik-e benne az önmagával szemben való igényesség, a teljesebb emberré válás igénye. Világos, hogy csakis ezeknek a céloknak az alárendeltségében beszélhetünk a könyvtár fontosságáról, mégpedig az i s k o l a é s a k ö n y v t á r viszonylatában.

A korszerű iskolával szemben támasztott követelmény, vagyis az önálló tájékozódásra, ítéletalkotásra, az alkotó munkára való nevelés (témánk szempontjából most ezeket a célokat emeltük ki) a könyvtárosok szempontjából a könyvre, a könyvtárra, a sokféle segédeszközt kezelő központra (resource centre) alapozott didaktika megvalósítását jelenti. De ennél többről is van szó: amikor az önálló információszerzés készségének kialakításáról beszélünk, lényegében a pedagógia egyik fajta z á r t s á g a, a merev tantervi keretekbe, tankönyvekbe zárt, a teljesség illuzióját nyújtó s ezért beszűkítő tananyag ellen hadakozunk. Ezzel azonban hozzájárulunk az iskola szervezeti elszigeteltségének, zártságának feloldásához is: ha bármely más intézményhez, akkor az iskolához kell igen szorosan kapcsolódnia a könyvtárnak (s itt nem az iskolai könyvtárról van szó!): miért csak a művelődési otthonnal vagyunk képesek közös épületben elképzelni a könyvtárat? Miért ne lehetne iskolával, iskolába, iskola mellé építeni? S talán ez is segítene a harmadik fajta zártságot feloldani, a felnőtt társadalommal való esetleges és hivatalos kapcsolatokat napi, természetesen kölcsönhatássá formálni.

A fentieket inkább csak a gondolatok ébresztése szándékával mondtam el, hiszen tulmegy a mi illetékességünkön. Ami ránk tartozik, az az, hogy az iskolába járó és a tanulmányait már befejezett ifjúság könyvtári ellátását a tanácsi és az iskolai könyvtárak összehangolt fejlesztésével és munkájával kell biztosítani. Jó alapot nyújt ehhez az MSzMP Agitációs és Propaganda Bizottságának a határozata erről a feladatról. Ezzel azonban nincs megoldva a kérdés: napról-napra, a könyvtári szolgálat minden szintjén külön-külön meg kell vinni a harcot.

Az ifjúság könyvtári ellátásáról beszélve nem feledkezhetünk meg két igen fontos tényezőről, a pedagógusképző intézmények és a honvédség szerepéről. Addig ugyanis nem várhatunk fordulatot a könyvtárhasználatra - értsd: az önálló tájékozódásra stb. - való nevelésben, ameddig magában a pedagógusképzésben és továbbképzésben nem kap kellő hangsúlyt ez a probléma. A honvédségről pedig azért történik itt említés, mert óriási pedagógiai lehetőségei vannak. Mi egy kissé meg is feledkeztünk a néphadseregben folyó nevelőmunkáról s az ehhez kapcsolódó könyvtári tevékenységről, pedig már jó ideje igen egészséges fejlődés indult meg a honvédségi könyvtárak terén, s hozott már eddig is szép eredményeket. Éppen az olvasók, olvasóink érdekében kell a jövőben szorosabbra fűzni kapcsolatainkat, kialakítani az együttműködés további formáit.

S még egyről az ifjúság ügyében: az ifjúsági részlegekről, vagyis a 14 évnél idősebb fiatalok kiszolgálásáról. Két nézet alakult ki nálunk: az egyik sürgette, a másik ellenezte külön ifjúsági részlegek felállítását. Egy bizonyos: nem nyugodhatunk bele, mint ahogyan az egész világon nem nyugszanak bele abba (ld. a KMK ezen a téren lefolytatott nemzetközi felmérését), hogy a fiatalok ellátását elintéztetnek vegyük azzal a felkiáltással: ugyanazt kapják ők is, mint a felnőttek, számukra is az a legjobb. Persze, hogy azt kapják, de mást is, és másképpen is. Meg kell találnunk az utat a fiatalokhoz: ez pedig elsősorban nem szervezeti, hanem pedagógiai kérdés, amelynek nyilván lehetnek szervezeti konzekvenciái is.

Az alkotó és jelentős társadalmi kihatású döntéseket hozó személyek - kissé bonyolult fogalmazásnak tűnik. Miért ne lehetne egyszerűen értelmiséget mondani? Nem lehet, mert ez a fogalom több is és kevesebb is, mint az értelmiség. Olyan társadalmi folyamatok indokolják ezt a megkülönböztetést, mint a szocialista demokrácia kibontakozása, mint a gazdaságirányítás új rendszere, amelyek egyre több embertől s messze nem csak az értelmiségektől kívánják meg a tájékozottságot, egyre magasabb színvonalú felkészültséget, szakmai tudást. Ezt a problémakört ezért inkább a szakirodalmi ellátás kérdésének látom. E területen a fő feladatokat így lehetne összefoglalni: a lehető legszorosabb kapcsolatokat, a legtermékenyebb együttműködést kell kialakítani a népgazdasági információs rendszer (ezen belül a szakirodalmi információs rendszer) és a könyvtárügy között; a társadalomtudományok

szakirodalmi ellátottságának fejlesztése érdekében ki kell építeni az egyes társadalomtudományok információs rendszerét, a megfelelő kooperációs kapcsolatokkal; fokozott mértékben kell kielégíteni a vidéki szakirodalmi igényeket. A röviden összefoglalt feladatok óriási munkát és beruházási, fejlesztési szükségleteket jelentenek. Ismétlések elkerülése végett elég, ha utalok a Konferencia téziseire és hozzászólásaira (pl. az országos szakkönyvtárak és az egyetemi könyvtárak épületproblémái). Itt arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a feladat tulnyomórészt a nyilvános általános és szakkönyvtárakra hárul. Egyre nyilvánvalóbb, hogy az országos szakirodalmi ellátás aktív oldalát ezek az intézmények kell hogy jelentsék, míg az intézményi-vállalati keretek között működő könyvtárak többnyire mint a szolgáltatások élvezői jelentkeznek. S ez helyesen van így. Ugyanakkor azonban nyilvános könyvtárainknak rendelkezésükre kell bocsátanunk mindazokat az erőforrásokat, amelyek szükségesek ezen szerepük betöltéséhez. (Számos példa van arra, hogy vállalati könyvtárak beszerzési keretei messze meghaladják akár egyetemi könyvtárakét is.) Különös figyelmet érdemel s újra megvizsgálandó témának látszik a vidéki nagy általános nyilvános könyvtárak - nevezzük nevén a gyereket: a megyei könyvtárak - szerepköre a szakirodalmi ellátásban. Ugy tetszik, hogy jóval túllépik azokat a határokat, amelyeket néhány évvel ezelőtt érvényeseknek képzelünk. Ez teljesen új megvilágításba helyezi a környező szakkönyvtárakkal való kapcsolatukat is.

A KÖNYVTÁRÜGY ÚJ FEJLŐDÉSI SZAKASZA

Amikor a könyvtárügy egységét szoktuk emlegetni, a különféle könyvtártípusok, hálózatok összehangolt, feladatmegosztáson alapuló működésére gondoltunk. Erre gondolunk ma is, sőt még nagyobb nyomatók helyeződik rá. De a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia után egy újabb értelmet is nyert ez a gondolat, nem kevésbé fontosat, mint az előbbi. Ez pedig a könyvtárügy és a rokonterületek egysége. A rokonterületek alatt a népgazdasági információs rendszert, az oktatást és a közművelődést értem. Tehát ha feladatainkat vesszük számba, most már erre a kettős egységkövetelményre kell gondolnunk. A könyvtárügy mint egész egyaránt beletartozik mindhárom magasabb rendszerbe, kiszolgálja azokat, de ugyanakkor megtartja viszonylagos önállóságát is. Ezen az alapon - amelyről jóval szélesebb horizontok nyílnak, mint arról, amely nem volt képes a könyvtári szolgálat minden irányu kötöttségéből adódó következményeket levonni - képzelhető és várható el a könyvtárügy fejlődésének új, intenzív szakasza, amikor a könyvtárak számának a szaporítása helyett a könyvtári szolgálat minőségének javítása a cél, amikor a számszerűség helyett a társadalmi hatásfokkal kezdjük mérni a könyvtárak teljesítményét.

Elengedhetetlen, hogy az együttműködés és az összehangolás nagyobb szerepet kapjon a könyvtárak munkastílusában. Nemcsak hogy az egyes könyvtárakat nem

lehet elszigetelten kezelni, de az ellátási rendszerek között is megfelelő kapcsolatokat kell kiépíteni. Csakis így valósítható meg a könyvtárügy arányos fejlesztése. E cél elérése érdekében a könyvtárpolitika fő módszere kialakulóban van: az igények, szükségletek és adottságok gondos felmérése után kidolgozni azokat a követelményeket, n o r m a t i v á k a t , amelyek a különbözőféle típusu könyvtárak fenntartására, működésére, szolgáltatásaira vonatkoznak, mégpedig úgy, hogy az egyes könyvtár típusokra vonatkozó előírások egymással korrelációban legyenek. A követelményrendszerek a távlati fejlesztés segédeszközei és nem azonnal érvénybe lépő előírások; realizálódásukat feltétlenül meggyorsítaná, ha bizonyos központi pénzügyi alapok is rendelkezésére állnának a szakfelügyeletnek, illetve az érintett főhatóságoknak.

Szerencsés dolog volt az általános nyilvános könyvtárak követelményrendszerének a kidolgozásával kezdeni ezt a munkát. (A dokumentum feltehetően már hamarosan végére ér az államigazgatás illetékes fórumain át megtett útjának, s napvilágot lát, a szakfelügyelet hivatalos álláspontjaként.) Ennek alapján megynként el kell készíteni a 10-15 évre szóló távlati fejlesztési tervet, az általános követelményrendszer helyi konkretizálására.

Folytatni kell a központi tervező munkát is: hasonló normatívákat kell kialakítani további könyvtár típusokra (muzeumi könyvtárak, főiskolai könyvtárak stb.).

A KÖNYVTÁROS

A minőségi fejlesztés l e g f ő b b t é n y e z ő j e mégis a könyvtáros. Ezért nyert az utóbbi időben olyan nagy hangsúlyt a könyvtárosképzés problematikája. Véleményem szerint a Konferencia helyes irányban jelölte meg a továbbképzés útját; ami aggodalommal tölt el, az a megvalósítás üteme. Rendkívül beszűkült a képzési bázis, a tananyag korszerűsítésre szorul, a tanítóképzőkben végre fel kell számolni az egyik szaknak sem előnyös szimbiózist... de nincs értelme a felsorolásnak, mindez közismert. Talán éppen ezért kapott olyan kevés helyet a könyvtári szaksajtóban ez a kérdéskör; pedig az egész szakma érdeke, hogy a képzési rendszer összhangban legyen nemcsak a jelen, de a jövő követelményeivel is.

ÁLLAMI IRÁNYÍTÁS - TÁRSADALMI AKTIVITÁS

Mind nyilvánvalóbbá válik, hogy a kettő egymás nélkül nem lehet meg, mindkettő egyidejű erősödése nélkülözhetetlen hajtóereje a könyvtárügy fejlődésének.

Végre eldőlt kérdés, hogy új k ö n y v t á r i t ö r v é n y t kell előkészíteni. Nem könnyű feladat ez, hosszú évekre szól - de megéri, mert a meg-

változott társadalmi követelményekhez igazodó könyvtárügy jogi keretbe való foglalása egyben távlatot ad az elkövetkező fejlődésnek. A sikeres munka érdekében a legjobb erőket kell mozgósítanunk, igen széles körben, szakmán belül és szakmán kívül egyaránt megvitátunk a jogszabály rendelkezéseit, s ezt a lehetőséget is felhasználnunk a könyvtárügy társadalmi hasznosságának bebizonyítására, elismertetésére.

A napi gyakorlathoz a s z a k f e l ü g y e l e t kérdése kapcsolódik szorosabban. A közigazgatásban és egyéb területeken bekövetkezett változások a szakfelügyeleti tevékenység erősítését, színvonalának emelését kívánják meg. Nem értek egyet azokkal, akik szerint egyszerűen a módszertani munka szakfelügyeletté való átkereszteléséről van szó. Én a lényegét abban látom, hogy elérkezett az ideje a mérce magasabbra való tételének. Nagyobb követelményeket támasztunk magunkkal szemben, ez feljogosít bennünket arra, hogy másokkal szemben is i g é n y e s e b b e k legyünk: a szakmai tanácsadás mellett számon is kell kérni a munkát, ellenőrizni a szolgáltatások minőségét és észrevételezni a hibákat, hiányosságokat.

Az állami irányítás partnere a könyvtárostársadalom. Biztos vagyok abban, hogy messze nem használtuk ki azokat a lehetőségeket, melyeket a könyvtárosok aktivizálása nyújtana. A keret adott: a M a g y a r K ö n y v t á r o s o k E g y e s ü l e t e ; ezt a szervezetet kellene olyanná fejleszteni, hogy képes legyen a könyvtárosok több ezerre rugó táborát valóban érdekeltté tenni a problémák közös megoldásában, a közös gondolkodásban és a közös cselekvésben.

+ + +

Aránytalanul és talán rapszodikusán vetettem fel e néhány témát, gondolatot. Mentségemre szolgáljon, hogy ez az elmélkedés is azt a folyamatot szeretné segíteni, amely a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia után indult meg, s feltehetően mindjobban kibontakozik.

A harmadik Országos Könyvtárügyi Konferencia bibliográfiája

(Lezárva: 1971. aug. 31.)

Összeállította TARR Lászlóné

A KONFERENCIA ELŐKÉSZÜLETEI

Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez. /Fejlesztési tanulmány a 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia téziseihez./ [Közread. a] Művelődésügyi Minisztérium [Könyvtárosztálya]. Bp. 1970. 35 p.

[Harmadik] 3. Országos Könyvtáros Konferencia. Országos központi szolgáltatások. Az 1970. október 8-9-i ágazati ülés anyaga. (Szerk. Sebestyén Géza.) [Közread. az] Országos Széchényi Könyvtár. Bp. 1970. 76 p.

[Harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia. Könyvtárak a művelődésben. Tézisek és indoklásuk. [Közread. a] Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya. Bp. 1970. 1sm. lapsz. [25]p.

A [harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia. Könyvtárak a művelődésben. /Tézisek./ = Népművelés. 17.évf. 1970. 11.sz. 26-29.p.

A [harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia mezőgazdasági szekcióülése. Összeáll. Gál Andorné. = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója. 1970. 3.sz. 1-11.p.

[Harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia. Szekcióülések referátumai. Tömörített kiadás. (Szerk. Csüry István.) [Közread. a] Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya. Bp. 1970. 165 p.

A [harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia tézisei. /Tervezet./ + Lábjegyzetek. [Közread. az] Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. 1970. [4], 50, 6 p. 16 t. 3 db-ban.

[Harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia. Tézisek. [Közread. a] Művelődésügyi Minisztérium [Könyvtárosztálya]. Bp. 1970. 52 p.

A [harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia. A konferencia tézisei. = Könyvtári Figyelő. 17.évf. 1971. 1.sz. 4-42.p.

LŐRINCZ Gyula

Az egyetemi és főiskolai könyvtárak szerepe és helye a mezőgazdasági szakkönyvtári és információs rendszerben. [A harmadik Országos Könyvtáros Konferencia tézisei.] = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója. 1970. 4.sz. 15-19.p.

SÁRKÁNY Pál

A termelészövetkezeti üzemi kézikönyvtárak helyzete. [A harmadik Országos Könyvtárügyi Konferencia mezőgazdasági szekcióülése.] = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója. 1970. 4.sz. 8-14.p.

Szakkönyvtári és információs igények és ellátottság az élelmiszer- és erdőgazdaság területén. [A harmadik Országos Könyvtárügyi Konferencia tézisei.] = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója. 1970. 3.sz. 11-14.p.

SZÉKELY Sándor

Az orvosok szakirodalmi tájékoztatásának, szakmai művelődésének helyzete Magyarországon. [A harmadik Országos Könyvtárügyi Konferencia tézisei.] = Az Orvosi Könyvtáros. 10. évf. 1970. 4.sz. 363-400.p.

Társadalmi szükségletek, igények és hatásuk a könyvtári ellátásra és a szakirodalmi tájékoztatásra. [A 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia tézisei.] = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 1.sz. 6-11.p.

AZ ELŐKÉSZÜLETEK SAJTÓVISSZHANGJA

A [harmadik] 3. Országos Könyvtár-
ügyi Konferencia. = Könyvtáros.
20.évf. 1970. 12.sz. 699-704.p.

HORVÁTH Géza

Gondolatok a 3. Könyvtáros Kon-
ferencia elé. = Komárom Megyei Könyv-
táros. 1970. 8.sz. 3-4.p.

ISZLAI Zoltán

Ut a könyvhöz. A 3. Országos
Könyvtárügyi Konferencia előtt.
= Élet és Irodalom. 14. évf. 1970.
december 12. 4.p.

A KONFERENCIA HOZZÁSZÓLÁSAI

ARATÓ Ferenc

Minden pedagógusnak feladata a
könyvnek az önképzés eszközévé ava-
tása. = Könyvtáros. 21.évf. 1971.
2.sz. 88-89.p.

BARANYAI Tibor

Tekintsük lelkiismereti ügynek a
munkások olvasását, könyvtári ellá-
tását! = Könyvtáros. 21.évf. 1971.
2.sz. 79-82.p.

BÉKÉES György

Mi könyvtárosok nemcsak a mának,
hanem a holnapnak is felelősséggel
tartozunk. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 2.sz. 83-84.p.

BENEDEK Jenő

A könyvtárügy, a szakirodalmi tá-
jékoztatás és a szakmai tájékozta-
tásügy szoros egységet képez. =
Könyvtáros. 21.évf. 1971. 2.sz.
70-72.p.

BIRÓ Vera

Nagy felelősségtudat és hozzáértés
jellemezte a vitát. = Könyvtáros.
21.évf. 1971. 4.sz. 208-209.p.

CSÚRY István

Nélkülözhetetlen a szakfelügyelet
fejlesztése. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 3.sz. 149-151.p.

CZINE Mihály

Nagy dolog az, hogy valaki segíthe-
ti megvalósítani az emberben lévő le-
hetőségeket. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 2.sz. 86-88.p.

DARVAS József

Jobb ellátási feltételeket kell te-
remteni a könyvtári munkának. = Könyv-
táros. 21.évf. 1971. 2.sz. 74-76.p.

DÓBOS Piroska

Megtisztelő feladata minden könyvtá-
rosnak, hogy segítse a munkások és pa-
rasztok gyermekeinek egyenlő feltételek-
hez jutását. = Könyvtáros. 21.évf. 1971.
4.sz. 191-193.p.

DOMANOVSKY Ákos

Legyen harmónia a katalogizálási mun-
kában! = Könyvtáros. 21.évf. 1971.
2.sz. 85-86.p.

FODOR Pálné

A konferencia anyaga sok segítséget
ad munkánkhoz. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 4.sz. 199.p.

FÖLDI Tamás

Javítsuk meg a társadalomtudományok
információ-ellátását. = Könyvtáros.
21.évf. 1971. 2.sz. 76-78.p.

FREY Tamásné

A könyvtári munkaerők hetven száza-
léka nő. = Könyvtáros. 21.évf. 1971.
4.sz. 200-201.p.

FÜLEKI Mihály

A hadsereg könyvtárügyének tovább-
fejlesztésére kidolgoztuk elgondolása-
inkat. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz.
127-128.p.

GOSZTONYI János

Hazánkban összefonódott a könyv, a
könyvtárak és a szocializmus történe-
te és jövője. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 2.sz. 59-60.p.

GÖNCZI Imre

A könyvtárak intézményi megerősítésé-
nek korszaka. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 3.sz. 136-137.p.

GYÖRGY Károly

Tegyük általánosan ismertté a doku-
mentációs szolgáltatásokat. = Könyvtá-
ros. 21.évf. 1971. 3.sz. 124-125.p.

HARASZTHY Gyula

Kiépítjük a hungarica információk
teljes rendszerét. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 3.sz. 153-154.p.

HAVASSY Pál

Az építészek megtalálják a könyvtár
helyét és szerepét a városi települési
rendben. = Könyvtáros. 21.évf. 1971.
3.sz. 140-141.p.

HOMOR Imréné

A tanácsok a könyvtár segítségével
biztosíthatják mindenki számára a folya-
matos művelődés lehetőségeit. = Könyv-
táros. 21.évf. 1971. 2.sz. 73-74.p.

KERTÉSZ Gyuláné

A könyvtárellátó javítsa meg szolgál-
tatásait. = Könyvtáros. 21.évf. 1971.
3.sz. 151-152.p.

KIRÁLY Ernő

A mezőgazdaságban megbecsülik az információszakembereket. = Könyvtáros. 21.évf. 3.sz. 130-134.p.

KONDOR Istvánné

Könyvtáraink és a társadalom. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 2.sz. 61-67.p.

KONDOR Istvánné

A könyvtárak feladata minden társadalmi tevékenység szolgálatára. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 204-208.p.

KOVÁCS István

A könyvtárosok bérhelyzete nincs arányban a többi terület bérhelyzetével. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 203-204.p.

KOVÁCS Zoltán

Nagyüzemi módszerekkel látjuk el a kémiai információszolgáltatást. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 135-136.p.

MAGYARI Mihály

A felépülő iskolákból nem maradhat ki a könyvtárak. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 152-153.p.

MÓNUS Imre

Elérkezett az ideje az új könyvtári törvény alkotásának. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 201-203.p.

N[AGY] E[RNŐ]

A konferencia vitája. = Könyvtári Figyelő. 17.évf. 1971. 1/2.sz. 43-50.p.

NÉMETH József

A könyvtár csak az általános kultúrálódás részeként fejlődhet. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 190-191.p.

OROSZ Bertalanné

Teremtsük meg a felelősségvállalás rangját! = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 128-130.p.

RÉTI Endre

A tájékoztatás iránti igények nem egyenletesek. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 123.p.

RUZSÁS Lajosné

Bizom abban, hogy a konferencia hasznos megállapításait jogszabályok követik. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 200.p.

SÁRDI Lajos

A könyvtári dolgozók élet- és munkakörülményei. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 131-134.p.

SEBESTYÉN Géza

A könyvtárügy kulcskérdése a Nemzeti Könyvtár mielőbbi megfelelő elhelyezése. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 138-140.p.

SIMÓ Tibor

Új szakszervezeti művelődési központok Budapesten, Diósgyőrben és Dunaujvárosban. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 197-198.p.

SIMON Gyula

Az olvasóvá nevelés a pedagógus és a könyvtáros közös feladata. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 2.sz. 67-70.p.

SZÉKELY Sándor

A magyar könyvtárügy nemzetközi szinten is jó helyzetbe került. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 195-196.p.

SZURMAY Ernő

A könyvtár kötődjék erősen természetes közegéhez, a szocialista társadalomhoz! = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 193-195.p.

TAKÁCS Imre

Fontosságának megfelelő hangsúlyt adunk a könyvtárügynek. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 187-188.p.

TELEGDY-KOVÁTS László

Gyorsan kapjuk az információt! = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 126-127.p.

UGRIN Gáborné

Legyen minden iskolában hivatásos könyvtáros! = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 4.sz. 189-190.p.

VADÓC Kálmán

A [harmadik] 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia után. = Tolnai Könyvtáros. 1971. 1.sz. 3-7.p.

VAJDA Erik

A szakirodalmi tájékoztatás és a szakkönyvtárügy problémái. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 144-146.p.

VARGA Béla

A könyvtár a művelődés alapintézménye. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 142-144.p.

ZAGYVA Imre

Az ágazati művelődéspolitikai irányításért együtt vagyunk felelősek. = Könyvtáros. 21.évf. 1971. 3.sz. 146-148.p.

ZIRCZ Péter

A [harmadik] 3. Országos Könyvtár-
ügyi Konferencia eredményei. = Mü-
szaki Egyetemi Könyvtáros. 8.évf.
1971. 1.sz. 1-2.p.

ZSIDAI József

Az elmúlt 15 év nagy minőségi fej-
lődést hozott. = Könyvtáros. 21.évf.
1971. 2.sz. 78-79.p.

x

A [harmadik] 3. Országos Könyvtár-
ügyi Konferencia ajánlásai. = Könyv-
táros. 21.évf. 1971. 5.sz. 251-256.p.

A [harmadik] 3. Országos Könyvtár-
ügyi Konferencia ajánlásai. = Mező-
gazd. Elelmiszeripari Könyvtárosok
Tájékoztatója. 1971. 2/3.sz. 71-82.p.

A KONFERENCIA SAJTÓVISSZHANGJA

FERENCZY Endréné

A harmadik Országos Könyvtárügyi Kon-
ferencia. = OSzK Híradó. 14.évf.
1971. 1/2.sz. 1-2.p.

Harmadik Országos Könyvtárügyi Kon-
ferencia. = Könyv és Nevelés. 13.évf.
1971. 2.sz. 3-16.p.

KONDOR Istvánné

A könyvtárosok tanácskozása után.
= Népművelés. 18.évf. 1971. 2.sz.
3-6.p. Illusztr.

Odporucenia tretej celostatne
knižničnej konferencie. /Skrátený
preklad./ = Informácie a Materiály.
Matica slovenska, Martin. 1971. 57.no.
13-22.p.

A Harmadik Országos Könyvtárügyi
Konferencia ajánlásai. A "Könyvtáros"
anyaga alapján fordított tanulmány.

SÁRDY Lajos

Művelődési otthonaink szakemberel-
látottsága. /Gondolatok az Országos
Könyvtárügyi Konferencia után./ =
Népművelés. 18.évf. 1971. 4.sz. 9-11.p.

SIMON Lászlóné

A [harmadik] 3. Országos Könyvtár-
ügyi Konferenciáról. = Könyvtári Hir-
adó. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Közlönye. 15.évf. 1971. 1.sz. 1-2.p.

SZENTMIHÁLYI János

A [harmadik] 3. Országos Könyvtár-
ügyi Konferencia. = Magyar Könyvszem-
le. 87.évf. 1971. 1.sz. 73-76.p.

SZEPESVÁRY Tamás

Néhány gondolat a 3. Országos Könyv-
tárügyi Konferencia munkájáról. =
TMT. 18.évf. 1971. 4.sz. 251-262.p.

TAKÁCS Kálmán

Hogyan fejlődjék a művelődési ott-
honhálózat? = Népművelés. 18.évf.
1971. 4.sz. 5-8.p.

A KÖZGYŰJTEMÉNYI TERÜLETEK EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEI

Ez év júliusában került megrendezésre Siófokon a Balaton! Beszélgetések című rendezvénysorozat közgyűjteményi vitája. A konferencia három napján számos figyelemreméltó előadás és hozzászólás hangzott el. Ezek végső tanulsága az, hogy újra s az eddigiéknél alaposabban fontolóra kell venni: hol és hogyan segíthetnék egymás (egyaránt hasznos) munkáját az egyes közgyűjteményi területek.

Az alábbiakban közöljük a konferencia megnyitó előadását, amelyet KONDOR Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztályának vezetője tartott, továbbá két cikket; ezek mindegyikét a konferencián elhangzott előadása alapján írta lapunk felkérésére a szerző.

A közgyűjteményi együttműködés felé

KONDOR Istvánné

Mint a "Balatoni beszélgetések" programfüzetében olvashatjuk, tanácskozásunk célja: "... felmérni a három tudományos és közművelődési intézmény együttműködésének országos tapasztalatait, továbbá megvitatni a kapcsolatok korszerű fejlesztésének lehetőségeit. Ilyen tanácskozásra ez ideig nem került sor."

Amikor a Művelődésügyi Minisztérium vezetősége nevében megköszönöm Somogy megyének a "Balatoni beszélgetések" idei témaválasztási "telitalálatát", hadd helyesbítsem némiképp a programnak azt a megállapítását, hogy "ilyen tanácskozásra ez ideig nem került sor". Igaz ugyan, hogy több mint husz éve valóban nem volt tanácskozás hasonló összetételben, de vannak közöttünk néhányan, akik még emlékeznek rá, hogy a felszabadulás után, a negyvenes évek végéig gyakran vettek részt közös megbeszéléseken muzeológusok, levéltárosok és könyvtárosok. Legfeljebb az okozhatott gondot számukra annak idején, hogy milyen minőségben jelenjenek meg egy-egy tanácskozáson, mivel személyükben gyakran azonos volt a muzeumigazgató a könyvtárossal, a levéltáros a könyvtárossal, sőt például Baján mindhárom tisztséget ugyanaz az ember (az itt jelen levő dr. Takáts Endre) töltötte be.

A művelődéstörténeti előzményeket vizsgálva emlékeztetek a három intézmény: a múzeum, a levéltár és a könyvtár sok-sok évre visszanyúló együttélésére és közös fejlődésére. Mindháromnak fő funkciója kezdetben a megőrzés volt. A középkori közgyűjteményi csirák elsősorban muzeális célokat szolgáltak. Később a gyűjtés és megőrzés feladata mellett szerepet kapott a tudományos igényű, racionális feltárás s a használatba adás biztosítása is. Ehhez járult az alkotó jellegű tudományos munka feladata. A régi könyvtárosoktól, levéltárosoktól, muzeológusoktól a tudós erényeit követelték meg, azt, hogy a rájuk bízott gyűjteményeket gondozzák, hasonló tudós kollegáiknak rendelkezésére bocsássák, de elsősorban maguk dolgozzák fel a gyűjteményeket mint tudományos "nyersanyagot".

Az említett követelmények miatt érthető a három terület, az ugynevezett közgyűjtemények szorosabb szervezeti kapcsolata, sőt helyenként tartós szimbiózisa. Az első világháború előtt és a két világháború közötti időszakban a közgyűjtemények szoros kapcsolata különböző formákban öltött testet. Megnyilvánult a közös irányításban, közös szervezetekben (ilyenre volt példa a Magyar Nemzeti Múzeumnak és Széchényi Könyvtárának helyzete, Debrecenben a Déri-Múzeum és a városi könyvtár együttese, Győrben a levéltár és a városi könyvtár kettőse, Szolnokon, Békéscsabán, Szegeden a múzeum és a városi könyvtár közössége, Baján meg éppenséggel a múzeum, a levéltár és a könyvtár triásza stb.) A felsorolást az ittlévők bizonyára további hivatkozásokkal tudnák folytatni.) Megnyilvánult továbbá olyan közös társadalmi szervezetekben, mint az egykori könyvtáros- és levéltáros-egyesület, sőt kiadványokban is tükröződött, mindezekelőtt a Magyar Minerva köteteiben.

A kulturális forradalom művelődéspolitikája a negyvenes-ötvenes évek fordulóján felülvizsgálta a "gyűjteményegyetemi" örökséget, és abból a megfontolásból kiindulva, hogy a három intézménytípusnak sajátos, differenciált feladatai vannak, külön fejlődési utra terelte őket, s az ebből fakadó irányítási és szervezeti konzekvenciákat is radikálisan levonta. A korábban szinte "egy test - egy lélek" intézmények szétválasztásának, önállósításának és saját fejlődési vonalra állításának helyességét mindegyik terület elmúlt husz esztendő s rohamos fejlődése igazolja. Ma már azonban azt is megállapíthatjuk, hogy az operáló kés gyakran túl mélyre hatolt és a "szíami ikrek" szétválasztása felesleges "csonkolásokat" is okozott. A három intézmény a maga útját járva mintha elfeledkezett volna arról, hogy utjaik közös végcélhoz tartanak és a "keresztődésekben" gyakrabban kellene találkozniuk.

Az utóbbi években azonban sokasodnak az elkülönülés feloldásának jelei. Közelebb kerültek egymáshoz a közös fenntartóhoz való tartozás következtében is, de még inkább a munkában. A múzeumok, levéltárak és könyvtárak mind több feladatot vállaltak együtt. Közös tevékenységük elsősorban a közművelődés területén egyesítette törekvéseiket. Ezért is értékelte - és méltán értékelte - nagyra a tavalyi országos népművelési konferencia a múzeumok és levéltárak közmű-

velődési szerepét. Idézek a konferencia téziseiből: "A múzeumok és levéltárak egyre fontosabb szerepet töltenek be a közművelődésben. A múzeumokban a gyűjtés és a tudományos feltárás mellett mind nagyobb szerepet kap, módszereiben és formáiban gazdagodik a közművelődési tevékenység... A levéltárak a múzeumokkal és a könyvtárakkal együtt bázisai a helytörténeti és honismereti tevékenységnek, amely különösen az utóbbi években a forradalmi évfordulók hatására, meg társadalmi, gyakorlati jelentőségének felismerése révén vált a hazafias nevelésnek, a közéleti érdeklődés felkeltésének és a helyes történelemszemlélet kialakításának eszközévé..."

A fentiek szellemében azért is üdvözöljük örömmel Somogy megye kezdeményezését a három intézménytípus közös problémáinak megvitatására, mivel egybevág a népművelési konferencia elvi állásfoglalásával, mely szerint a művelődéspolitikai négy nagy tartománya: az oktatáspolitikai, a tudománypolitikai, a művészetpolitikai és a közművelődéspolitikai viszonylagos önállósággal rendelkezik, de a művelődés folyamata, a társadalom művelődési élete csak e tartományok szoros kapcsolata révén valósulhat meg. Összehangolt és ésszerű munkamegosztást és az eddiginél szorosabb együttműködést kell teremteni a tudományos intézmények és alkotóműhelyek, továbbá a tudományok és művészetek eredményeit közvetítő intézmények között. A közművelődés nemcsak önálló része a művelődéspolitikának, hanem olyan sajátos megnyilvánulási formája is, amely minden egyéb formában is szerepet kell, hogy kapjon, mint mondani szoktuk: minden művelődési intézmény tevékenységének van, illetve kell, hogy legyen népművelési-közművelődési aspektusa. Helyeseljük tehát a tanácskozás célkitűzését, mert az itt képviselt intézmények megegyeznek abban, hogy a közművelődést szolgálják, noha valamenynyire sajátos módon, a maga arculatának megfelelően. A közművelődési funkció előtérbe kerülése egyenes következménye a kulturális fejlődésnek, az iskolai végzettségi szint emelkedésének, a tanulás, a továbbképzés, az elemi szintű tudományos munka rohamos elterjedésének - és a tudományos kutatói apparátus kibővülésének is. Ebből következik, hogy a tudományos és a közművelődési feladatok egyik intézmény munkájában sem válnak - nem válhatnak - el élesen egymástól, hanem fokozatos átmenetekkel olvadnak egybe.

A közös feladatok együttműködésre szólítanak fel. A "Balatoni beszélgetések" célja az együttműködés lehetőségeinek és formáinak feltárása és a közös cselekvések szándékának kinyilvánítása. Az együttműködés és a munkamegosztás utjainak kijelölésében tanácskozásunk igen sokat tehet.

Anélkül, hogy a megbeszélésnek elébe kívánnék vágni, szeretném hangsúlyozni, mennyire fontosnak tartjuk a helyismereti együttműködést abban a szellemben, hogy a múlt feltárása és a jelen megismerése a jövőt szolgálja. Ezeknek és egyéb közös tennivalóinak meghatározásakor, illetve vállalásakor mindhárom intézménynek vissza kell emlékeznie azokra a kapcsolatokra, amelyek egykor a testvérintézményekhez fűzték. Ezekre visszagondolva és ilyen szellemben könnyebb lesz megtalálni az egymást összekötő és elfelejtteni az elválasztó mozzanatokat.

A megyei könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködési lehetőségei a történeti szakirodalom gyűjtésében és feltárásában

SZABÓ Ferenc

A vidéki tanácsai levéltárosok és helytörténeti kutatók szemszögéből, elsőrendűen a Békés megyében szerzett tapasztalatok alapján kívánok néhány gondolat-
tal csatlakozni a közgyűjteményi vitához. Ugy gondolom, nem árt hangsúlyoznunk,
hogy a könyvtárak és a múzeumok hagyományosan széles körű k ö z m ű v e l ő -
d é s i munkát folytatnak, míg a levéltárakban az ilyen irányú tevékenység
csak két évtizede kezdődött. Tudjuk azt is, hogy a háromféle intézményben
rendkívül eltérő formákban ölt testet a közönséggel való kapcsolat, s egy ki-
állításlátogató nem azonosítható fogalom egy könyvkölcsönző olvasóval vagy
egy levéltári kutatást folytató pedagógussal. Ami a háromféle intézmény t u -
d o m á n y o s célja, illetőleg a tudományt szolgáló tevékenységét illeti,
abban nincs lényegi különbség. A megyénként és intézményenként mutatkozó szín-
vonalbeli változatokkal - ha a kiegyenlítődés egyes jeleit konstatálhatjuk is
- érthető okok miatt még hosszú ideig számolnunk kell. Távolról sem egyformák
a személyi és anyagi lehetőségek, eltérőek az igények, nem azonos mértékű a
vállalkozó kedv és a vele társuló szakmai felkészültség. Arra is gondolnunk
kell, hogy a múzeumokban és a könyvtárakban - ilyen vagy olyan mélységben -
számos tudományterület kap képviselést, a levéltárak munkája viszont a tör-
ténettudomány szélesebb értelmű, de a másik két intézményhez képest szűkebb
határai között folyik.

Mindhárom intézményben speciális szakmai ismereteket kívánó munkát végzünk.
Működésünkben legalább annyi az erősen különböző elem, mint az általánosítha-
tó vagy rokonítható. Nyilván ez lehet az elsődleges oka, de emellett bizonyos
szakmai b e f e l é f o r d u l á s is, hogy belső szakmai közlönyeink
csak elvétve foglalkoznak a testvérterületeket összekapcsoló kérdésekkel. A
Könyvtári Figyelő, a Múzeumi Közlemények és a Levéltári Szemle utóbbi három
évfolyamának tartalmi áttekintése legalábbis azt mutatja, hogy legfeljebb a
mikrofilmtechnika és a raktárfelszerelési problémák taglalásában találtunk kö-
zös mondanivalóra. Szakmai kérdésekben a kelletnél jóval gyengébb az érintke-
zés; ami van, helyi kezdeményezésből történt. Nagy szükségét érezzük pedig
többen is, hogy az alapvető jogszabályokon túl legalább a nyilvántartás és
feltárás alapvető gyakorlati tudnivalóit kölcsönösen ismerje a három intéz-
mény szakszemélyzete. Ez is előfeltétele a színvonalas együttműködésnek.

Kétséggel igaz, hogy a vidéki levéltárak eddig lényegesen kevesebb kézenfekvő lehetőséget találtak a megyei könyvtárakkal való közös erőfeszítésekre, mint amennyi ténylegesen van s amelyek a muzeumokkal fenntartott kapcsolatokban több megyében meg is valósultak. A Megyei Könyvtár és a Megyei Levéltár együttes és egymást segítő tevékenysége Békés megyében évek óta tartalmi eredményeket mutat. A levéltár több ízben nyújtott segítséget a könyvtárban folyó bibliográfiai munkához, a helytörténeti részismereteket kívánó annotálásához. A kéziratban évek óta készen álló, kiadásra váró megyei sajtóbibliográfiát is történész szemmel nézte át a levéltár, s több kiegészítő adatot szolgáltatott, néhány módosítást javasolt a felszabadulás előtti helyi periodikumok irányvonalának értékeléséhez. Ez utóbbihoz nem mindig elegendő maga az adott lap.

A könyvtári és levéltári kooperáció szélesítését a levéltár oldaláról továbbra is a minél tágabban értelmezett helytörténet területén maradva képzeljük el, a bibliográfiai munkálatokba történő szerényebb mértékű bekapcsolódással, még inkább nyomda- és sajtótörténeti vonatkozásban, részben még könyvtárhistóriai oldalról is. Ehhez a mi levéltárunk nemcsak gazdag anyaggal rendelkezik, hanem néhány érdemleges előtanulmánnyal, megjelent sajtó- és nyomdatörténeti dolgozattal is, továbbá a gyomai Kner Nyomdaipari Múzeum létrehozásában vállalt erőteljes közreműködéssel. A megye sajtójának multjához kapcsolódik az a munka, melynek során, a levéltári anyag feldolgozásával, feltárásával összekötve - a Megyei Könyvtár jelzése alapján - számba vettük az iratok között található számos 1850-60-as évekbeli aprónyomtatványt, köztük igen sok ponyvát, amelyeket a megyebeli nyomdák terjesztési engedélyt kérve nyújtottak be a hatósághoz. E nemesgyiszter igen ritka nyomdatermékek egyenkénti nyilvántartását a könyvtár végzi el. 1869-től, az első Békés megyei lap megindításától kezdve a felszabadulásig terjedően kijegyeztük az alispáni iratokból a helyi ujság-engedélyezési ügyek levéltári jelzeteit, az egyes számok vagy egyes lapok betiltására, terjesztési engedélyük megvonására, a szerkesztőváltozásokra vonatkozó ügydarabok számát. A főispáni akták között általában megtalálhatók a kormánypárti lapok szubvenciójáról tanuskodó dokumentumok. 1911-ben és 1925-ben minden megyében felmérték a helyi lapok példányszám-adatait, 1926-ban pedig - az egyes városokig és községekig lemenően - a fővárosi politikai lapok elterjedtségét. Az ezekről tanuskodó iratokat feltártuk és tanulmányban feldolgoztuk. E lehetőségek minden megyében adva vannak, kiaknázásuk gyümölcsözően kapcsolhatja össze a két intézményt. Az olvasóköri, iskolai, városi és községi könyvtárak, jelentősebb magánkönyvtárak történetéhez szintén kiemelkedő fontosságú iratokat tud adni a levéltár. Kevesen tudják pl. azt, hogy 1949-ben, a régi olvasókörök feloszlásakor, a tulajdonukban lévő könyvanyag címjegyzékét fel kellett vennie a hatóságnak, s e nagyon becses listák az iratok között megtalálhatók. Folytathatnánk a sort hasonló ötletekkel az aprónyomtatványok (értékesebb falragaszok, röplapok, meghívók, gyászjelentések, prospektusok, nyomtatott térképek, nyomdai sokszorosításu, testületi ülésekről felvett jegyzőkönyvek stb.) levéltári feltárási lehetőségeivel.

A könyvtár, a muzeum és a levéltár egyaránt nagy hasznát venné, ha sikerülne megteremtteni az egyes megyékben külön-külön is a könyvtári gyűjtőköri kooperációt, továbbá - amint erre sikeres törekvések vannak - a nyilvántartási, katalogizálási kooperációt. A vidéken élő kutató nemegyszer sanyaru tapasztalatokat kénytelen szerezni a megyén belül őrzött, de csak hosszú utánjárással elérhető, ritkább könyvek, folyóiratok körül - részint a szerzeményezés, másrészt pedig a feltárás nagyfoku széttagoltsága, esetleges volta miatt. A történettudomány példáját szeretném idézni e tekintetben, de nemcsak a helyismereti keretben művelt helytörténetét, hiszen a gyakorlatban vajmi nehéz megvonni a határt a megyei-lokális témakör és az országos aspektusu történeti vizsgálódás irodalomszükséglete, információs igénye között. Az egyes megyei könyvtárak a helyismeret körébe vágó irodalmat a teljesség igényével gyűjtik, s kivétel nélkül megkülönböztetett figyelmet fordítanak a helyismereti anyagra, azon belül is a helytörténetre. A lokális vonatkozásokkal nem bíró történeti szakirodalmat a megyei könyvtárak - érthető okokból, hiszen általános gyűjtőkörük miatt minden tudományágat képviselniük kell - eléggé nagy szelektálással szerzik be (erre az anyagi lehetőségek korlátozottsága is kényszeríti őket). Legjobb szándékuk mellett sem vállalhatják a történettudományi szakkönyvtári feladatokat, ugyanugy nem, mint ahogy agrártudományi, műszaki, közgazdasági, egészségügyi stb. szakkönyvtári funkciójuk sem alakulhat ki. Egy-egy megyében nem is lehet - vagy aligha lehet - megoldani a történeti szakirodalom teljességének gyűjtését. Az viszont kivihetőnek látszik, hogy legalább napjainktól kezdve (s az adottságoknak megfelelően visszamenőleg is) a megyei könyvtárak, a megyei muzeumi szervezetek és a megyei levéltárak - kölcsönös megállapodás alapján - megosszák maguk között a szerzeményezés terhét. Ezt természetesen a nyilvántartásoknak is tükrözniök kell, de erről még szólunk.

A b e s z e r z é s megosztásánál a három intézmény funkciójából kiindulva az alábbi javaslatot lehet tenni: Muzeumi feladat legyen a régészeti, néprajzi, művészettörténeti, természettudományi irodalom teljességre törekvő gyűjtése. Ugyanezt tegye a levéltár szorosabban vett történeti, jogi, statisztikai, közgazgatási vonatkozásban. A könyvtár e tudományágak irodalmából is szerezzen be mindent, ami helyismereti funkciója alapján szükséges, továbbá ami kézikönyv, monográfia jellegű vagy ismeretterjesztő célú. Minden megyei könyvtárban legyen meg a fentebb más intézmények gondjaira bizandónak javasolt történettudományi ágazatok összes kiadott bibliográfiája, s mindaz, ami a szakszerű tájékoztatáshoz szükséges. A történettudományi gyűjtőkör egy-egy megyén belüli megosztásával biztosítani lehetne az eléggé korlátozott anyagiak célszerűbb felhasználását. Ez utóbbira egyetlen példát: az egyre drágább KSH-kiadványok minden megyében legyenek meg a teljesség igényével, akár van helyi vonatkozásuk, akár nincs. De csak egy helyen szerezzenek be mindent.

A f e l t á r á s kérdéskörére kanyarodva: a szerzeményezésben kialakítható kooperációhoz hasonló - sőt annál is szélesebb - együttműködés lehetőségeiről szeretnék szólni, szintén egy-egy megye keretein belül. Mint ez néhány me-

gyében ki is alakult már, a megyei könyvtárban kellene lennie a másik két intézmény anyagát is tükröző lelőhelykatalógusnak. Ha visszamenőleg már nehéz is lenne megoldani, legalább az újabb katalogizált művek céduláinak egy példányát küldje meg a múzeum és a levéltár a könyvtárnak. A régebbi beszerzések esetében ez igen hasznos kiegészítéseket hozhatna a könyvtár helyismereti gyűjteményéhez, az újabb beszerzések esetében pedig inkább az általános tájékoztatási funkció ellátásához, miután a helyismereti irodalom teljességét a könyvtár maga is beszerezni.

Nagy probléma, s megoldására önjerejéből a megyei könyvtár nem vállalkozhat, a k ö z é p i s k o l á k nevelői k ö n y v t á r a i b a n található, vidéki viszonyok között nemegyszer meglepően gazdag könyvanyag feltáratlan volta, hozzáférhetetlensége. Békés megyei példaként csak a szarvasi gimnázium-mintegy 40 000 kötetes, zömmel a felszabadulás előtti másfél századból származó könyvtárát említem, de mindenhol akad hasonló. A hasonló helyzetű gyűjteményekben a megyei központi katalógus részére csak a könyvtár-múzeum-levéltár közös erőfeszítésével lehetne legalább alapszintű nyilvántartást felvenni. Ez összeköthető volna azzal is, hogy mindhárom intézmény a maga szűkebb gyűjtőkörére vonatkozó katalóguslapokból külön kapna egy-egy példányt. Ilyen módon - elvileg legalábbis - a megyei könyvtár nyilvántartaná a megye területén őrzött értékesebb könyvanyag viszonylag teljes körét, a másik két intézmény pedig a speciális gyűjtőkörébe eső könyveket - főképp a mindhárom megyei gyűjteményből hiányzó műveket. E megoldásból számos gyakorlati haszon származnék: az országos könyvtárak és a regionális könyvtárak állományának túlzott igénybevételelén valamit enyhíteni lehetne, a megyén belüli könyvtárközi kölcsönzések gyorsabban lebonyolíthatók volnának, s végül az eddig holt, illetve használaton kívül álló könyvanyag jelentős része betöltené tényleges hivatását.

A gyűjtőköri megosztásra és a nyilvántartásra vonatkozó - könyvtáros szemmel tekintve talán több vonatkozásban is támadható - javaslataimról magam is elismerem: elsősorban az egyetemi könyvtárakkal, illetve e g y e t e m e k k e l n e m r e n d e l k e z ő megyékre vannak szabva. Megyéink tulnyomó része ilyen. Ahol egyetem vagy főiskola működik, sokkal kedvezőbb a helyzet.

A helytörténeti kutatás szervezésében, irányításában mutatkozó közös feladataink lényegét a tudományosság minél teljesebb biztosításában kell megjelölnünk. Támogassuk, segítsük a honismereti tevékenységet, de szigorúan a tudományosság oldaláról. Ne vállaljuk a feltétlenül szükséges, ám nem a mi lehetőségeinkhez szabott, hanem annál jóval szerényebb erőfeszítéssel ellátható mozgalmi-szervezési feladatokat, mert ha ezzel egy-egy intézményhez tudjuk is kötni a honismereti érdeklődők elég széles táborát, magasabb szintű feladatainkról és lehetőségeinkről le kell mondanunk. A szervezési munkát a művelődési házaknak, a honismereti bizottságoknak, a Hazafias Népfront szerveinek, az iskoláknak kell ellátniuk. A könyvtár, a múzeum is teheti és tegye is ezt községi-városi szinten. A megyei könyvtár, a megyeszékhelyi múzeum és a megyei levéltár akkor se-

giti ténylegesen a helytörténetírást és azon át a honismereti mozgalmat is, ha elvégzi a nélkülözhetetlen a l a p k u t a t á s o k a t . E három intézményben vagy ezek közreműködésével kell megszületnie egy-egy megye helytörténeti lexikonának, régészeti topográfiájának, a sajtóbibliográfiának és sokféle más segédletnek, a megye legfontosabb írásos emlékeit publikáló forráskiadványoknak stb. Az összefoglaló, rendszerező, kézikönyv jellegű munkákat a három megyei intézményben kell megcsinálni. Ebbe is bevonhatunk néhány külső munkatársat, helytörténeti kutatással foglalkozó pedagógust, a feladat terhét azonban nekünk kell viselnünk, főként szakmai felelősség tekintetében. A jelzett alapmunkálatokban mindhárom intézmény megtalálja a sajátosan reászabott területet. Együttal mind a megyei könyvtár, mind pedig két partnere messzemenő lehetőséget kap - s rá is kényszerül - a regionális, megyehatáron túltekintő együttműködésre, amely az utóbbi időkben a korábbiaknál is halványabb.

Könyvtárak, levéltárak, múzeumok és a helyismereti kiadványügy

FOGARASSY Miklós

Az alábbi tanulmány lényegi gondolatai a siófoki konferencia harmadik napján tartott előadásban, bővebben kifejtve hangzottak el.

A kiadványi kérdésekre a három közgyűjtemény együttműködéséről folytatott háromnapos vita és a gyűjtőköri, feldolgozási, szervezési kooperációt tárgyaló referátumok után került sor, ezért számos lényeges, de a témával összefüggő kérdésre a szerzőnek nem kellett kitérnie. Bevezetésként helyénvalónak látszik tehát összefoglalni azokat a fontosabb, a konferencia résztvevőinek egyetértésével kialakult gondolatokat, melyeket a szerző tanulmánya kiindulópontjának tekint.

1. A három közgyűjtemény - könyvtár, levéltár, múzeum - tevékenységét szabályozó és érvényben lévő rendeletek jelenleg egymásnak jó néhány ponton ellentmondanak. A joganyag felülvizsgálata, miniszteriális szintű egyeztetése sürgető és elkerülhetetlen. A legfontosabb, az együttműködést leginkább akadályozó kérdéskör a g y ű j t ő k ö r i elhatárolásé. Mivel azonban a reális helyzet megyénként eltérő, nem célszerű arra számítani, hogy a határok rendeletileg pontosan rögzíthetők. A helyi tanácsok művelődési osztályainak irányításával kell írásban rögzített együttműködési tervet, gyűjtőköri megállapodást készíteni (esetleg más, a helyismereti munkában érdekelt szervek bevonásával).

2. Az összehangolt munka feltételei közt elsőként a kölcsönös tájékoztatás látszik legfontosabbnak, legsürgetőbbnek. E feladat akár az "intézményvezetők kollégiuma"-ként javasolt ülések, akár a megyei Helytörténeti Bizottságok keretében, de mindenképpen rendszeres formában oldandó meg.

3. Mindhárom intézményt a helytörténeti-honismereti munkában autonómnak, önálló bázisnak kell tekinteni; nem egymás rovására, hanem az értelmes közös célok érdekében kell regionális kulturát szolgáló tevékenységüket egymáshoz illeszteni. Az anyagi, technikai lehetőségek terén (pl. sokszorosítás, nyomdai kapacitás) éppúgy, mint az állományi kérdésekben (nem az intézmények birtokában lévő anyagok átadása, hanem az igényes feltárás és a hozzáférhetőség biztosítása) ennek szellemében kell egyetértésre jutni.

4. A kiadványi munkát alap kutatásoknak, részletes feltáró munkának kell megelőznie.

MENNYISÉG - MINŐSÉG

A helyismereti (helytörténeti és regionális) kutatás és ismeretterjesztés szolgálatában álló kiadványi tevékenység jelenleg országosan igen változatos, és emellett számos árnyoldala is van. Örvendetes kezdeményezései, példaadó teljesítményei mindhárom intézmény részéről jelentkeznek. Érdemes tehát témánkat tárgyalva tekintetünket ezekre függeszteni, a meglévő értékek felől elindulni, és p o z i t i v formában vázolni fel a tudományt és közművelődést egyaránt szolgáló országos helyismereti kiadványpolitikát. Ha jól gondoljuk végig feladatainkat, legalábbis azok közül a legfontosabbnak látszókat, akkor az e g y ü t t m ű k ö d é s ennek az eszme- és tervrendszernek nélkülözhetetlen része lesz.

A helytörténeti-helyismereti kiadványtermés m e n n y i s é g e pontosan át sem tekinthető, a közelmúltban pedig szinte lenyűgöző méretűvé nőtt. Ebben ne csak az évfordulós időszak alkalmi fellendülését lássuk; jogosnak látszik a feltevés, hogy egy rövid életű nemzeti hagyomány éledt újjá az elmúlt évtizedben. Megváltoztatva természetesen az örökség tartalmát, célját és társadalmi hovatartozása irányát is. Arról a hagyományról van szó, melyet a múlt század végén a hazai felemás polgárosodás helytörténeti érdeklődése indított el, majd - buvópatakszerűen - a két világháború közötti népies mozgalom falukutató, szociográfiai vonzalmu tábora vitt tovább. A dualista korszakban elsősorban a középkori történelem iránti érdeklődés, a történelmi "innen-onnan" töltötte meg a nagyszámu helyi lapokat, folyóiratokat; igényes lecsapódását azonban a korabeli - sokszor dzsentroid jellegű - vidéki értelmiség történeti publikációi örökitették meg. Érdemes felütni a gazdag "tanári publikációkat": vidéki iskolák, intézmények évkönyveit, folyóiratait - érdekes, tartalmas és színes a kép. Az 1920-as, 30-as évek falukutatói közismertebbek. Ez az egészséges és

termékeny, a honszeretetet és az értelmes valóságismeretet egyaránt szolgáló helyi érdeklődés helytörténet-honismeret-helyismeret elnevezéssel és igen változatos formában éledt ujja a hatvanas években szocialista tartalommal, a demokratizmust is szolgálva. A klasszikus történeti vonzalom kisebb aránnyal képviselteti magát a mozgalomban, ez a tendencia azonban korszerűnek látszik, megfelel a jelen társadalmi és tudományos igényeinek. A modern várostörténet is szintetikus, határterületi tudománnyá válik világszerte: a statisztikát, a néprajzot, a gazdaságtörténetet éppúgy hasznosítja és adatokkal gazdagítja, mint a köztörténet helyi vonatkozásait - a munkásmozgalom alakulását is csak urbanisztikai, történeti szociológiai, demográfiai stb. adatok birtokában lehet ma már részletesen megrajzolni.

A spontán és sok irányba indult helyi kulturális mozgalom jelenleg - jogosan - igen d e c e n t r a l i z á l t n a k látszik, sok a gazdája, igazi pásztora azonban mégis kevés. Szaporaságát, terebélyesedését (a helyi fórumok, szakkörök, monográfiák sarjadzását) azonban lényegében örvendetesnek kell itélni. Az irányítás, a vezető tudományos intézmények feladata azonban a gondozás, a szigorú kritika, az i g é n y s z i n t állandó emelése.

A publikációk száma - mint mondtuk - igen nagy: csupán a "Magyar Nemzeti Bibliográfia" 1969-ben közel száz, ebbe a tárgykörbe tartozó kiadványt regisztrált. A veszély azonban nem a szám nagyságában, hanem a tartalom átlagszínvonalának alacsonyosságában rejlik. E kiadványok tekintélyes része már megjelenéskor is avult, csak egy-egy ünnepség pillanatnyi fényét van hivatva ideig-óráig növelni, hamarost ki is esik az idő rostáján. A lokális hagyománytisztelet, mult- és jelenkutató csak akkor válik igazán értékesé, ha a helyismereti tevékenységet "a tudományos vizsgálódás igényes szempontjai hatják át". Az elszórtan megjelenő művek (tanulmányok, monográfiák) csak így állhatnak össze egységes és életképes szerveződéssé, amely a jövőben valósul meg és - szellemi természetü lévén - láthatatlan. Csak így szolgálhatja az írásos termés a történeti folyamatok (és a jelen) megértését, valamint a közösség demokratikus, kontrollált öngazgatását.

Amikor tehát a felelőtlen (a szakképzettség, forráshivatkozások, lektorálás hijával megjelenő) szapora publikációk ellen emelünk szót, nem a buzgalmat, nem is a szerzők, kiadó szervek jó szándékát vonjuk kétségbe: országos felelősség szellemében tesszük. Lehetőségeink ugyanis igen szűkösek, s miközben csupán reprezentációs célokat szolgáló kiadványok látnak nagy számban napvilágot, alapvető fontosságú kutatások, feltárások, adatgyűjtések és ezek forrásértékű publikációi hiányzanak. Hiszen igen módjával kell gazdálkodnunk a meglévő képzett szellemi, pénzügyi, nyomdai kapacitással (ezek a kiadványok nem egyéni lelkesedésből s nem asztalfióknak készülnek).

A jelenlegi helyzeten nem könnyű, de elképzelhető a változtatás. Az új tanács-törvény ellenére is érvényben vannak azok a r e n d e l k e z é s e k , ame-

lyek a tudományos szakemberek ellenőrzését is biztosíthatják. Minden 1. íven felüli mű megjelentetéséhez a Kiadói Főigazgatóság engedélye kell - s helytörténeti művek esetében ez a szerv szaktanácsért, véleményért az Országos Helytörténeti Bizottsághoz fordul rendszeresen. A területet ismerők előtt azonban jól tudott, hogy a rendeletre való hivatkozás nem elegendő; sok esetben szigorúbban kellene érvényt szerezni az ellenőrzést biztosító jognak. A rövidebb írások esetében is biztosítva látszik a kontroll: a megyei tanácsok igazgatási osztályának láttamozása kell ezekhez is. Manapság, amikor a helyi nyomdák, sokszorosítók gomba módra szaporodnak, országos kulturális érdekké válik a jogszabályok hatékony és a szakemberek bevonásával foganatosított alkalmazása. Még így is marad fenn tennivaló: a helyi művelődés vezető szerveinek - kulturpolitikai tevékenységük keretein belül - kell az irányban munkálkodni, hogy az igényességet, a kutatás, feldolgozás, sőt megfogalmazás minőségi szempontjait mindinkább elfogadtassák. Nem elegendő a "helyismereti buzgalmat" pályázatokkal gerjeszteni, a feltörő energiákat szigorúan megszabott, helyes mederbe kell egyúttal okosan terelni. (Félreértés ne essék: nem a pályázatok ellen, nem a hasznos önművelés ellen szólunk. Talán csak a jó pedagógus tudja a könyvtárosoknál jobban, hogy mennyire összefüggő folyamatokról van szó, és hogy az információtermelés és szétsugárzás, a megértés és továbbgondolás mennyire elválaszthatatlanok egymástól.)

SORREND ÉS SÚLYPONTOK

A kiadványok tulburjázásának egyik mozgatója a nyomtatott szövegnek - a tartalmi értékeléstől független - tulbecsülése, szinte mitizálása. A helyismeret terén is világosan kell látnunk, milyen hely illel meg f o n t o s s á g i sorrendben a kiadványokat, s egyáltalán a kiadványi munkát. S ez már szorosabban az intézményekre, a könyvtárak, levéltárak, muzeumok vezetőire tartozik. Az értékes és fontos, színvonalukkal a jelen és a jövő érdekeit egyaránt szolgáló művek ugyanis igen alapos és gondos munkafolyamat eredményeként születhetnek csak meg. Nem sebbel-lobbal készülnek - sokszor évek, évtizedek hangsorgalmu akribiája áll mögöttük. A helyismereti tevékenység intézményi rendszerében a publikáció csak "lecsapódás" lehet, - s a szóképet felbontva ez azt is jelenti: forralni, érlelni, párologtatni kell az anyagot, hogy értékes legyen az, ami végezetül nyomdába kerül. Éppen ezért munkálkodásunk jelentős része (első fázisa, sőt sokszor a következők sem) kiadványelőkészítési munkának nem tekinthető: az állománygyarapítás, feltárás cédulázó, katalogizáló hétköznapi szorgalma, megfelelő mutatóapparátusok létrehozása csupán. Éppen ezért azt is érdemes leszögezni: nem mindenben és nem mindenkor kell az intézmények között - a kiadványok tekintetében - (látszat)együttműködést létrehozni, a jó műveket a használó ugyanis egybekapcsolja. Általános r e g i o n á l i s m ű v e l ő d é s i kooperáció kell, s elsőrendűen az. Az állománygyarapítási, feltárási, ismeretterjesztési kapcsolatok nyomán jelölhetők azután ki a sokszorosított terjesztésre szánt művek közös tervei.

Az imént elmondottakat legkézenfekvőbben azoknak a megyei könyvtáraknak a példájával illusztrálhatjuk, amelyeknél már felmerülhet ez a súlyozási kérdés. Közismert - vagy ha nem, helytelen, hogy így van -: legtöbb általános tudományos könyvtárunk munkájának elválaszthatatlan része (vagy ahol még nem: kiáltó a hiány) a helyismereti munka. ("A megyei könyvtár tevékenységében nem részterület, hanem az egész munka egyik aspektusa, funkciója a helyismeret" - fogalmazta meg igen találóan Bényei Miklós, a debreceni Megyei Könyvtár munkatársa.) Tehát igényes tudományos, dokumentációs műhelyek is egyben. Méltán hivatkozhatunk a szombathelyi, a veszprémi, a kaposvári és a miskolci megyei könyvtár teljesítményeire és ezzel összefüggően a vidék művelődésében betöltött szerepükre. Mi sem bizonyítja világosabban, hogy a közművelődési és a tudományos könyvtárak szembeállítás - ezen a szinten - mennyire idejétmúlt, mint az a tény, hogy az említett intézmények nemcsak karöltve dolgoznak rangos tudományegyetemi könyvtárakkal (a JATE és a KLTE könyvtárával), hanem sok tekintetben előttük is járnak. Megyei intézményeink lassacskán másfél évtizedes ilyen irányú tevékenységéből - ma már világosan láthatjuk - a hosszú munkával és gonddal készült megyei sajtóbibliográfiák, az esetleg rövid időszakot átfogó, de a teljességre törekvést és a mérlegelő válogatást összekapcsoló cikkbibliográfiák jelentik a legfontosabb publikációkat. A megyei sajtóbibliográfiák sorozatát teljessé kell tenni - s ez ügyben a Könyvtáros szerkesztősége is lendítő erejű propagandát végzett 1970-ben - azonban nem a kiadványi munkán kell és lehet lemérni, hogy ki mennyiben és milyen színvonalon tesz eleget a helyismereti követelményeknek. Egy alapos bibliográfiai kartoték több és jelentősebb lehet, mint egy sokszorosított kiadott, rosszul válogatott, fáradságosan és nehezen kezelhető mutatókkal ellátott cikkbibliográfia (magukért a hirlapi cikkekért ugyanis a megyei könyvtár olvasótermét keresi fel a kutató - ha erre kényszerül).

A könyvtári vonatkozásoktól a közgyűjteményi kiadványügy általánosabb kérdése-
ihez kanyarodva vissza: ha helyére is tesszük a kiadványt az intézmények munkájában, ezzel még nem léptünk a célpont felé; ez pedig a következő: a könyvtárakban, muzeumokban, levéltárakban folyó tevékenység a fontos dolgokban összekapcsoltassék. Ezügyben az első lépés joga és kötelessége az irányító szervé, a megyei tanács művelődési osztályáé. (Az a probléma, mely abból adódik, hogy a levéltár a VB elnökhelyetteséhez, a másik két intézmény pedig a művelődési osztály alá tartozik, véleményünk szerint okos belátással könnyen megoldható.) Ha ezen a szinten - akármilyen téves elgondolásból következően - aránytévésztés, egyenlőtlen súlyozás történik, ha az irányító szakemberek nem látják helyesen a közgyűjtemények sajátos és egymásra át nem hárítható szerepét, zavar támad. S támadt is a közelmúltban sok esetben, - s ez nemcsak kedvszegéssel, kommunikációs zavarral jár, hanem az ügy kárvallásával is.

A meglévő lehetőségekkel kell helyileg arányosan gazdálkodni, s akkor már nincs szükség a kiadványformák országosan egységes tipológiájára. SZÜCS Jenő a város-

történet hazai helyzetéről és feladatairól szóló akadémiái referátumában írja: a tudományág "fejlődésére nézve döntő, hogy kialakulnak-e azok a helyi kutatási centrumok, publikációs lehetőségek", melyek a fiatal szakemberek számára teret és lehetőséget adnak a munkára. Nem az a döntő tehát, hogy levéltári, muzeumi, könyvtári évkönyv, hogy muzeumi vagy könyvtári füzet, hogy a megyei tanács kiadásában megjelenő sorozat lát-e rendszeresen napvilágot, hanem az, hogy l e g y e n fórum, s ez sem kevesebb, sem több (1) ne legyen az egészségesnél.

KIADVÁNYFAJTÁK

Bár nem szorosan ide vágó kérdés, szemlénket - még ha érintőleg is - ki kell terjesztenünk a h e l y i f o l y ó i r a t o k r a is. Fontos a szerepük, ugyanis a rendszeres tájékoztatás és információtermelés szinterei. Tavaly év végén 16 olyan megyei jellegű folyóiratot számlálhattunk össze, melyek részben vagy egészen a helyismeret, helytörténet ügyét szolgálják ("Baranyai Művelődés", "Kecskeméti Néprajzi Közlemények", "Békési Élet", "Borsodi Szemle", "Borsodi Művelődés", "Fejér Megyei Szemle", "Soproni Szemle", "Hevesi Művelődés", "Uj Forrás", "Palócföld", "Nógrádi Szemle", "Somogy", "Szabolcs-Szatmári Szemle", "Jászkunság", "Vasi Szemle", "Budapest"), s ehhez a számhoz joggal számíthatjuk a periodikum jellegű sorozatokat is ("Körösmenti Honismereti Közlemények", "Matyóföld", "Battonyai füzetek", "Somogyi Almanach" stb.), valamint a hat vidéki irodalmi folyóiratot. Tekintélyes a szám, a spektrum mégis hiányos. A s z e - g e d i és C s o n g r á d m e g y e i publikáció a "Tiszatáj" oldalain szorong, a nagymultu D e b r e c e nben nincs helyi folyóirat (pedig hosszú időn át volt "Debreceni Szemle"), G y ő r megyét csupán S o p r o n városi lapja képviseli stb. Nem lehet célunk itt ezeknek az orgánumoknak a tartalmi kérdéseit tárgyalni, - két dolgot azonban érdemes rögzíteni.

A folyóiratok különböző szervek kiadásában jelennek meg, többnyire azonban mégis a megyei tanács művelődési osztályának égisze alatt. A szerkesztő bizottságokban (s egyben a megyei helytörténeti bizottságokban) viszont sokszor nincs képviselve valamennyi közgyűjtemény, akár a vezető személyével, akár az intézmény helyismereti specialistájával. A tanácsi kiadás jó lehetőség: a sokirányúság és a pártatlanság forrása lehet.

Igen szembetűnő e folyóiratok dokumentációs és bibliográfiai szerepének egyetlensége. Sok helyen egyébként tudós szerzők forrásmegjelölés, jegyzetek nélkül publikálnak. Példamutató a "Vasi Szemle" rendszeresen megjelenő rovatára a megyét érintő kurrens helyismereti irodalom egészéről adott bibliográfiájával. Ezt nem is egyszerűen példának kell tekinteni: a könyvtári szolgáltatás részévé kell tenni. Mégpedig olyan formában, ahogy ezt S z o m b a t - h e l y e n teszik: különlenyomat formájában közzétéve a kurrens bibliográfia a periodikumtól függetlenül is használhatóvá válik.

A közvetlenül, intézményi kiadásban megjelenő sorozatok ugyancsak változatos képet mutatnak országszerte. Elleneznünk is kell minden pedánsan egységesítő törekvést. Az egészséges változatosságnak azonban - akár csak a folyóiratok terén - itt is vannak árnyoldalai. S o m o g y megye ujonnan kialakult kiadványszerkezete példamutató: van "Levéltári Évkönyv", van a honismereti szakörök számára jó tájékoztatást nyújtó "Somogyi Honismereti Híradó", értékes monográfiák, esszék jelennek meg a "Somogyi almanach"-ban s ezenkívül van "Somogy" c. folyóirat. Az ország keleti részén viszont M i s k o l c mutat fel az átlagnál egészségesebb és arányaiban jónak mondható publikációs bázist ("Borsodi Szemle", "Borsodi Művelődés", "Muzeumi évkönyv", valamint a "Napjaink" c. irodalmi folyóirat).

Nem lehet cél, és sugalmazni sem érdemes, hogy mindhárom intézmény évkönyvet adjon ki. Ennek a kiadványformának hazánkban igen nemes hagyományai vannak. Csak országos érdeklődésre számot tartó szaktanulmányok közlésére érdemes fenntartani - ha erre nincs, vagy még nincs lehetőség, jobb mellőzni, mint a papírt, a nyomdai lehetőséget tékozolni. Ha évkönyv nincs is, aligha akad olyan megye, ahol a különböző szakerületeken dolgozó szerzők (muzeológusok, levéltárosok, könyvtárosok, tanárok, szakkörvezetők, képzett független kutatók) ne tudnának bizonyos rendszerességgel rangos gyűjteményt dolgozataikból összeállítani. Ilyen esetben a helytörténeti bizottság gondozásában és szervezésével jelenhetne meg bizonyos rendszerességgel - esetleg jó sokszorosításban, a megyei tanács anyagi támogatásával - tanulmánykötet. Ezekben is nélkülözhetetlenné kellene tenni az adattári közléseket: bibliográfiákat, repertóriumokat, forrásjegyzékeket.

TÁJÉKOZTATÁSI ÉS FORRÁSMŰVEK

Az eddig leírtaknál nagyobb nyomatékkal szeretnénk hangsúlyozni, hogy a jelenlegi helyzetben a legsürgetőbb és legfontosabb a helytörténettel, helyismerettel összefüggő t á j é k o z t a t á s i illetve f o r r á s m ű v e k kérdése, melybe a könyvtári bibliográfiák, muzeumi adattárak, levéltári fondés állagjegyzékek éppugy beletartoznak, mint a különböző szakági topográfiák és helyi lexikonok. A jelenlegi helyzet legjellegzetesebb vonása az, hogy az érdemi vállalkozások /holott nem tegnap, sőt nem is tegnapelőtt kezdődtek/ szinte valamennyien csonkák, befejezetlenek. Az erőt - helyi és országos szinten - véleményünk szerint ezekre kellene mielőbb összpontosítani. Számos megyében az érdeklődő olvasó, kutató egyáltalán nem juthat összefoglaló helytörténeti segédlethez, sok esetben ma is a "Magyarország vármegyéi és városai" c. lassacskán évszázados, poros sorozat köteteire kénytelen hagyatkozni. Az alábbiakban említendő kiadványok, sorozatok ügyében való sürgetésünk természetesen nem lehet felhívás a felületességre vezető hajszára, tudjuk jól, ezeknél a műveknél kell a legigényesebbnek, a legkörültekintőbbnek lenni, - nem csak a ma s a közvetlen holnapok számára készülnek. A jelenkori bibliográfus, lexikon-

szerkesztő hosszú időszakra örökíti meg tudását és szorgalmát. (Mérce- és példaként a könyvtáros - más szakemberek előtt is - joggal hivatkozhat a "Budapest történetének bibliográfiájá"-ra, mely a F ő v á r o s i S z a b ó E r v i n K ö n y v t á r hosszú évtizedes munkájának gyümölcse, bár - mi tagadás - ez is csonka; a mutatókötet még mindig várat magára.)

Nem teljes jelenleg a GYÖRFFY-féle történeti földrajz, néhány kötettel szerénykedik a műemléki és régészeti topográfia, a földrajzi helynévgyűjtés kiadása épp hogy megindult. Ezeknél is fontosabb témánk szempontjából: a közel egy évtizede indított "Magyarország helytörténeti lexikona" c. kiadványsorozatnak mindeddig csupán egy, veszprémi kötete van. Pedig igen fontos, szintetikus kiadvány; nem nélkülözheti a levéltári forrásokat, a régészeti, néprajzi gyűjtést, s az első kötet tanulsága szerint bibliográfiája is sok szempontból pótolná - amíg megjelennek - a megyei könyvészetek, repertóriumok leglényegesebb irodalmát. A könyvtáraink által készített s már említett megyei sajtóbibliográfiák eddig megjelent kötetivel kapcsolatban is csak reményünk van: kiegészülnek az elkövetkezendő években, teljes és színvonalas országos sorozattá állnak össze (köztudott, hogy az országos sajtóbibliográfia megjelentetésétől az Országos Széchényi Könyvtár jelenleg igen messze áll). Ennek a teljes megyei hírlap- és folyóiratanyagot közlő, lelőhelyre is utaló műnek sok praktikus haszna is van, - ahol a könyvtárosok már mindennapos segédeszközként használják (pl. Szombathelyen, Veszprémben, stb.), ott tudják, hogy a helytörténetben nélkülözhetetlen helyi periodika-anyag hiányait is jelzi, reprodukciós kiegészítéséhez iránymutatásul szolgál.

A kutató - bármilyen szintű és képzettségű is legyen - legtermészetesebb igénye az lehetne, hogy a forrásutalásokat, ha már intézményileg nem is, referenzs művekben e g y h e l y ü t t találja meg. Bár elvileg elképzelhető a bibliográfiai, levéltári, muzeológiai adatokat szintetikusan közlő megyei tájékoztatók létrehozása, a jelenlegi helyzet ismeretében mégis illúziónak látszik ez. Járhatóbb és realisabb az a megoldás, amely az intézmények közötti gondos k i a d v á n y i ö s s z e h a n g o l á s útján kínálkozik. S ezek közül is elsősorban a könyvtárak és a levéltárak jó kapcsolatára volna szükség. Miért volna megoldhatatlan az, hogy közel egyidőben jelenjen meg egy korszak könyvészete a könyvtár, s ugyaneiről az időszakról a kéziratos forrásanyagot bemutató mű a levéltár kiadásában? Kérdésünk nem véletlenül szónoki.

Van - s nem is kis számú - tennivaló még a könyvtárak közötti h o r i z o n t á l i s e g y ü t t m ű k ö d é s terén is. Ezek közül is hadd említsem azt a tényt, hogy épp Szegeden, Pécsen, Debrecenben nem jelent meg nagyobb szabású könyvészeti munka, e városok (megyék) sajtóbibliográfiái késlekednek, pedig épp ezekben a - regionális központ szerepét is betöltő - városokban egyetemi, megyei és városi könyvtárak működnek. Ismerve e könyvtárak helyismereti kérdésekben való ügybuzgalmát és szorgalmát, lehetetlen nem arra gondolni, hogy a több szék között a padalá került (vagy ott vesztegel) az, amit hiányolunk.

S ezzel kapcsolatban - bár érdemben nem érinthetem - arról is érdemes szólni, hogy könyvtárainkban milyen s o r r e n d látszik helyesnek a kiadványok terén. A sajtóbibliográfiáról már szoltunk, az vitathatatlanul az első. Másodjára a könyvészetek a fontosak, esetleges korszakonkénti bontásban. Köztudott a sajtócikkek jelentős szerepe a helyismeret igen szerteágazó, részletkutatásokat hasznosító és nyújtó területén. E repertóriumokkal mégis igen csinján kell bánni. Anélkül, hogy a vállalkozások tiszteletreméltó voltát, sőt szinte erejüket meghaladó teljesítményét kétségbe vonnánk, az elmúlt évben megjelent v e s z p r é m i és t a t a b á n y a i kiadásu, 25 évet felölelő repertórium jogosultsága erősen vitatható. Az erősebb szelekció, a gondosabban kidolgozott indexrendszer hiánya miatt sok kivetni való maradt e testes kötetekben. Az ehhez hasonló nagyszabásu adathalmazok helyett a nyomtatott dokumentumokat feltáró kartotékrendszer tökéletesítésére, a visszakeresési lehetőségek jobbitására érdemes inkább - véleményem szerint - az energiát fordítani. (Elnézést kell kérnem az iménti "szabálytalan" kritikai mondatokért, s bizonyítás nélküli "kinyilatkoztatásért", - helyesen és jogosan ezeknek a mondatoknak egy részletes, elemző bírálat szövegében kellene helyet kapniok. A jelen esetben viszont a gondolatmenet kényszere helyezte őket ide.)

Ehhez a kérdéskörhöz tartozik a legszélesebb közönségnek szánt megyei o l - v a s ó k ö n y v e k minőségének, jellegének rövid taglalása is. Tíz éve jelent meg az első, a Z a l a megyei levéltár igazgatója, DEGRÉ Alajos szerkesztésében, a többi kötetet is javarészt a levéltárak adják ki. A legtöbb megyében megjelent, a sorozat hamarosan teljessé válik, - bár sok helyütt rész-kötetek, sorozatok formájában publikálják ("Forráskiadványok Békés megye történetéből", "Források Budapest múltjából"). E kiadványtípusból - könyvtáros szemmel - KANYAR József műve látszik a legsikerültebbnek ("Harminc nemzedék vallomása Somogyról"), amely is iratokat, nyomtatott dokumentumokat egyaránt közöl, a köztörténetből ismerős tényeket elhagyva a helyi történelem alakulásának sajátos vonásait tükrözi, alapos jegyzetapparátussal további olvasmányok felé irányítja az olvasót, sőt a kötet végén gondos bibliográfiát, forrásjegyzéket is mellékel az ismeretterjesztést szolgáló összeállításhoz.

RENDSZERES TÁJÉKOZTATÁS

Méltán irhattuk a tanulmány elején: vannak értékes kezdeményezések, jó művek. Ezek is azonban legtöbbször elszigetelten, a társintézmények tudta, (bizonyos esetekben, amikor erre szükség lehetne) közreműködése nélkül készülnek. A helyismeret, helytörténet összefoglalásainak, segédleteinek, forráskiadványainak, referensz műveinek megyei t e r v e i t egyeztetni kell, az intézmények között ki kell alakítani az egészséges i n f o r m á c i ó s k a p c s o l a - t o k a t . A jelenlegi helyzetben ezt a Helytörténeti Bizottságok keretein belül lehetne legésszerűbben megoldani. Ehhez azonban szükség van a tanács közreműködésére s a bizottság tagjainak helyes arányu összetételére. Ajánlatos

lemme, ha ezek az intézményektől független társadalmi szervek egyben inspirátorai is lennének e nagyobb szabásu munkáknak, - ez azonban a bizottság jogilag is rögzített státusa és anyagi lehetőségei nélkül elképzelhetetlen. A jelen helyzetben is megtehető: az irásban is rögzített, h o s s z u t á v u k i a d v á n y t e r v készítése.

Befejezésül rövid összefoglalást szeretnék adni arról, ami ugyancsak sok gondot, nyugtalanságot okoz: a már megjelent művek fölötti áttekintés kérdéséről. 1971-ben a "Századok", valamint a helyi folyóiratok recenziós rovatain túl h á r o m kurrens könyvészeti tájékoztató áll a szakemberek rendelkezésére, ha a helyi vonatkozásu kiadványok között akarnak tájékozódni. Az "Uj Könyvek"-ben a könyvkereskedelmi forgalomba került művek felett tarthatnak szemlét, az év eleje óta az Állami Könyvterjesztő Vállalat kiadásában megjelenő "Tájékoztató a könyvkereskedelmi forgalomba nem került kiadványokról" c. havi füzetek anyagával egészíthetik ki ezt, s - késve bár - a "Magyar Nemzeti Bibliográfia" számaiból szerezhethetnek tájékoztatást. A három orgánumból végül is megközelítő teljességgel képet lehet nyerni a helyismereti vonatkozásu sokszorosított és nyomtatott (könyv jellegű) kurrens termésről. Nem egyszerű dolog ez, a jelenlegi helyzetben azonban meg kell elégednünk ezekkel a lehetőségekkel. Egyébként is: a kérdés a nemzeti bibliográfia egész rendszerének korántsem megoldott, tágabb problematikájába tartozik.

A már meglévő forrásokról, művekről való tájékoztatást szolgálja majd, ha megjelenik a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában tervezett s az elkövetkezendő években kiadni szándékozott helyismereti "guide" jellegű kézikönyv is, amely helytörténeti-helyismereti kutatómódszertani utmutatást, a levéltári, könyvtári és muzeumi, egyházi gyűjtemények "Minerváját", valamint egyes másodfoku bibliográfiát tartalmaz majd. A mű az intézmények közötti kooperáció szellemében készül: levéltáros, muzeológus szerzőket kívánunk megnyerni munkatársnak. E tervvel s a fent vázolt együttműködési elképzelésekkel kapcsolatban is elmondhatjuk: fektessük le a közös munka alapelveit, s ne vitázzunk soká - magukat a kiadott műveket kell jól, színvonalasan, mielőbb m e g - c s i n á l n i .

A nagy közművelődési könyvtárak szerepe a vidéki műszaki értelmiség szakirodalmi ellátásában

TÓTH Gyula

Szerkesztőségünk örömmel ad helyet a cikkeknek, amely egy könyvtár adottságaiból kiindulva általános ügyet érint: a megyei könyvtár szakkönyvtári funkcióit azokon a vidékeken, ahol jelentős tudományos vagy szakkönyvtár nem működik. A cikk így egyszerre kapcsolódik a regionális együttműködés, továbbá a gyűjtőkori együttműködés témaköréhez. Megjegyezzük, hogy alapja az az előadás volt, amit a szerző 1971. szeptember 9-én, az MKE műszaki könyvtárosi tagozatának szombathelyi vándorgyűlésén tartott.

A szakkönyvtárak Budapestre koncentrálódása következtében a vidéki szakemberek szakirodalmi ellátásban a "hogyan"-nal együtt az egyik legdöntőbb mozzanatnak az időtényezőt érzem. Vagyis azt a gondot: miként juthatnának ezek a szakemberek a legrövidebb időn belül a szükséges forráshoz, információhoz.

Legyen szabad ezzel kapcsolatban egy példát említenem. Könyvtárunk, a szombathelyi Megyei Könyvtár, alig foglalta még el új épületét, amikor az egyik legnagyobb helyi vállalat vezető munkatársa - igazgatója megbízásából - arra kért bennünket, tárgyalánk meg: miként működhetne közre könyvtárunk az ő műszaki gárdájuk jobb és gyorsabb szakirodalmi ellátásában. Ez a gyár - nem egy üzemmel ellentétben - már tapasztalatai alapján felismerte, hogy számukra a késedelem a világszínvonaltól való lemaradást, egyúttal az oly fontos piacról való lemaradást is eredményezheti. A részletesebb beszélgetésből kirajzolódott, hogy bár eddig is éltek többféle lehetőséggel, de a szakfordítások hosszú időt vettek igénybe, az egypéldányos külföldi folyóiratok körözése a más városokban is lévő üzemeik között nehézkes. Szóval ők valamiféle mini- vagy helyi OMKDK szerepének elvállalását is várnák tőlünk.

Mielőtt tovább mennénk, szeretném tisztázni: témámat azoknak a megyéknek a problémájára korlátozom, amelyekben nincs számottevő szakkönyvtár (egyetemi könyvtár), ahol - amint mondani szokás - a megyei könyvtár a legnagyobb könyvtár. Vas megye helyzetét ezek között sok vonatkozásban tipikusnak érzem.

Témánk szempontjából sarkalatos kérdésnek tartom a közművelődési, elsősorban a megyei könyvtárak f u n k c i ó r e n d s z e r é n e k tisztázását. Igaz, ezt a feladatot lényegében elvégezték az elmúlt években lezajlott viták és tanácskozások, végül a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia. Mégsem árt talán néhány gondolat erejéig a multat megidézni, már csak azért is, mert jó néhány mai probléma így érthetőbbé válik.

A közművelődési könyvtárak feladata működésük első időszakában, meglehetősen hosszú ideig (sőt helyvel-közzel ma is) szinte kizárólag az olvasás tömeges elterjesztése, illetve a t ö m e g i g é n y e k kielégítése volt. Ennek természetesen szerzeményezési, olvasószolgálati következményei voltak, de tegyük hozzá: anyagi, tárgyi és személyi ckaik is. Amikor ezt említjük, nem negligálni akarjuk e kort, mi is minden közművelődési könyvtár feladatának tartjuk a kölcsönzést, csak e szemlélet kizárólagosságát vitatjuk, sőt tagadjuk.

Aztán következett a 60-as évek eleje, amikor az előbbi szemlélet és könyvtári gyakorlat konfliktusba, egyre élesebb ellentmondásba került a szakirodalmi igényekkel. Az eredmény nem is kicsi könyvtárpolitikai zürzavar lett, vagyis akkor kezdtünk beszélni a közművelődési könyvtárak s z a k k ö n y v t á r i f u n k c i ó j á r ó l is! Ekkor került sor néhány - iparilag fejlettebb - megye megyei könyvtárában műszaki részlegek létrehozására. Néhány év alatt aztán kiderült, hogy 4 ember - ennyi státust kaptak ugyanis az említett könyvtárak - nem váltja meg a világot, a magasabb szintű szolgáltatások bevezetése nem egyszerűen csak elhatározás kérdése. Enélkül persze nem megy, de több feltétel (épület, állomány, felszerelés, sőt személyzet!) egyidejű fejlesztése, megteremtése szükséges, - a szemléletváltozással egyetemben. De így sem megy máról holnapra.

Ugy vélem: most tartunk ott, hogy rendelkezünk lényegében helyénvaló és jó könyvtárpolitikai koncepcióval. Szerény ismereteim szerint a megyei könyvtárak és néhány nagyobb város központi könyvtára el is indultak azon az uton, amelynek vége az általános tudományos könyvtári szintű szolgáltatások nyújtása. Más kérdés természetesen az, hogy melyik hol tart, meddig jutott, és közben milyen kitérőkbe, milyen mellékvágányra futott, és még milyen további buktatók várhatók. Egyik ilyen buktatónak érzem azt az alapvető kérdést, amelyet már BEREZKY László is feltett és hangsúlyozott 1968-ban a Könyvtárosban publikált egyik írásában: "Melyik az a szint, hol az a határ, ameddig a közművelődési könyvtáraknak kell tájékoztatást, információkat adniok?"

BEREZKY írásában elméletileg jórészt válaszol is a kérdésre. Nem hiszem, hogy azzal az elméleti megközelítés nehézségét vitatnám, ha megkockáztatom, hogy sokkal nehezebbnek érzem gyakorlati megvalósítását. Megítélésem szerint helyenként és tudományáganként az a d o t t könyvtárnak kell ezt meghatároznia,

hiszen az igényektől és szükségletektől - méghozzá a helyi szükségletektől - való elmaradásnál nem kevésbé tartom hibásnak és veszélyesnek a túlfutást, a tulfejllesztést.

A műszaki szakirodalmi ellátás témájára gondolva nem árt arra sem emlékeztetni, hogy **á l t a l á n o s t u d o m á n y o s** könyvtári szintről beszélünk, vagyis egyfelől nem akarunk és nem is tudunk egyetlen szakmában sem szakkönyvtárosdit játszani, másfelől a közművelődési könyvtári funkciórendszer kialakításában minden szakmára és szaktudományra tekintettel kell lennünk. Ez jórészt meghatározza az egyes tudományágakba való behatolás mélységét, a szolgáltatási formák és módozatok milyenségét, másrészt a józan ész és a gazdaságosság azt kívánja, hogy ezt a megyei könyvtárak is helyi partnerrel oldják meg. Vagyis számba kell venni minden helyi (helyin értve most a megyében lévőket is) könyvtár lehetőségeit, méghozzá azzal az alapállással, hogy semmi olyat ne vállaljon magára a közművelődési könyvtár, amit intézményen, vállalaton belül jobban, vagy csak ott lehet megoldani - de lásson és végezzen el minden olyan funkciót és feladatot, amelyre az adottságok legjobban ott vannak meg, és amelyek ellátásában belátható időn belül partnerre sem számíthat.

Ezek sorában egyik és talán a legelső: a **h e l y i s m e r e t**. Azt gondolom, ez az a terület, ahol legkevésbé vitatható mind a tudományos szint, mind pedig az, hogy itt lényegében nincs könyvtári partner. Illetőleg itt is lehet helyi specialitás, mert pl. Szombathely esetében az Egyházmegyei Könyvtár egyébként is tekintélyes gyűjteménye - főleg a távolabbi multat illetően - kétségtelen értékű helyismereti anyagot tartalmaz, amelynek hasznosítására már az eddigi együttműködés is sok példát mutatott és talán még többet rejt magában. S a helyismereti témát említve be is fejezhetjük az általános részt, rátérhetünk a szűkebb témára. De mintegy átvezetőül le kell szögeznünk: a műszaki-gazdasági döntéseknél sem nélkülözhető a helyismereti gyűjtemény feltárása. A mult nemcsak történelem és a történészek vadászterülete, nemcsak földrajz; ismerete a termelés szempontjából sem közömbös.

A HELYI ADOTTSÁGOK

Most már témánknál vagyunk, s hogy ezt kibonthassuk, egyrészt néhány gondolat erejéig a megye gazdaságával, értelmiségi helyzetével, másrészt könyvtárunk szolgáltatásainak alakulásával, tapasztalataival szükséges foglalkoznunk.

Vas megyéről közismert, hogy korábban a jellegzetesen mezőgazdasági megyék közé tartozott, alig számottevő iparral. A felszabadulás, de főleg 1957-58 után megindult és különösen a III. ötéves tervben folyamatossá vált iparosítása következtében a 70-es évtized küszöbére eljutott a közepesen iparosodott megyék sorába. Iparára azonban jellemző a **s z é t t a g o l t s á g**: 1970 végén az iparban foglalkoztatottak száma 43 000, de az ipartelepek száma 333!

A 2000-nél több munkást foglalkoztató üzemek száma mindössze kettő (REMIX, Cipőgyár), de az ezer és kétezer munkást foglalkoztatóké is csak három (Pamutipar, Járműjavító és a szentgotthárdi Selyemgyár).

Jellemzi továbbá a megye iparát extenzív fejlődése, valamint az, hogy az üzemek jórészt régi épületekben, a meglévő adottságok keretei között jöttek létre; az ipar szerkezeti és földrajzi megoszlása sem kielégítő. Éppen ezért a megye településhálózat-fejlesztési terve az ipar ágazati és térszerkezeti megváltoztatása mellett az intenzív fejlődés feltételeinek kialakítását, majd a fejlődés biztosítását írja elő, illetve pontosabban: egyelőre javasolja. Az ágazati szerkezet módosítás a könnyűipar eddig vezető szerepe helyébe - annak csökkentése nélkül - a nehézipar, azon belül a gépgyártás és vegyipar erőteljes fejlesztésével számol; a megye hagyományos termelési ágá gyanánt a faipar tartozik még ebbe a sorba.

Az 1970. évi népszámlálás szerint a megye 25 éves és idősebb lakosainak 3,6 %-a rendelkezik felsőfoku tanintézeti oklevéllel. A fejlődés rohamos, hiszen ez éppen kétszerese a 10 évvel korábbinak, s e mutatókat illetően Vas megye a megyék sorában a második helyet foglalja el. Ez a százalékos arány kb. 5200 főt jelent, amelynek zöme (50 %) pedagógus. A műszaki értelmiségiek száma 600 a megyében. Csak megjegyezni kívánom, hogy a 600 műszaki közül 25 százalékuk igazgatói, főmérnöki és osztályvezetői beosztást tölt be - gondolom, egyenes következményeként az ipartelepek nagy számának, illetve a sok kisüzemnek.

A megyei könyvtárnak július 28-án 6577 14 éven felüli olvasója volt, ebből 25 éven felüli 2310. A 2310-ből 797 volt az értelmiségi, közülük 91 a műszaki. Egy 1968-ra vonatkozó vizsgáldás még a megyei, járási és városi könyvtárakban összesen 80 mérnököt talált, közülük 67 volt a megyei könyvtár olvasója.

Mit tud nyújtani a megyei könyvtár a már beiratkozott olvasóinak és potenciális olvasótáborának?

1970 végén a mintegy 114 000 kötetből 6476 kötet volt a műszaki könyvállomány, ez az összesnek 5,7 %-a. Egy év alatt (1970-ben) ez az állománycsoport 806 kötetrel gyarapodott, amely a teljes évi gyarapodás 6,5 %-a. Jól tudom, hogy ez egyszerűsítés, hiszen csak a kimondottan műszaki állományt jelzi, amelyben természetesen az alap- és középfoku könyvek is bennfoglaltatnak. Ugyanakkor hiányzik pl. a gazdasági irodalom, az egyéb határterületek irodalmáról nem is beszélve. Mégsem tulzás talán kimondani, hogy éppen az előbbieket is figyelembe véve, a megyei könyvtár most a megye legnagyobb műszaki könyvtára is.

Ugyancsak 1970-ben a hazai és külföldi folyóirattermésből 662 féle időszakai sajtótermék járt 740 példányban, amelyből 67 külföldi folyóirat járt hozzánk és 26 az SZMT Központi Könyvtárával közösen fenntartott Hírlapolvasóba. A járatott folyóiratok 12,8 %-a műszaki. A Mérnöki Továbbképző Intézet kiadványaiból 1964 óta válogatunk, a mai napig 757 kötetet szereztünk be, az OMKDK-tól és a fölőspéldányként kapottakkal együtt kb. 1000 kötetre tehető a számuk. - Az olvasók kiszolgálására két mikrofilm-leolvasóval rendelkezünk, néhány hónap óta Pyloris xerox-gépünk segítségével reprográfiai szolgáltatásokat tudunk nyújtani. Az igények gyors továbbítását telex segíti. Figyelemreméltó, hogy néhány hónap alatt 11 alkalommal, mintegy 50 lapnyi terjedelemben kértek tőlünk műszaki jellegű reprográfiai szolgáltatást. Az érdekes: saját anyagról 3, "hozott anyagról" 8 alkalommal.

Természet- és alkalmazott tudományi tájékoztató munkatársunk nemrég lépett munkába. Ez egyik legfőbb gondunk volt s lesz is még egy darabig, hiszen természettudományi képesítésű kollégánknak könyvtári ismeretek és gyakorlat nélkül időre van szüksége. Persze, humán képzettségű kollégáink azért eddig is végeztek irodalomkutatást, talán nem is mindig sikertelenül. 1969-ben 200 kérés közül 17 volt műszaki jellegű irodalomkutatás.

1967-68-69-ben könyvtárközi kölcsönzésünk 12 %-a körül mozgott a műszaki könyvtárközi. Figyelemreméltó, hogy 1971-ben eddig más könyvtárból 45 igény érkezett be, saját olvasónktól 17; a megyei könyvtár saját állományából teljesített 25-öt, más könyvtártól kaptunk 8-at. Tehát a kérés és teljesítés között meglehetősen üres tátong.

MŰSZAKI SZAKIRODALMI IGÉNYEK

Feltehetőek ezek után a nem is annyira költői kérdések: sok-e, kevés-e az igénybevevők száma? Elegendő-e, kevés-e, amit nyújtani tudunk? Azt hiszem, ma még erre mi magunk éppoly kevéssé tudunk válaszolni, mint a külső szemlélő. Ha mindezek ellenére mégsem akarjuk a választ teljesen megkerülni, akkor azt tudom mondani, hogy érzésünk és tapasztalataink szerint néhol kissé talán már az igények előtt járunk, máshol a humán képzettségű könyvtárosok tehetetlenül álltak és állnak a feladatok megoldásában. Meg kell őszintén mondanom, hogy messzemenően egyetérttek KATSÁNYI Sándor veszprémi kollégámmal, aki többször és több helyütt hangoztatta: az egyik legsúlyosabb problémánk az, hogy amíg az olvasási igényekről ma már több és meglehetősen megbízható felméréssel és elemzéssel rendelkezünk, addig alig van objektív felvételünk a közönség tájékoztató, szakirodalmi igényeiről. S ez fokozottan érvényes a műszaki területre, legalábbis a közművelődési könyvtárak vonatkozásában. Épp ezért tartom egyik legsürgetőbb feladatunknak az üzemek, vállalatok, a MTESZ és a TIT műszaki szakembereinek irányunkban megnyilvánuló és lappangó igényei áttekintését. Ez lesz egyik első teendője említett új kollégánknak.

Ezen belül is különbséget kell tennünk a közvetlenebb termelési igények, valamint az egyes szakemberek egyéni igényei között, akik napi munkájuk mellett folytatnak szakirodalmi tevékenységet, esetleg disszertációt írnak, továbbá öntevékeny, vagy éppen szervezett szakmai továbbképzésben vesznek részt. Sőt, tulajdonképpen ez utóbbiak igényeinek kielégítését vallom elsősorban a mi feladatunknak, míg az előbbit elsősorban az üzemi szakkönyvtár feladatai közé sorolhatónak tartom, ahol szerepünk inkább a koordinációban való részvétel lenne. (Erre még visszatérek.)

A termelési igények esetében azonban megjegyezni kívánom, hogy külön témának érzem a tanácsai vállalatok, ktsz-ek szakirodalmi ellátási problémáját. E témával a III. országos könyvtárügyi konferencia műszaki szekciójának anyaga is úgy foglalkozik, mint amiről nincsenek sem konkrét és megbízható ismereteink, sem megoldási elképzeléseink. Jómagam legalábbis a Vas megyei ilyen vállalatok, üzemek jó részéről - méreteik ismeretében - hosszabb távon is nehezen tudom elképzelni, hogy ütőképes műszaki könyvtárat hozhatnak létre. Nyilvánvaló az ágazati minisztériumok és központi szerveik szerepe ezeknek információval való ellátásában, de szakirodalmi ellátásuk - úgy vélem - a tanácsai közművelődési könyvtárakra hárul.

Szóltam már arról, hogy nem szándékozunk a műszaki szakkönyvtár, még kevésbé az információs és dokumentációs iroda szerepére vállalkozni. Ugy látjuk, hogy elsősorban heurisztikus információk nyújtásában, interdiszciplináris problémák megoldásában működhetünk közre. Egyebek közt erre predestinálhat bennünket az általános tudományos könyvtári szint elérésére irányuló törekvésünk. Megoldásra váró feladataink e téren sem kicsik, annál is inkább, mert mind magán a gyűjteményünkön, mind pedig annak feltárásán és felhasználásán van mit javítanunk.

Mi a népszerűsítést, az igénykeltést és igénykielégítést egységes folyamat részeként tartjuk, melyek az átfogóbb értelmű tájékoztató munka egymásra épülő szakaszaiként tervezhetők és szervezhetők. E megállapítás aprópénzre váltása és e munkaszakaszok olajozottan történő végzése is a még ezután megvalósítható és megvalósítandó feladataink közé tartozik.

SZENTE Ferenc "Hogy szolgál az olvasószolgálat?" c. Könyvtáros-béli írásában megállapítja: "... be kell látni azonban, hogy az olvasószolgálat színvonala megszabja a könyvtár használóinak körét s ezzel a könyvtárnak a helyi társadalomban kifejtett hatékonyságát". Érvényes ez a műszaki értelmiségiek ellátására is, akiknek általában kevesebbet tud nyújtani a könyvtár, mint pl. a társadalomtudományok művelőinek. Ezek a termelés, az üzemvezetés részéről sem kapnak sok inspirációt, kevésbé vannak rákényszerítve szakirodalmi ismereteik bővítésére. S ne áltassuk magunkat: amint általában az olvasás motivációi között, úgy a szakirodalmi ellátásban és igényekben is csak az egyik, korántsem legjelentősebb tényező a könyvtárak által kifejtett propaganda hatása.

A III. országos könyvtárügyi konferencia műszaki szekciójának anyaga a műszaki-gazdasági szakkönyvtárak együttműködési rendszerében háromféle szervezési formát lát célszerűnek alkalmazni; közülük az egyik a r e g i o n á l i s szervezés, amely egy meghatározott földrajzi egység területén működő könyvtárak együttműködését hivatott biztosítani, s amelyben az erre alkalmas megyei könyvtárak is közreműködnének.

Mi úgy látjuk, hogy erre való alkalmasságunk talán még vitatható, nem teljes, az adott helyzetben azonban azt valóban nem vitathatjuk - és nem is szándékozunk vitatni -, hogy ez az együttműködés is feladataink közé tartozik. E téren segítségünkre lehet már meglévő gyűjteményünk, rendelkezésre áll reprográfiai szolgálatunk. Kívánatosnak látszik gyűjtőköri egyeztetések elvégzése mind a könyvbeszerzés, mind a folyóirat-előfizetés terén. Sokszorosító apparátusunk azt is lehetővé teszi, hogy bizonyos könyv- vagy folyóirat KC kiadására gondoljunk, amelynek kezdeti csirái a 60-as évek közepén mutatkoztak, de sajnálatos tévedés és egyéb nehézségek miatt nem nőtt ki, akkor elhalt.

Befejezésül nyomatékkaal akarom ismételten hangsúlyozni, hogy mindenféle illuzórikus vállalkozástól őrizkedni szeretnénk. Nem kívánunk reménytelen és gyors vállalkozásokba fogni, olyanokba, amelyeknek feltételei nem értek meg. Ezért igyekeztem többnyire óvatosan fogalmazni. Több problémát csak érintettem, mások teljesen elmaradtak. (Vitatéma lehet pl. a prospektusok, leírások, vásári katalógusok helye gyűjteményünkben.)

Nem szóltam továbbá a több fórumon emlegetett és elméletileg nagyon szépen hangzó k ö z p o n t i s z o l g á l t a t á s o k közvetítésének nehézségeiről, akadozásáról. Ebből azért egyet mégis megemlítek. Irodalomkutatást említettem korábban, de ez a mi viszonyaink között mindig is szűk keretek között mozoghat. Rákényszerülünk tehát e téren is a szakkönyvtárak segítségére. Azt megértjük, hogy ez is lehetáru, vagyis ha egy üzemnek, vállalatnak erre szüksége van, fizessen érte. Tud is fizetni. De a nálunk jelentkező ilyen irányu kérések zöme a szakember magánigénye, ennek kielégítése költségeit mi az olvasókra nem háríthatjuk át, más területen sem tesszük, viszont mi magunk sem tudunk fizetni érte. Így tehát itt a központi segítség igénybevétele csak elvben lehetséges, gyakorlati megvalósítása pillanatnyilag zsákutcába került.

A könyvtártudományi kutatómunka továbbfejlesztése

BERECZKY László - ZIRCZ Péter

I.

A 3. Országos Könyvtárügyi Konferencia a könyvtári ellátás, a könyvtárügy irányításának tudományos alapokra helyezését követelve a könyvtártudományi kutatások fejlesztését tűzte ki célul. A konferencia előkészítéseként végzett sokirányú előkészítő tevékenység egyik elemeként az OKDT Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottsága megvizsgálta és megvitatta a KMK és az MM Könyvtárosztálya e tárgyban készült közös tanulmányát,⁽¹⁾ állást foglalt a könyvtártudományi kutatások továbbfejlesztése mellett. A szakbizottság megállapításai, az azóta napvilágot látott fontos párt- és állami dokumentumok (tudománypolitikai irányelvek, az MSzMP X. Kongresszusa stb.) s nem utolsósorban a Könyvtárügyi Konferencia eredményei indokolják a könyvtártudományi kutatómunka helyzetének és fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatát.

A könyvtártudományi kutatások felszabadulás utáni történetének ismertetését megelőzve (az 1. jegyzetben idézett cikk erre vonatkozólag is nyújt tájékoztatást) a kutatások eredményét a legcélszerűbben olyan rendszer működési mérlegeként értékelhetjük, amelynek bemenetét a kutatások ráfordításai, outputját pedig a kutatási eredmények társadalmi haszna alkotják. Minthogy a könyvtártudományi kutatások eddigi, főként személyhez kötődő gyakorlatában a ráfordítás kevés kivétellel munkaidőkedvezménnyel egyenlő, nem szorul különösebb bizonyításra, hogy a kutatási költségek különösebben nagy összeget nem képviselnek, ámbar a könyvtártudományi kutatások céljára 1969-ben heti 4-8 órás munkaidőkedvezményben részesült összesen 168 fő "kutatónapja" gyakorlatilag mintegy 700 ezer forintjába kerülhetett a könyvtáraknak.

Az ehhez mérendő eredményt - az egyre nagyobb méretű⁽²⁾ könyvtártudományi kutatás társadalmi hasznát - vizsgálva azt látjuk, hogy a kutatás ma is legfeljebb részben (nagy egyéni erőfeszítések árán, sokszor nagy késéssel) láthatja el egyik fő funkcióját, könyvtárpolitikánk tudományos megalapozását; sok a behozni valónk a könyvtári szervezet, a könyvtári szolgáltatások tudományos megalapozása terén is. A hazai könyvtártudományi kutatások több mint negyedszázados fejlődésének egészét értékelve az alábbiakra hívjuk fel a figyelmet:

1. Noha a marxista alapu kutatómunka kibontakozásával és meggyökeresedésével (elsősorban a történeti vizsgálódásoknál), kutatómunkára alkalmas szakemberek egyetemi szintű képzésével az intenzív fejlődés feltételei már adóttak, a könyvtártudományi kutatás eddig eltelt időszakára még mindig az e x t e n - z i v fejlődés a legjellemzőbb.

2. A kutatások témaválasztásának befolyásolására 1960 óta tett kísérletek (jogszabályok, nyilvántartásba vétel, távlati kutatási program, pályázatok kiírása) a legfontosabb célt - a kutatási szándékoknak a könyvtárpolitikai szempontból fontosnak vélt témákra való irányítását - nem érték el, habár bizonyos foku általános s z e m l é l e t v á l t o z á s (a történeti és a "mai" kutatási témák egészséges arányának kialakulása, a pozitívizmus visszaszorulása stb.) kétségtelenül megfigyelhető. Különösen a legutóbbi években tapasztalható ilyen változás - nem minden esetben az orientálás, hanem a többé-kevésbé spontán módon jelentkező fejlődés hatására: kapósabbá váltak a gépesítés, tájékoztatás, gazdaságosság és hatékonyság körének kutatási témái. (Az 1970-71-ben e témákban megindított 34 kutatással szemben a "hagyományos", azaz történeti és bibliográfiai témák száma mindössze 21. Megjegyzendő, hogy az 1968. évi kutatásoknak több mint a fele volt történeti és bibliográfiai témájú.)

3. A kutatás módszere a legtöbb esetben kizárólag irodalmon alapuló és általában pusztán v e r b á l i s eredményre vezető vizsgálódás. A kutatási eredmények jelentős részének gyakorlati alkalmazhatósága elenyésző, vagy pedig - a helyi jelentőségű kutatások esetében például - alkalmazási lehetőségük egy adott intézményre, esetleg intézménytípusra korlátozódik.

4. Könyvtártudományi kutatásunkban a mai napig sem honosodtak meg a korszerű k u t a t á s s z e r v e z é s i módszerek, az ennek előmozdításához szükséges központi szervezési és kutatásirányítási feladatkör betöltésére - amelynek ellátását az 1967. évi felülvizsgálat is nyomatékosan hangsúlyozta - a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a megfelelő feltételek híján csak most kezd felkészülni.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a többé-kevésbé hagyományosnak nevezhető kutatás-szociológiai alakzatok - tudományos műhelyek, tudományos iskolák - éppugy hiányzanak könyvtártudományi kutatásunk gyakorlatából, mint a korszerűbb kutatásszervezési formák (például: komplex teamek).

5. Nincs szerves kapcsolat a könyvtártudományi kutatás és a hozzá kapcsolódó tudományágak és -területek kutatáspolitikai koncepciói között; nem alakult ki eleven kapcsolat az ilyen kutatásokat végző külföldi intézményekkel sem. Ez a mind hazai, mind nemzetközi szinten érvényesülő autarkia gátolja, hogy a könyvtártudományi tevékenység b e á g y a z ó d j é k az országos tudomány-politikai célkitűzések, távlati tudományos kutatási tervek rendszerébe.

6. Az elmondottakkal függ össze, hogy a könyvtártudomány és művelése - a könyvtártudományi kutatás - mindeddig nem volt képes a könyvtárügy társadalmi funkciójához méltó tudományos rangra jutni, ö n á l l ó diszciplinaként való elismerése "szakmán belül", azaz a legmagasabb képzettségű könyvtárosok között is vitatott. A külső - akadémiai - elismerés hiánya kézzelfogható hátrányokban nyilvánul meg: nincs mód tudományos fokozat elnyerésére, a könyvtártudománynak nincs akadémiai képviselője.⁽³⁾

II.

Nem cikkünk tárgyköre, hanem további fejtegetéseink alátámasztása követeli meg, hogy - mindenfajta öncélú elméletieskedést elkerülve - a könyvtártudományi kutatás fogalmának egyik legfőbb kritériumát különböző tudományok törvényeinek a könyvtár javára való felhasználásában próbáljuk megjelölni.⁽⁴⁾ Ilyen értelemben a könyvtártudományi kutatás tudományos színvonalát szükségszerűen a segítségül vett módszerek tudományossága és alkalmazásuk tudományos igénye szabja meg, ami viszont arra utal, hogy a könyvtártudományi kutatás továbbfejlesztése részint a 3. Országos Könyvtárügyi Konferencián körvonalázódott könyvtárpolitikai elképzelések, részint pedig az általános hazai tudományfejlődést meghatározó tudománypolitikai irányelvek bázisán valósítható meg.

Következésképpen: a könyvtárügyi konferenciát követő időszak egyik fontos feladatának tartjuk a könyvtárügy saját k u t a t á s i k o n c e p c i ó - j á n a k a kidolgozását, amelyben a könyvtártudományi kutatások problematikáján kívül helyet kell kapnia a könyvtárak állományára épülő szakterületi (irodalomtörténeti, történeti stb.) kutatási tevékenység elvárásaival kapcsolatos könyvtári tennivalóknak, könyvtáraink tudományos kérdésekkel való ellátottságának, a tudományos továbbképzés és utánpótlás gondjainak, a publikációs lehetőségeknek stb. is.

A könyvtártudományi kutatásokra visszatérve, a helyzetelemzésből fakadó követelményeket

- a szellemi és anyagi erőknak a legfontosabb témákra való koncentrálásával;
- a kutatások eredményesebb orientálásával,
- a kutatási tevékenység határfokának növelésével kell - egyelőre - kielégíteni. (Tartósabb megoldás a könyvtárakban folyó tudományos kutatási tevékenység feltételeinek sokoldalú vizsgálatára épülő, az előbbiekben említett kutatáspolitikai koncepciótól remélhető.) Ennek érdekében a könyvtártudományi kutatás három szintjét javasoljuk megkülönböztetni (a téma jelentőségétől függően):

a) H e l y i j e l e n t ő s é g ű témák az eddigi gyakorlat továbbfolytatásaként: szabadon kiválasztott, egyedileg vagy csoportosan kutatott témák. A kutatás eredményéről a kutató az intézmény vezetőjének tartozik számot adni. A kutatási tevékenység elősegítése céljából nyújtandó munkaidőkedvezményt az intézmény vezetője saját belátása szerint engedélyezi. A kutatni kívánt témákat a KMK - tájékoztatási céllal - nyilvántartásba veszi és jegyzéküket rendszeresen publikálja.

b) É v e n k é n t i könyvtártudományi p á l y á z a t témái. A korábbi pályázati rendszer felújítása ez, azzal a módosítással, hogy a témaválasztás lehetőségét a könyvtárpolitika néhány időszerű és fontosabb részproblémájára javasoljuk korlátozni. Szervezeti változásként javasoljuk, hogy a pályázat kétlépcsős legyen. A meghirdetett témákra a pályázni akarók bejelentik igényüket, s bő szinopszist adják tervezett munkájuknak. A bírálat során megfelelőnek talált szinopszis alapján kapnak kutatási megbízást. A pályázat tematikáját az OKDT állítaná össze.

c) K ö z p o n t i l a g szervezett és irányított kutatások. Ezek programja 10 évre szólna; a javasolt témákból - a téma fontosságának és a finanszírozási lehetőségek alakulásának megfelelően - kellene az 1975-ig szóló középtávú kutatási programot összeállítani. Az erre vonatkozó részletes terveket a témafelelős intézményeknek 1971 végéig kellene az OKDT illetékes szakbizottságai elé terjeszteniük.

A kutatások összefogásával, összehangolásával megbízott központi szerv - témafelelős - feladata ez lenne:

- dolgozza ki a kutatási tervet;
- a jóváhagyott terv alapján folytassa saját kutatásait;
- szervezze, hangolja össze s a rendelkezésre bocsátott pénzeszközökkel támogassa a más intézménynél folyó, de központi jellegű kutatásokat;
- összesítse a kutatási eredményeket;
- működjék közre a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásában;
- fejlessze más területek kutatóhelyeivel és nemzetközileg az együttműködést.

A kutatások szervezése terén az eddigiéknél változatosabb és hatékonyabb módszereket (kutatócsoportok, meghívásos pályázatok stb.) kellene alkalmazni.

A programba vett témák egy részében a kutatások már megindultak, s különböző stádiumba jutottak. Egyes témák tárgyában részletesebb tervek is készültek, ill. készülnek, részint az OSZK és a KMK, részint más könyvtárak, bizottságok égisze alatt. Ezek - mindenekelett a központi szolgáltatások továbbfejlesztésének problematikája - külön kerülnek az OKDT illetékes szervei elé. A központi kutatási program egészéről végső soron az OKDT döntene.

1. Részletes ismertetését lásd PAPP István - ZIRCZ Péter: Tudományos kutatómunka a könyvtárakban. = Könyvtári Figyelő. 1970. 3.sz. 183-189.p.

2. Lásd a függelékben.

3. Az MTA I. Osztálya keretében Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottság működik, amely feladatát az irodalomtörténeti és történettudományi kutatások könyvtári-bibliográfiai eszközökkel való támogatásában látja.

4. O.Sz. Csubarjan gondolatmenetének felhasználásával (Könyvtári Figyelő, 1971. 1.sz.)

FÜGGELÉK

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI KUTATÁSOK ÉS PÁLYÁZATOK
SZÁMSZERŰ ADATAI, 1966-1970.

1966-ban jelent meg a hazai könyvtártudományi kutatást újból rendező miniszteri utasítás (158/1966./M.K.15./), amely az 1960-as rendelkezés helyébe lépett. Az utasítás alapján került kidolgozásra a "Távlati könyvtártudományi kutatási program (1966-1970)", amely hivatva lett volna a kutatókat a fontos kérdések felé orientálni.

Az alábbi táblázat a harmadik ötéves terv éveiben bejelentett kutatások adatait tartalmazza, a távlati kutatási program egyes pontjai szerinti megoszlásban. A táblázatban szereplő nyolc pont megnevezése a következő:

1. Társadalmi összefüggések. Tervezés és szervezés.
2. A könyvtári és dokumentációs munka vezetése, értékelése, gazdaságossága.
3. Igénykutatás.
4. Az olvasószolgálat kérdései
5. Szakirodalmi tájékoztatás. (Bibliográfia. Dokumentáció.)
6. Az állomány kérdései. (Területi vonatkozásban és könyvtártípusonként.)
7. Információtárolás és visszakeresés.
8. Könyv- és könyvtártörténet.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1 - 8. összesen
1966	12	2	11	2	4	-	15	22	68
1967	13	3	16		12	3	18	30	95
1968	16	12	18	5	11	8	60	61	191
1969	4	14	35	3	73	9	28	39	205
1970	16	6	19		57	15	53	37	203

Az MM Könyvtárosztálya, a KMK és az OKDT a kidolgozott távlati könyvtártudományi programokon belül a legfontosabb témákra pályázatot hirdetett. A pályázati rendszer négy éven keresztül hatásosnak bizonyult: 1963-ban 5, 1964-ben 8, 1965-ben 17 és 1966-ban 16 pályázat érkezett. 1967/68-ra 11 témában hirdettek pályázatot, de pályamunka nem érkezett. 1968/69-re már nem került sor a pályázat meghirdetésére.

Könyvtártudományi kutatások 1970-1971.

Összeállította: PINTÉR Márta

Az MM felügyelete alá eső könyvtárakon kívül, a tavalyi gyakorlathoz hasonlóan, más könyvtáraknak is kiküldtük az OKDT felkérését a kutatások bejelentésére. Így összesen 255 könyvtárat kérdeztünk meg. Közülük 45 könyvtár jelentett be kutatást, 40 adott negatív választ, 170 nem válaszolt.

A 7 országos szakkönyvtár közül 5 adott pozitív, 1 pedig negatív választ; nem válaszolt a KSH könyvtára.

A 12 szakegyetemi könyvtár közül könyvtártudományi kutatásokat folytat 8, nem folytat 1; nem válaszolt a debreceni és a pécsi orvostudományi, valamint az állatorvostudományi egyetem.

Az MTA 24 intézeti könyvtárától 1 pozitív, 6 negatív választ kaptunk, 17 intézet nem válaszolt.

70 műszaki könyvtártól 2 pozitív és 12 negatív válasz érkezett.

A megyei könyvtárak közül 7 adott pozitív, 3 negatív választ, nem válaszolt a Pest megyei könyvtár, Debrecen, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Pécs, Salgótarján, Szolnok, Tatabánya, Zalaegerszeg.

A 45 könyvtár közül 31 jelentett be új kutatást, összesen 81 témát. A témák megoszlása: 24 könyvtárban folyik 1-3 új kutatás, 6 könyvtár (BMEKK, KMK, Megyei Könyvtár Eger, MTA, Országos Vezetőképző Intézet Könyvtára, OSZK) foglalozik 4-6 témával, és 1, az OMKDK, indított el 16 új kutatást.

Az 1969-70-ben folytatott 205 kutatás közül idén 55 témát jelentettek befejezettnek. A tavaly már bejelentett témákat - a hellyel való takarékoskodás miatt - nem közöljük újra, tekintet nélkül arra, hogy a kutatás még folyamatban

van-e vagy már befejeződött. (A Könyvtári Figyelő 1970. évi 3. számában megtalálható az 1968-ban és 1969-ben befejezett, valamint az 1969-70-ben kezdett könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások jegyzéke.)

Az 1970-71-ben folyó új könyvtártudományi kutatásokat szakterületek szerint közöljük.

Az 1970-71. évi új könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások jegyzéke

KÖNYVTÁR- ÉS SAJTÓTÖRTÉNET

BARTHA Gáborné (Megyei Kvt. Győr)
Debrecen város könyvtári kulturája
a dualizmus korában

DONÁTH Regina (ELTE KK)
Egy főúri könyvhagyaték Mária Terézia korából

GÉVAY Ágnes (Megyei Kvt. Székesfehérvár) A Megyei Könyvtár története

KLÉBERC Mária (Megyei Kvt. Győr)
Győr város könyvtári kulturája a dualizmus korában

KULCSÁR Péterné (JATEK)
A szegedi ferences kolostor könyvtárának katalógusa.

KUNTÁR Lajos (Megyei Kvt. Szombathely)
Vas megye közkönyvtárügye a felszabadulás után

LATIN Lajos (MTAK)
Az Akadémiai Értesítő kritikátörténeti feldolgozása

MADER Béla (JATEK)
A Tudományos Gyűjtemény c. folyóirat története

MARKOVITS Györgyi (OSzK)
Európai cenzuratörténet

ZSÁMBOKI László (NMEK, Miskolc)
A NME könyvtárának történeti statisztikája + Bibliográfia

BIBLIOGRÁFIA

KELECSÉNYI Gábor (OSzK)
Apponyi Sándor hungarica-gyűjteménye kiadatlan részének sajtó alá rendezése. (Apponyi 5. kötet.)

KOMINKA László (OCKDK)
Külföldi orvosi folyóiratok Magyarországon 1967-1971 között.

MUSZKA Erzsébet (Néprajzi Múzeum Kvt.)
Történeti és segédtudományi tankönyvek.

SEBESTYÉN Sándor (Megyei Kvt. Eger)
Eger XIX. sz. történeti bibliográfiája.

SIKLÓS Zoltán (MTAK)
A francia irodalom 1945 utáni magyar fordításainak bibliográfiája.

SIPTER Gézané (Megyei Kvt. Szekszárd)
Tolna megye munkásmozgalmi dokumentumai.

SIPTER Gézané (Megyei Kvt. Szekszárd)
Tolna megyei helyismereti könyvészet.

SZECSKÓ Károly (Megyei Kvt. Eger)
Heves megye történeti bibliográfiája 1790-1970.

VEKERDI József (OSzK)
Apponyi Sándor hungarica-gyűjteménye kiadatlan részének sajtó alá rendezése. (Apponyi 5. kötet.)

VIRÁG Andorné (Kertészeti Egy.Kvt.Bp.)
A Kertészeti Egyetemen elbírált doktori disszertációk és az egyetem oktatói, kutatói által készített tudományok doktora és kandidátusi értekezések bibliográfiája 1958-1971.

ZALLÁR Andor (Orvostud. Egy. Kvt.Szeged)
A Szegedi Egyetemi Almanach 1921-1970. (Bibliográfia.) Oktatók és kutatók pályaképének összeállítása.

ÁLLOMÁNYELEMZÉS, ÁLLOMÁNYFELTÁRÁS, KATALÓGUSOK

DERSI Gyuláné (BMEKK)
A kémiai szaktájékoztatói segédkönyvtár analitikus feltárása.

FAI Zsuzsa (MTA KFKI)

Report-könyvtár koszerüstése (feldolgozás, feltárás).

FEKETE Géza (MTAK)

Akadémiai hagyatékok az MTA Könyvtárának állományában

FOGARASSY Miklós (KMK)

Közgyűjtemények (könyvtár, muzeum, levéltár) állományfeltárási, feldolgozási és kiadványi együttműködése, különös tekintettel a helyismereti tevékenységre

KOVÁCS Ilona (OSzK)

Elemző vizsgálatok az OSzK gyarapításáról és gyarapítási politikájáról a két világháború között.

PÜSÖK Gyuláné (BMEKK)

A könyvtár állományának használat-sági vizsgálata.

SZATHMÁRY Gézáné (M. Filmtudományi Int. és Filmarchivum Kvt.)

A MFTI és Archivum Könyvtára Kézirattárának szakkatalógusa, 1968-1970.

OSZTÁLYOZÁS

(ETO, tárgyszó, terminológia)

GÁSPÁR Istvánné (BMEKK)

Az építészeti kézikönyvtár tárgyszavas feldolgozása

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Általános műszaki fogalmak tézaurusza.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Magyar nyelvű számítástechnikai tézaurusz összeállítása.

SZABÓ Imréné (NMEK Miskolc)

A földtani és bányászati irodalom feltárásával kapcsolatos fogalomalkotás.

TAKÁCS Menyhért (OSzK)

Folyóirataink profiljának elemzése. A folyóiratcikkek szakozása, ill. tárgyszó szerinti csoportosítása.

UHLMANN Aladár (NMEK Miskolc)

Kohászati tézaurusz ETO jelzettel.

TÁJÉKOZTATÁS, INFORMATIKA

a) SEGÉDESZKÖZÖK ÖSSZEÁLLÍTÁSA, ELMÉLETI KÉRDÉSEK

BILLÉDI Ferencné - BISZTRAY Ádám (OMgK)
Információs igényvizsgálatok.

DÖRNYEI Sándorné (Semmelweis Orvostud. Közp. Kvt.)

Referáló lapok. (Fejezet a "Tájékozódás az orvosi szakirodalomban" c. segédkönyvből.)

GULYA Jánosné (Belker. Kut. Int. Kvt.)

Az információáramlás hatékonyságának növelése a kereskedelemben a tudományos-technikai forradalom hatására.

KÁROLYI Zsigmondné (OPKM)

A pedagógusok és a pedagógiai információ.

RÉTI Endre (Semmelweis Orvostud. Közp. Kvt.)

Az orvosi szakirodalom. (Fejezet a "Tájékozódás..." c. könyvből.)

VILMON Gyuláné (Semmelweis Orvostud. Közp. Kvt.)

Szótárak, címtárak, jegyzékek. (Fejezet a "Tájékozódás..." c. könyvből.)

b) A TÁJÉKOZTATÓ MUNKA ELEMZÉSE, FELMÉRÉSE

CSENDES Béla (Autóközlekedési Műszaki Dok. és Táj. Közp.)

A gépjárműközlekedés kutatóintézeti és szakágazati dokumentációjának fejlődése; helyzetfelmérés és prognózis.

FEKETE Péterné (Megyei Kvt. Eger)

Az olvasóterem forgalmának tartalmi arányai.

FREY Tamásné (BMEKK)

Műszaki egyetemi könyvtárak tájékoztató szolgálata.

MARÓT Miklós (ELTEK)

A kölcsönzés megoszlásának vizsgálata az Egyetemi Könyvtárban.

SIPOS Istvánné (Megyei Kvt. Eger)

A neveléstudományi szakirodalom hatékonyságának vizsgálata az Egri Megyei Könyvtárban.

KÖNYVTÁRÜGYI ÉS SZERVEZETI KÉRDÉSEK

BALÁZS János (BMEKK)

A könyvtárközi együttműködés új utjai külföldön a tudományos irodalom beszerzésében.

CHOLNOKY Győző (KMK)

Könyvtárszervezeti modellek.

GÉPESÍTÉS

FARKAS Istvánné (MTA KFKI)

Számítógépes szakirodalmi szolgáltatások megszervezése és bevezetése.

KIRÁLY Zoltán (Elektronikai és Finommechanikai Kut. Int. Műszaki Kvt.)

Kézi és gépi válogatású lyukkártyarendszerek ismertetése és alkalmazhatóságuk vizsgálata; különös tekintettel az EFKI könyvtára dokumentumállományának feldolgozására.

MUNKACSOPORT (Orsz. Vezetőképző Intézet)

Könyvtári feldolgozás automatizálása számítógéppel (OVK-NIC rendszer megszervezése ICL 1900 NIC és felhasználói programokkal.)

MUNKACSOPORT (Orsz. Vezetőképző Int.)

Számítógépes információrendszer könyvtári-dokumentációs felhasználásának kérdései; tárgyszórendszer-szervezés, hatékonyság, könyvtári munkaszervezés.

MUNKACSOPORT (Orsz. Vezetőképző Int.)

Számítógépes információ-visszakereső rendszer szervezése.

MUNKACSOPORT (Orsz. Vezetőképző Int.)

Tárgyszórendszer és Chain szakrendszer kialakítása számítógépes (ICL 1900 FIND és felhasználói) programok segítségével.

OROSZ Gábor (OMKDK)

Kisebb-közepes szakkönyvtárak állományáról kötetkatalógusok előállítása számítógéppel. Szerzői katalógus, címekatalógus, tárgyszókatalógus, raktári jelzetek szerinti katalógus.

OROSZ Gábor - BOJDÁN Jenő (OMKDK)

Az ETO magyar nyelvű teljes kiadásának közreadott táblázataiban szereplő "idegen számok" (szám-utalások, hivatkozások, példák stb.) jegyzékének lyukkártyagépekkel való összeállítás.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Az ETO-jelzetek nyomán információkeresést végző számítógépes rendszer kialakítása kísérletek céljaira.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Folyóiratállomány kötetkatalógusához különleges szerkezetű permutált tárgyszavas tárgymutató számítógépes előállítása.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Gyártmányismertető gyűjteményéhez cégek és gyártmányok szerinti információ mutatók készítése számítógéppel.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

KWIC-rendszerű indexek előállítására különféle számítógépeken (Minszk 22M, ICT 1905, Bull Gamm 115).

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Research and development reports állomány számítógépes feldolgozása a következő produktum előállításával: bibliográfiai rész, KWIC-index az információval bővített magyar műcímekből, ciklikusan permutált láncindex az angol nyelvű deszkriptorokból, report-szám index, betűrendes névmutató, intézmények betűrendes jegyzéke.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Számítógépes eljárás folyóiratállomány nyilvántartásának és kötetkatalógusának előállítására.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin (OMKDK)

Számítógéppel készített KWOC-rendszerű tárgymutató magyar vezérszavakkal és eredeti nyelven közölt címeikkel.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin - BOJDÁN Jenő (OMKDK)

Könyvállományhoz alfabetikus és kumulálható ETO-rendszerű kötetkatalógusok készítése: hagyományos lyukkártyagépekkel, lyukszalagos organizációs automatákkal, számítógéppel.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin - BOJDÁN Jenő (OMKDK)

Vállalati, intézeti időleges értékű kiadványok gyűjteményéhez speciális szakrendszerű kötetkatalógus és betűrendes tárgymutató készítése kumulálható megoldásban: hagyományos lyukkártyagépekkel, lyukszalagos organizációs automatákkal, számítógéppel.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin - FEJÉR István (OMKDK)

KWIC-rendszerű index készítése az OMKDK témafigyelő szolgálata által az 1960-1969. években figyelt témáról, a figyelési időtartam éveinek feltüntetésével.

OROSZ Gábor - SCHIFF Ervin - FEJÉR István (OMKDK)

Témafigyelő szolgálat: alfabetikus összefoglaló témajegyzékének, speciális tárgyköri beosztású szakjegyzékeinek, a témák KWOC-rendszerű indexének számítógépes előállítása.

OROSZ Gábor - VAJDA Erik (OMKDK)

Számítógépes eljárás a kongresszusi kiadványok bibliográfiai kötetéhez az alábbi oszlopos elrendezésű mutató készítésére: tárgymutató ciklikusan permutált tárgyszólánccokból, helyrajzi mutató a tárgyszólánccok alapformáival, időrendi mutató a tárgyszólánccok alapformáival.

SCHIFF Ervin - OROSZ Gábor - BOJDÁN Jenő (OMKDK)

Vezérszavak és szakbeosztás szerinti tájékozódást biztosító információs kiadvány számítógépes összeállítás. Részei: speciális KWIC-index, szakrendi rész, bibliográfiai rész (esetlegesen).

STATISZTIKA

NAGY Ilona (BMEKK)

A gazdaságos sorozatnagyság számítási módszerei és bibliográfiája.

OLVASÁS, OLVASÁSI ÉS ELLÁTOTTSÁGI VIZSGÁLATOK

BALOGH Ferencné (Járási Kvt. Balatonalmádi)

A Balatonpart könyvtári ellátása.

KAMARÁS István (KMK)

A lektürolvasók befolyásolhatóságának lehetőségei. A lektürok egyes típusainak sajátosságai.

KATSÁNYI Sándor (Megyei Kvt. Veszprém)

Irodalmi izlés és könyvállomány a századfordulón.

KÖNCZÖL Imre - SZAKÁCS Rudolfné (Városi Kvt. Várpalota)

Ipari tanulók olvasási kulturája Várpalotán.

KÖNYVTÁR ÉS TÁRSADALOM

BAÁN Magdolna (FSzEK)

Irodalmi oktatás segítése a gyermekkönyvtárban.

RÁTKAI István (Megyei Kvt. Eger)

Egy község közművelődési képe. (Tenk)

SZENTE Ferenc (KMK)

A könyvtár szerepe jellegzetes hazai településtípusaink művelődési intézményrendszerében.

BIRÓ Irén (FSzEK)

A történelmi évfordulók és a szemléltető propaganda.

KAMARÁS István - NAGY Attila (KMK)

A könyvtáros pályakép. (A könyvtárosi pálya szociológiai háttere.)
A könyvtárosi pályatükör.

SZOLGÁLTATÁSOK HATÉKONYSÁGÁNAK VIZSGÁLATA

BÜKY Béláné (MTAK)

A xerox szolgáltatás hatása az Akadémiai Könyvtár folyóiratállományának használatára.

KÖNYVKIADÁS, NYOMDÁSZAT

KISS István (ELTE Kvt. Tanszék)

A magyar kapitalista könyvkiadás a két világháború között.

KUNTAR Lajos (Megyei Kvt. Szombathely)

A járási székhelyek nyomdái és jelentőségük.

AZ IFLA ÉS A KÖNYVTÁROS-EGYESÜLETEK _____

Az IFLA 1971. évi közgyűlése

A Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének 37. közgyűlését az angliai Liverpoolban rendezték meg, 1971. augusztus 28-tól szeptember 4-ig. A konferencia lelke, mozgatója, házigazdája a liverpooli Városi Könyvtárak főigazgatója, George CHANDLER volt, az angliai könyvtárosegyesület elnöke.

Bár Liverpoolnak mint városnak a vonzóereje nem hasonlítható a megelőző IFLA konferenciák színhelyeihez, a Városi Könyvtárak szép épületei és elhelyezése a városon belül, magas fokú szervezettségük, egyúttal pedig angolszász típusú tagoltságuk igen gazdag miliőt, méltó háttérrel biztosított a nagy nemzetközi összejövetel számára.

Ami az érdeklődés mértékét illeti, itt is azt kell mondanom, amit az előző beszámolóknak: ismét többen vettek részt a közgyűlésen, mint korábban. A teljes létszám 749 volt, ebből 160-an Angliából jöttek. Ha még a családtagok 135-ös számát is levonjuk, a létszám már nem olyan magas, mégis mutatja azokat az arányokat, melyekre 1972 késő nyarán Budapesten kell számítani. A külföldi delegációk közül legnépesebb az Egyesült Államoké volt (92), utána a nyugatnémet (36), a spanyol (33), az olasz (30) delegáció következett. 20-30 között volt a kanadai és a francia delegáció, 10-20 között a szovjet delegáció létszáma; természetesen képviseltette magát a többi szocialista ország is, többnyire 3-10 résztvevővel.

Örvendetes jelenségként ezuttal többen jelentek meg Afrika és Ázsia fejlődő országaiból. Az UNESCO támogatásával ugyanis a közgyűlést megelőzően a fejlődő országok számára 3 napos szemináriumot rendeztek "A korszerű könyvtárügy újabb fejlődési irányai" címmel; erre kenyai, ugandai, koreai, nigériai, pakisztáni, ceyloni stb. könyvtárosokat hívtak meg, és a szeminárium befejeztével felkérték őket az ülésen való részvételre. Ezt ők meg is tették, többek fel is szólaltak, meglehetősen hangsúlyos képviselve országaik érdekeit. Végre tehát az elmaradt országok is kezdenek az IFLA munkájába bekapcsolódni.

A magyar résztvevők létszáma magasabb volt az eddigieknél. A delegációt MÁTRAI László akadémikus, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke vezette. Főleg az 1972. évi budapesti közgyűlés előkészítése végett utazott ki LÁNG Imre, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának h. vezetője és SZÉKELY Sándor könyvtárigazgató, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének titkára. GOMBOCZ István mint a Nemzetközi Kiadványcsere Bizottságának elnöke utazott a közgyűlésre. PAPP Istvánt, a KMK igazgatóját a British Council hívta meg. További magyar résztvevők: DÁCZER Éva, az OMKDK osztályvezetője, GAÁL Lászlóné, a Videoton gyár könyvtárosa, HAVASI Zoltán, a Szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatója, JABLONKAY András, a Debreceni Orvostudományi Egyetem, JANKÓ Gézáné, a Számítástechnikai Koordinációs Bizottság munkatársa, PATEK Ferenc, a KGM MTTI főosztályvezetője, REICH Ferenc, a KGM MTTI munkatársa, valamint ZSIDAI József, a miskolci Műegyetemi Könyvtár igazgatója. S itt kell megemlítenünk RÓZSA Györgyöt is, aki mint az ENSZ genfi könyvtárának igazgatója vett részt a közgyűlésen.

A közgyűlés titkársága, amely ezuttal visszahuzódott, első alkalommal adta ki (először ideiglenes, majd a konferencia végén végleges formában) a be - ny u j t o t t d o l g o z a t o k jegyzékét, amiből megtudható, hogy 141 különféle dokumentumot, jelentést, dolgotat küldtek be a résztvevők angol nyelven. (Ezek kisebb részét franciául, oroszul és németül is kiadták.) Valószínű, hogy ez a szám szintén magasabb az eddigieknél. A küldöttek már a beiratkozásnál megkapták azokat a dolgotatokat, amelyekkel kapcsolatos bizottsági ülésekre írásban előre jelentkeztek.

Itt emlitem meg, hogy a konferenciának otthont adó könyvtári komplexum hatalmas, kör alakú elosztó termében nagy mennyiségű p r o p a g a n d a a n y a - g o t találhattak az ülésekre induló vagy kisebb megbeszéléseket folytató könyvtárosok, főleg persze az angol könyvtári életből, de Amerikából, az NSZK-ból, az NDK-ból is, sőt olasz és finn brosurák is akadtak; magyar sajnos egy sem. - Ugyanigy sajnálhatjuk, hogy szerény formában sem szerepeltünk legalább a könyvtáros-egyesületek k i a d v á n y a i n a k kiállításán, ahol egy romániai magyar könyvtárügyi kiadványt tettek ki a rendezők, nyilván érezve a hiányt.

A könyvtárral szomszédos hatalmas St. George's Hallban (mely a város központjának lehangsúlyosabb épülete) kiadói és könyvtártechnikai k i á l l i - t á s t rendeztek, amelyen néhány figyelemreméltó új reprográfiai gépet, a számítógépek alkalmazásainak eredményeit stb. lehetett - ha futólag is - tanulmányozni.

A VEZETŐSÉGI ÉS PLENÁRIS ÜLÉSEK

Az IFLA Elnöksége (Executive Board) a szokás szerint a megnyitó előtti vasárnap délelőtti ülést tartott, melyre meghívták LÁNG Imrét és SZÉKELY Sándort is, főleg a budapesti IFLA-konferencia megbeszélése végett. Elismertést váltott ki az a tény, hogy már az ülésre kivittük az 1972. évi konferencia előzetes angol nyelvű tájékoztatóját - ennek főbb pontjait az Elnökség meg is beszélte. A Tanácsadó Bizottság (Consultative Committee), vagyis a bővített vezetőség délutáni ülésén LÁNG Imre újból ismertette a budapesti tudnivalókat. Mind az Elnökség, mind a Tanácsadó Bizottság napirendjén egyébként az IFLA legfontosabb szervezeti problémái szerepeltek.

A lelépő F. MOHRHARDT amerikai alelnök helyére P.R. VOSPER-t (California, USA) választották meg. A tagdíjemelés kérdéséről a pénztáros tett jelentést - amiből kitűnt, hogy az emelés ugyan elkerülhetetlen, de az ellenállás mégis elég jelentős volt ahhoz, hogy a végleges döntést egy évvel elhalasszák.

Uj eljárást fogadtak el az új szekciók és alszekciók, bizottságok és albizottságok esetleges megalakítására nézve, amivel nyilván gátat kívántak vetni a túlságosan nagy számú munkacsoportok további szaporodása elé. Ugyancsak üdvözlendő szervezeti módosítás volt az, hogy az eddig határozatlan, alkalmi "tagság"-ból álló szekciókat és albizottságokat felszólították az u.n. állandó tanácsadó bizottságok megalakítására - hasonlóan az egyes szekciókban már működő grémiumokhoz. Mindezek a kis reformok, beleértve az IFLA működésének lényegi kérdéseivel eredményesen foglalkozó Program Kidolgozó Csoport megválasztásának új módszerét, szerintem mégis elmaradtak azoktól a mélyrehatóbb szervezeti változtatásoktól, amelyekre az IFLA hatásosabb működése érdekében nagy szükség lenne, és amelyeket nemrég már be is jelentettek.

Pontos volt ezeken a vezetőségi, majd záró plenáris üléseken az UNESCO elé terjesztendő kérések ügye. A javaslatok részben készen álltak, részben ott hangzottak el: a szakreferensek nemzetközi találkozója, az egyetemes bibliográfiai ellenőrzés terve, a disszertációk hozzáférhetőségére vonatkozó tanulmány, a könyvtári anyagok konzerválásának ügye, a fejlődő országok egyetemi könyvtárainak értekezlete, az INTAMEL kiterjesztése Indiára, a nemzetközi könyvtárosiskola felállítása stb.

Az IFLA vezetősége önálló munkacsoportot állított fel az UNISIST ügyének gondozására. Minthogy ezzel külön nemzetközi konferencia foglalkozik, az IFLA egyelőre csak a könyvtárak fontosságának fokozottabb hangsúlyozását és szervezettebb beépítésüket kérte az UNISIST szervezőitől.

Örömmel vehettük tudomásul, hogy az IFLA és a FID működésének koordinálása most már valamennyire láthatóan előrehaladt, amennyiben egyes párhuzamos bizottságok felvették egymással az érintkezést.

A megnyitó plenáris ülésen mondott beszédében H. LIEBAERS, az IFLA elnöke, először az IFLA univerzalitásával, vagyis a fejlődő országok bekapcsolódásával foglalkozott. Hangsúlyozta, hogy az IFLA nem lehet a nyugati módszerek megvalósításának eszköze a Harmadik Világban, mert ezekben az országokban sajátos helyi könyvtári munkamódszereket kell meghonosítani. Azután az új témát, az egyetemes bibliográfiai ellenőrzést (Universal Bibliographical Control) ismertette, mint olyan gyűjtőfogalmat, melyben a jövőben összefoglalják az IFLA eddig elért eredményeit a katalogizálás egységesítése, a bibliográfiai címléírás teljes szövegének tervezett szabványosítása, a nemzeti bibliográfiák szerkezetének és előállításának egységes rendszerű gépi előállítása, a megosztott katalogizálás stb. területén. Összefoglalta a Nemzetközi Könyvtárosok Programját mint olyan akciót, melynek legfőbb érdeme az lesz, hogy közelebb hozza egymáshoz a könyvtárral foglalkozó különféle szakmákat. Végül a liverpooli közgyűlés főtémáját, a könyvtáros szakma megszervezését érintve szólt a könyvtáros-egyesületek fontosságáról, a könyvtári szervezeteknek az UNESCO-hoz fűződő viszonyáról és más szervezeti problémákról.

V. ECCLES miniszter megnyitó beszéde nem merült ki általánosságokban, hanem nagyon is gyakorlati stílusban elemezte az új Brit Könyvtár tervét, a nemzetközi kiadványcsere és könyvtárközi kölcsönzés jelentős szerepét a nemzetközi könyvtári életben. Végül konkrét javaslatot is tett az ún. Nemzetközi Elszámlási Bank nevű központ felállítására, amely a nemzetközi könyvforgalom lebonyolítását volna hivatva megkönnyíteni.

A megnyitó ülésen hangzott el az UNESCO képviselőjének beszámolója a világszervezet könyvtárügyi és dokumentációs munkájáról, valamint a pénztáros jelentése. A főtítkárral beszámolóját ezuttal írásban kaptuk meg.

Az első nap délutánján került sor a főtéma, " A k ö n y v t á r o s i s z a k m a s z e r v e z e t e " referátumainak felolvasására - ez alkalommal is csekély érdeklődés mellett. Pedig A.H. CHAPLIN (British Museum) alapreferátuma pontos áttekintést adott a témával foglalkozó dokumentumokról, a könyvtáros-egyesületek fajtajáról és szerepéről, valamint magának az IFLA-nak és társszervezeteinek működéséről, illetve a továbbfejlődés problémáiról és várható tendenciáiról. Többen nyújtottak még be terjedelmes referátumokat erről a témáról, közülük G. LETHÈVE (Bibl. Nat. Párizs), B. PALMER (Libr. Ass. London), V.V. SZEROV (Művelődésügyi Minisztérium, Moszkva), K. DOMS és D.G. DONOVAN (Amerikai Könyvtáros Egyesület) nevét említjük. Saját országa könyvtári életének szervezeti problémáiról számolt be Etiópia, Ghana, Malaysia és Tajvan képviselője. Az ide tartozó terjedelmes anyag részletesebb tanulmányozást érdemelne. (Sort keritünk rá! - a szerk.)

A záró plenáris ülésen többek között elfogadták az UNESCO által átküldött ún. Apartheid-javaslatot, s külön munkacsoportot alakítottak a fejlődő országok ügyeivel való foglalkozásra, a szekciók idevágó munkájának koordinálására.

SZEKCIÓK ÉS BIZOTTSÁGOK

A nemzeti és egyetemi könyvtárak szekciója két ülést is tartott, a hallgatóság száma is nagy volt, mégis az elszürkülés jelei mutatkoztak a szekció munkájában. K. GARSIDE (London) a főtémához igazodva a nagy tudományos könyvtárak munkatársairól írt, és azt javasolta, hogy ezek az országos könyvtáros-egyesületeken belül alkossanak külön szervezeteket.

C. REEDIJK (Hága), a Szekció elnöke végre elkészítette a régen szétküldött körözüvény alapján a nagy tudományos könyvtárakban folyó könyvtörténeti és kéziratkutatókról szóló jelentését. - Az ülés központjában a nemzeti könyvtárakban folyó tervező és költségvetési munka állt. B. KANYEVSZKIJ (Lenin Könyvtár), T.R. BUCKMAN (USA), E. DENNERY (Párizs) és F. DE FRIEZE (Brüsszel) olvasták fel ide vonatkozó referátumaikat - szinte visszhang nélkül. Ismertető jellegű referátumok érkeztek jugoszláv és izraeli részről.

Az egyetemi könyvtárak alszekciójának munkájában a magyar küldöttek közül MÁTRAI László vett részt, aki tagja az Állandó Tanácsadó Bizottságnak. A referátumok közül B.J. ENRIGHT-é említendő, aki az új audiovizuális eszközök térhódításának hatásairól beszélt a hagyományos nagy könyvtárak szempontjából. Az alszekció határozatban kérte az UNESCO segítségét a disszertációk hozzáférhetőségéről kiadandó brosúrához, az egyetemi könyvtárak hatékonyságának felméréséhez, végül a fejlődő országok egyetemi könyvtári értekezletének összehívásához. MÁTRAI László javaslatot nyújtott be az alszekció jövő évi budapesti programjához.

A közmüvelődési könyvtárak szekciója egyrészt a főtémához kapcsolódott, másrészt folytatta a könyvtári normák (állomány, épület, stb.) kidolgozását, ill. módosítását. PAPP István vett részt az ezzel foglalkozó munkacsoportban, mint ahogy bekapcsolódott már korábban is az UNESCO 1948-ban kibocsátott Közmüvelődési Könyvtári Manifesztumának új megfogalmazásán dolgozó csoport tevékenységébe. Ezeket a problémákat rövidesen Magyarországon is megvitatják, mert pl. az utóbbi témában egyelőre nincs végleges megfogalmazás, a konzervatív és a modern nézeteket még nem sikerült egyeztetni.

Az ide tartozó - gyermek könyvtári, kórházi könyvtári - alszekciók ezuttal kisebb aktivitást fejtettek ki, bár különösen az utóbbi szekció szervezési munkája figyelmet érdemel. Érdemes megemlíteni az INTAMEL-t is (vagyis a nagyvárosi könyvtárak egyre önállóbbá váló szervezetét); ennek megalakítása G. CHANDLER nevéhez fűződik, aki külön nyomtatott brosúrában számolt be az elmúlt 3 év működéséről. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nincs említve az együttműködő intézmények között.

A szakkönyvtárak szekciójához ugyan sok referátum érkezett, de a megfigyelőként résztvevő DÁCZER Éva szerint az aktivitás nem volt kielégítő.

Itt szerepelt ZSIDAI József referátuma a szakkönyvtárosok magyarországi helyzetéről, valamint KALMÁR Vera, SZEPESVÁRY Tamás és VAJDA Erik közös munkája a tudományos és műszaki könyvtárak helyzetéről az IFLÁ-ban. Ausztrál, finn, francia, lengyel és szovjet dolgozatok azt taglalták, hogy a tudományos és műszaki tájékoztatás terén milyen együttműködésre van szükség az általános gyűjtőkörű és a szakkönyvtárak között (a Medlars-program és a Marc-program alkalmazása, a gépesítés különböző fokozatai stb. kapcsán).

A társadalomtudományi könyvtárak alszekciójának működéséből RÓZSA György dolgozatát említem: "A társadalomtudományi könyvtáros szerepe a változó világban, vagy a két kultúra problematikája." Ide tartozik a földrajzi és térképészeti alszekció is; ez nem tartott ülést, de körözünyben ismertette jövő évi budapesti programját.

A közigazgatási és parlamenti könyvtárak szekciójához egy hágai minisztérium könyvtárosa nyújtott be 2 dolgozatot, ezek főleg az egyes kormányzati ágak megfelelő informálásának kérdéseivel foglalkoztak.

A katalógizálási bizottságban mint az IFLA egész működésének egyik legfontosabb szervében ezuttal is élénk munka folyt. A vitaalapot M. GORMAN referátuma szolgáltatta az Egységes Bibliográfiai Leírás munkálatainak jelenlegi helyzetéről. E köré csoportosult H. HÖHNE, ill. A. STIPČEVIĆ jelentése a terjedelmes munkásságu szerzők címrendszóiról, ill. az új jugoszláv katalógizálási rendszabályokról. Új színfoltként egy malájföldi és egy indiai referátum a többnyelvű és többírású könyvtárak katalógizálási nehézségeit tárgyalta.

A nemzetközi kiadványcsere bizottságban GOMBOCZ István elnök beszámolt a moszkvai határozatok végrehajtásáról, majd a távollevő P. GENZEL-nek (Berlin, NDK) a gyűjtőküldemények rentabilitásáról irandó tanulmányát ismertette. Ezt követte B. KANYEVSZKIJ (Lenin Könyvtár) előadása a nemzetközi kiadványcsere irodalmának készülő bibliográfiájáról, végül M. SCHILTMAN titkár jelentése a szakértők listájáról. A bizottság ezután 11 tagú Állandó Bizottságot választott. A második ülésen az 1972 tavaszán UNESCO-támogatással Bécsben rendezendő szakértői értekezlet napirendjét vitattuk meg. R. FIEDLER (Bécs) és a titkár számoltak be az egy éve folyó előkészületekről. Számos felszólalás során többek között olyan problémák merültek fel, mint a téma összekapcsolása a könyvtárközi kölcsönzéssel, az értekezlet Európára való korlátozása stb.

A hivatalos kiadványok bizottságában ismertették az európai könyvtárakban található afrikai kiadványok központi katalógusának első változatát, majd R.A. CHRISTOPHERS (London) a British Museum hivatalos kiadványcseréjéről számolt be. Szóba került a régi "kérdőív-akció" is, majd V. POPOV (Szófia) személyében új kelet-európai összekötőt választottak.

A központi katalógusok és könyvtárközi kölcsönzés bizottsága meghallgatta B.A. SZEMENOVKER referátumát a gépi uton olvasható katalógusok és a központi katalógus közti viszonyról, majd vitatták, hogy változtassanak-e - a National Lending Library javaslatára - az eddig használt kölcsönzési formán.

A sorozatok és periodikumok bizottságának munkája élénk volt. Itt is a gépesítés kérdése, a nemzetközi szabvány sorozatszám ügye, a sorozatok katalogizálása, a felméréseknek a napilapokra való kiterjesztése szerepelt a programon. Tervezik a folyóirat-repertóriumokról nemrég kibocsátott könyv új kiadását is.

A statisztikai bizottság munkájából kiemelem O. LÖHTMANN (NSZK) jelentését, melyben beszámol az IFLA, a FID és az ISO által a könyvtárügy szabványosítása terén elért eredményekről.

A könyvtárosképzési bizottság a különféle nemzeti képzési rendszereket a könyvtártudományi kutatások ágaival hozta összefüggésbe, több előadás keretében.

A gépesítési bizottság ismét sok érdeklődőt vonzott. R.E. COWARD (Anglia) a British National Bibliography gépi előállítását ismertette, W. LINGENBERG (NSZK) a nyugatnémet automatizálási rendszerek központi szervezéséről számolt be. V. NAKLADALOVA (Pozsony) az információk gépi válogatásához szükséges osztályozási rendszer kiválasztásáról adott be egy dokumentumot.

Az építési bizottságban a lelépő J. BLETON elnök számolt be az utóbbi 5 év munkájáról. Elhatározták, hogy 1973-ban értekezletet hívnak össze Rómában a nemzeti könyvtárak épülettervezési kérdéseinek megvitatására.

A bibliográfiai bizottság G. POMASSI vezetésével ezuttal is aktív volt. Az alaptémához ("A bibliográfiai munka tervezése, koordinálása, lebonyolítása") I. BAGROVA (Szovjetunió), G. SILVESTRI (Ausztria), L.M. PETERS (Hollandia) és Q. MUMFORD (USA) szólt hozzá egy-egy referátummal. A bizottság határozatai szerint:

- a) a budapesti ülésen a bibliográfiát használók oktatásával fognak foglalkozni,
- b) tanulmányozzák a fejlődő országok bibliográfiai helyzetét,
- c) jobb együttműködést alakítanak ki az IFLA többi bizottságával, az UNESCO bibliográfiai osztályaival, az UNISIST-tel stb.

A régi és ritka könyvek bizottsága folytatja a nemzetközi könyv- és könyvtártörténeti bibliográfia szerkesztését, és támogatást kér egy nemzetközi konzerválási központ felállításához.

A könyvtárelméleti és kutatási bizottság ezuttal is az aktív munkacsoportok közé tartozott. Az első ülésre meghirdetett témához, a nemzetközi könyvtári terminológia kérdéséhez sok neves szakember adott be egy-egy referátumot. (M. CASSATA, A. THOMPSON, I.M. SZUSZLOVA, T. NIELSEN, F. SCHICK, O.Sz.CSUBARJAN stb.) Az ezzel kapcsolatos határozat kimondja, hogy a most következő 2-3 év alatt az érintett nemzetközi szervezetek bevonásával készüljön egy összehasonlító könyvtári szakszótár. Ezt majd egy külön munkacsoport fogja gondozni, mely 1973-ban tesz jelentést. MÁTRAI László gondolatébresztő referátuma "Practice, knowledge and science" címmel hangzott el, hozzászólásként a másik témához, a könyvtártudomány helyének és szerepének kérdéséhez. A bizottság foglalkozott még a jövő évi programmal, a FID információelméleti bizottságával való együttműködéssel, és egy szűkebb körű állandó munkabizottságot hozott létre.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Befejezésként néhány szót még az un. társadalmi programról és a rendezés színvonaláról, különös tekintettel az esetleg levonható tanulságokra.

Az Angol Könyvtáros Egyesület, Liverpool városa és az egyetem adott egy-egy elegáns, de nem pazarló fogadást, az egyik este pedig a kikötőbőlben táncos sétahajózásra is sor került. Az egész napos kirándulást két utvonallra terelték, de egy-egy utvonallal autóbuszai is csak a fontos pontokon találkoztak, egyébként a zsufoltság elkerülése végett más-más utszakaszon jártak. Csak így lehetett megoldani 700 ember egyidejű, zökkenőmentes utazását, étkezését. Megnéztük az észak-walesi Flint megye Mold nevű városkájában a modern közművelődési könyvtárat, amely megyei központként működik (magas foku gépesítés és szervezettség jellemzi), Manchester közelében egy másik modern városi könyvtárat, futólag Chester városát és a Tetton-kastélyt.

A liverpooli elszállásolást emyi vendég számára csak az igen szép parkos környezetben elhelyezett modern diákszállók egyágyas szobáiban lehetett megoldani, ahol a reggeli és esti főétkezéseket is igen jól megszervezték. Minthogy a szállók meglehetősen messze feküdtek a város központjától, a rendezőségnek naponta kétszer autóbusz-összeköttetésről kellett gondoskodnia.

Természetesen akadtak rendezési hibák is, de ha az IFLA budapesti közgyűlését a liverpooli színvonalon fogjuk megrendezni, akkor meg lehetünk majd elégedve.

GOMBOCZ István

Az IFLA és a FID budapesti konferenciájának előkészítő munkálataiból

A magyar rendező fél mindkét nemzetközi szervezetnek megküldte a rendezvények előzetes programját. Az IFLA-konferencia időpontja 1972. augusztus 26-szeptember 2., színhelye a Magyar Tudományos Akadémia. A FID-konferencia és nemzetközi kongresszus időpontja 1972. szeptember 1-9. és szeptember 11-13, színhelye a Duna Intercontinental szálloda.

Kialakult a két rendezvény előkészítésének és lebonyolításának szervezete. Megalakult "Az 1972. évi IFLA- és FID-konferencia központi előkészítő bizottsága". Elnöke Garamvölgyi József miniszterhelyettes, tagjai az érintett állami és társadalmi szervek, intézmények képviselői. A bizottság az előkészítés elvi és szervezeti, felsőbb szintű döntést igénylő kérdéseiben foglal állást. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete, illetőleg a FID Magyar Nemzeti Bizottsága keretében megalakult egy-egy szakmai bizottság, ez a két rendezvény szakmai kérdéseire vonatkozólag tesz javaslatot, és gondozza a magyar részvétellel kapcsolatos ügyeket. A FID-IFLA kongresszus iroda - amely az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ klubhelyiségében működik - az előkészítés operatív szervezési ügyeit intézi.

A két szakmai bizottság megvitatta a magyar részvétel kérdéseit. Kijelölték azokat a témákat, amelyek a két rendezvény fő témáihoz kapcsolódnak és a magyar szakemberek által történő kidolgozásuk szükségesnek látszik. A két bizottság foglalkozott a konferenciákon kívüli szakmai látogatások kérdésével is. A rendezvények ugyanis jó lehetőséget biztosítanak arra, hogy a magyar könyvtárak és dokumentációs intézmények vezetői munkatársai szakmai megbeszéléseket folytassanak a külföldi partnerintézmények képviselőivel, a helyszínen mutassák be szakmai teljesítményeiket, és a személyes tárgyalásokat felhasználják az intézményközi kapcsolatok fejlesztésére. A szakmai bizottságok végül megvitatták a magyar könyvtárosok és dokumentátorok részvételét a két rendezvényen, szem előtt tartva azt, hogy a résztvevőknek utólag be kell számolniuk szakmai tapasztalataikról kollégáiknak, és gondoskodniuk kell a vitaanyagokban foglalt ismeretek minél szélesebb körben történő elterjesztéséről.

Az IFLA életéből

AZ IFLA ÉS A FID EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Az IFLA és a FID együttműködésének lényeges elmélyülését igéri az az össze-jövetel, amelyen a két világszervezet 30-nál több funkcionáriusa vett részt 1971. febr. 15-16-án, Brüsszelben, a FID elnöke, McBurney elnökletével.

Munkacsoportokban folytak megbeszélések az alábbi kérdésekről: kutatómunka, szakemberképzés, gépesítés, szabványosítás, a fejlődő országok támogatása. A munkacsoportok megjelölték azokat a problémákat, amelyeket a két szervezet megfelelő bizottságainak célszerű közösen vizsgálniuk. Az együttműködésnek bizonyos szervezeti kereteit is meghatározták, többek között előirányozták azt, hogy:

1. 1972 őszén, amikor Budapesten időben egymáshoz kapcsolódva tartja közgyűlést, ill. kongresszusát az IFLA és a FID, együttes ülést tart a) a FID/RI (a tájékoztatás elméleti alapjait vizsgáló bizottság) és az IFLA könyvtárelméleti és könyvtártudományi bizottsága, ill. b) a FID/ET (szakképzési bizottság) és az IFLA könyvtárosképzési bizottsága;

2. a két szervezet megfelelő bizottságai, ill. munkacsoportjai a) közös bizottságot alakítanak a fejlődő országok problémáinak vizsgálatára, b) közös tanácsadó testületet hoznak létre a szabványosítás előmozdítására, c) közös bizottságot létesítenek a számítógép alkalmazási lehetőségeinek vizsgálatára.

Az összejövetel konkrét eredménye emellett a két szervezetnek az UNISIST ajánlásaihoz fűzött közös kommentárja, amelyben leszögezik együttműködési készségüket, egyúttal pedig felhívják a figyelmet az ajánlások bizonyos hiányaira (elsősorban arra, hogy lebecsüljük a könyvtárak szerepét a világméretű tájékoztatási rendszerben, s nem építenek eléggé a már meglévő, a tájékoztatás ügyében érdekelt szakmai szervezetekre).

(IFLA News, 37.sz. 1971. július.)

AZ IFLA PÉNZÜGYEIRŐL

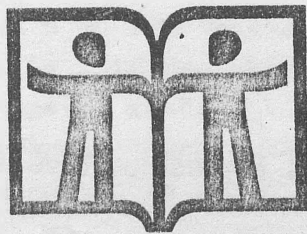
A Council on Library Resources (a Ford Alapítvány által támogatott amerikai szervezet) 1971 júniusában 54 000 dollárt szavazott meg az IFLA számára, a Katalógizálási Bizottság állandó titkárságának megszervezésére (egyelőre Londonban) és 3 évi fenntartására. A Katalógizálási Bizottság munkájának olyan eredményei vannak, mint az 1961. évi párizsi katalógizálási konferencián megfogalmazott "alapelvek" vagy a katalógizálási szakértők 1969. évi koppenhágai értekezletén kidolgozott bibliográfiai leírási szabványtervezet. Az új állandó titkárság a katalógizálási szabályok és gyakorlat összehangolásának és egységesítésének nemzetközi központja lesz: megszervezi az információcserét a katalógizálási kérdésekkel foglalkozó szervek között, igyekszik kiküszöbölni a kutatómunkában a párhuzamosságokat. A 3 év leteltével remélhetőleg már fenn tudja magát tartani kiadványai jövedelméből és egyéb forrásokból.

A Council on Library Resources már előzőleg, 1971 áprilisában biztosított az IFLA számára 100 000 dollár segélyt, 3 évre elosztva. Ez a segély a szervezet tevékenységének általános támogatását szolgálja, az adminisztratív és személyi kiadásokhoz való hozzájárulás formájában. Remélhető, hogy 1974-től az IFLA már saját erejéből is folytatni tudja tevékenységét a segély alapján kibővített keretek között.

Saját anyagi erejét elsősorban a tagdíjak emelésével kívánja növelni a szervezet. A vezetőség elgondolása szerint az egyes országokban működő tagszervezetek összesen 0,1%-át fizetnék annak az összegnek, amellyel országuk az UNESCO költségvetéséhez hozzájárul.

(IFLA News, 37.sz. 1971. július)

A Nemzetközi könyvév tervező bizottsága 1971. ápr. 13-16-án ülésezett az UNESCO párizsi székházában, az IFLA elnökének, Liebaersnek az elnöklétével. A bizottság javasolta, hogy - tekintettel az UNESCO által a Könyvévre fordítható költségek csekély voltára - a gazdagabb országok nyújtsanak segítséget a fejlődő országok kormányainak művelődési programok lebonyolításához a Nemzetközi könyvév keretében. A bizottság elgondolása szerint a Könyvév rendezvényeit két időszakra, 1972 májusára és szeptemberére kell koncentrálni - a lényeg azonban az, hogy ezek ne öncélú akciók legyenek, hanem évekre szóló tevékenység bevezetői. Igen hasznos volna pl. országos Könyvtanácsok vagy Könyvintézetek létesítése. - A Nemzetközi könyvév munkálatainak támogatására bizottságot alakít-

A Nemzetközi könyvév
jelvénye

nak, amelynek 14 tagja különböző régiókat és szakmai szervezeteket képvisel; elnöke Liebaers lesz. Több országban megalakult már a Könyvévet rendező országos bizottság, könyvtárosok részvételével.

A Könyvév jegyében folyik majd az IFLA 1972. évi budapesti közgyűlése is, amelynek központi témája: "Az olvasás a változó világban". A közgyűlés szekcióit és bizottságait is felkérték, hogy ennek a gondolatnak a jegyében vizsgálják a maguk munkaterületének problémáit. A közgyűlésre munkaokmányt dolgoznak ki az olvasási készségek és a könyvhasználat jelentőségéről, valamint az erre vonatkozó kutatások fontosságáról a könyvtári ellátás hatékonyabbá tétele szempontjából.

(IFLA News, 37.sz. 1971. július)

x külföldi hírek x külföldi hírek x külföldi hírek

SZÁMITÓGÉPPPEL (az IBM Administrative Terminal System keretében) 9 hónap alatt rekatalogizálják a Western Kentucky University könyvtárának 420 000 dokumentumát, a Dewey-rendszerrel az LC-rendszerre. Hagyományos módszerekkel - az előzetes vizsgálatok szerint - 4-10 évet vett volna igénybe az áttérés. (Inspel, 1971. 1.sz.)

"ANTIMÁSOLÓ" PAPIRT készít a Fitchburg-cég; speciális nyomdafesték, ill. írógépszalag használata esetén a papírra nyomtatott (gépelt) szövegről nem lehet elektrosztatikus másolatot készíteni. A másolókészülékek terjedése miatt ugyanis "fontossá vált sokféle nyomtatvány és dokumentum különleges védelme a másolás ellen". (Biblos, 1971. 2.sz.)

VEREIN DEUTSCHER BIBLIOTHEKS-ANGESTELLTER néven alakult meg 1970-ben a nyugatnémet könyvtári alkalmazottak szövetsége; célja elsősorban a "mittlerer Dienst"-hez tartozó dolgozók érdekeinek védelme. (Bibliotheksdienst, 1971. 5.sz.)

KÉT ISKOLAI BIBLIOBUSZT ÁLLITOTTAK üzembe Tarn francia megyében. (Bull. Bibl. de France, 1971. 3.sz.)

"A FRIZURA" címmel rendezett kiállítás a Library of Congress: bemutatta a századokon át holtiszteletreméltónak, hol botrányosnak minősített jellegzetes haj- és szakállviselleteket s a rájuk vonatkozó egykori vitairódalom termékeit. (LC Information Bulletin, 1971. 14.sz.)

A Finn Könyvtáros Egyesület tevékenysége

KAUPPI, Hilikka M.

Kauppi asszony, a Finn Könyvtáros Egyesület (Suomen Kirjastoseura) főtitkára, lapunk számára írta ezt a beszámolót, "Some activities of the Finnish Library Association" címmel.

Az 1960-as években figyelemreméltó fejlemények következtek be a Finn Könyvtáros Egyesület működésében. Taglétszáma a korábbi kb. 500 egyéni tagról 1300 egyéni tagra emelkedett. Előzőleg ugyanis a könyvtárak is tagjai lehettek, ami-re az új alapszabályok értelmében nincs többé mód. Költségvetése kb. 42 000 finn márkáról kb. 120 000-re emelkedett; ez részben annak köszönhető, hogy nagyobb állami támogatást kap, részben annak, hogy emelkedett a Kirjastolehti, a könyvtáros-folyóirat előfizetőinek száma (jelenleg 7000-nél nagyobb). 1960-ban az Egyesületnek még egyáltalán nem volt teljes munkaidőben foglalkoztatott alkalmazottja, ma már irodájában négyen dolgoznak. Mindez megfelelően jobb körülményeket biztosít országszerte a könyvtári munka fejlesztéséhez.

Az Egyesület munkaterve a tanfolyamokra, szemináriumokra, a kiadványokra és a propagandára fordítja a legnagyobb figyelmet, évente rendez tanfolyamokat a könyvtári munka olyan különleges területein, mint a kórházi, a gyermek- és a zenei könyvtárak. Országos könyvtároskonferenciát kétévenként rendezünk. Igen fontos munkatervi pontnak tekintjük a diploma utáni képzést és a szakmai továbbképzést, mivel mind az Országos Iskolaügyi Hivatal Könyvtári Központjának, mind a könyvtárosiskoláknak nagyon kevés ehhez a személyzetük.

A Finn Könyvtáros Egyesület alapítása, 1910 óta folytat kiadói tevékenységet. A kiadók nagyon korlátozott mennyiségű finn nyelvű könyvtári szakirodalmat kínálnak, főleg azért, mert kevés az aktív és képzett szerző. A Szövetség újabb kiadványai között szerepelnek például a finn Könyvtári Minerva (1968), a Ki kicsoda a finn könyvtárügyben? (1968), a Finnország Könyvtárai (Libraries in Finland, 3. angol nyelvű kiadása 1971.), valamint a zenei és a kórházi könyvtári munka kézikönyve. 1966-ban Helle Kannila, az Egyesület diszelnöke 70. születésnapjára könyvtári emlékkönyv jelent meg, mely válogatást ad Kannila kisasszony ötven éves szakirodalmi munkásságából és közli munkásságának több mint ezer tételes bibliográfiáját.

Az Egyesületnek öt állandó bizottsága van: a Kórházi Könyvtári Bizottság, a Gyermekkönyvtári Bizottság, a Kiadványi Bizottság, az Audiovizuális és Zenei Könyvtári Bizottság, valamint a Propaganda Bizottság. A Propaganda Bizottság tevékenységéből megemlíthetjük a könyvtárakkal és a tervszerű olvasással foglalkozó legutóbbi rádió- és televízióműsorokat, könyvtári plakátok kiadását és a Finn Könyvkiadók Szövetségével közösen készített könyvtári filmet. A nagyközönség felé irányuló propagandamunkát képviselik a közművelődési könyvtári szolgáltatásokról az újságokban és folyóiratokban közzétett cikkek is. 1970-ben diasorozat készült az új finn könyvtárépületekről.

Az Egyesület bizonyos mértékben könyvtártudományi kutatómunkát is folytat. Fennállásának 50. évfordulójára kutatási alapot létesítettek, amelyből könyvtártörténeti tanulmányokhoz, a gyermekek olvasási szokásainak kutatásához és egyes központi katalógusok létesítéséhez nyújtanak támogatást.

A Finn Könyvtáros Egyesület kutatócsoportja 1971-ben fejezte be A finn könyvtárosok helyzetének elemzése c. jelentését. A vizsgálat legérdekesebb eredményei között megemlíthetjük pl., hogy az országban általános könyvtároshiány van, számos könyvtárban gyatrák a munkakörülmények, és igen nagy szükség van további szakmai képzésre. Ugyanakkor viszont a könyvtárosok többsége elégedett a foglalkozásával.

A kérdőívet 750 könyvtárosnak küldték meg és a kérdőívek 83,8 %-a érkezett vissza. A finn könyvtárosok 89 %-a nő, 11 %-a férfi. A nők 45 %-a hajadon, a férfiak 20 %-a nőtlen. A férfiak 20 %-a vezető állást tölt be, a nőknél az arány mindössze 7 %.

A könyvtárosok több mint 80 %-a támogatta azt a javaslatot, hogy a könyvtárosképzést kössék össze az egyetemi képzéssel, s így a könyvtártudományt vegyék fel a bölcsészdoktori studiumok közé. Ez azóta meg is történt, 1971-ben a tamperei egyetemen könyvtártudományi és informatikai tanszék létesült.

Egy másik kutatás a Kirjastolehti olvasóinak véleményét és kívánságait méri fel. A jelentés 1971 végére készül el.

A nemzetközi együttműködés, elsősorban pénzügyi nehézségek miatt, nem olyan aktív, mint amilyennek lennie kellene. Az Egyesület megalakulása, azaz 1927 óta tagja az IFLÁ-nak. 1965-ben Finnországban rendezték meg az IFLA közgyűlését. A skandináv országok könyvtáros-szövetségeinek képviselői részt vesznek a finn könyvtároskonferenciákon és viszont. Az 1971. évi könyvtároskonferenciára szovjet könyvtárosokat is meghívtak. Az Egyesület irodája örömmel készít tanulmányi programokat a Finnországba látogató külföldi könyvtárosok számára. Személyzethiány miatt viszonyt azt nehéz megoldani, hogy finn könyvtárostannulók külföldön dolgozhassanak vagy tanulhassanak.

Finnországban összesen tíz könyvtári egyesület működik (beleértve a diákszövetségeket és szakszervezeteket is). Felmerült a Finn Könyvtáros-egyesületek Szövetsége megalapításának a lehetősége, melynek révén a könyvtárosok nagyobb sulyal tudnák befolyásolni a közvéleményt az ország könyvtári viszonyainak megjavítása irányában.

Annak ellenére, hogy a közművelődési könyvtári törvény igen kedvező befolyást gyakorolt és tekintélyes állami támogatást juttatott a közkönyvtáraknak, a könyvtárügy területén még mindig vannak hiányosságok. Az Egyesület javaslatokat tett az iskolai könyvtárhálózat kifejlesztésére, a börtönkönyvtárak megjavítására és a tengerészeknek szóló könyvtári szolgálat jobb megoldására. Mivel a falusi területeken az urbanizáció következtében számos fiókkönyvtárat bezártak és bibliobuszokkal helyettesítettek, egy kutatócsoport megvizsgálta a bibliobusz-szolgálatot. Az országban jelenleg több mint 70 bibliobusz működik. 1970-ben kb. 2900 volt az ország közművelődési könyvtárainak száma (minden településen van legalább egy központi könyvtár), a kötetszám kb. 12 millió, az olvasók száma kb. 1,2 millió (az ország lakossága 4,7 millió), a kölcsönzéseké 32,4 millió.

Az 1960-as években több modern könyvtárápületet emeltek, de mint már említettük, számos könyvtárban még mindig nem megfelelők a munkakörülmények, mivel a könyvtáráépítési programok csak korlátozott állami támogatást kapnak. Még sok sürgető feladat áll a Finn Könyvtáros Egyesület előtt.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének III. vándorgyűlése

Tata és Miskolc után Szombathelyen került sor a Magyar Könyvtárosok Egyesületének III. vándorgyűlésére. 1971. július 8 - 10. között több mint 110 könyvtárost látott vendégül az elmúlt év december 12-én avatott új épületében a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár.

A vándorgyűlés szakmai programja három részre osztható. KOVÁCS Máté professzor vitaindítójával és vezetésével a könyvtárosképzés és továbbképzés készülő tervezetét vitatta meg a vándorgyűlés, melyhez felkért hozzászólóként elsőnek VADÁSZ Ferencné, a KMK osztályvezetője fűzött kiegészítést, tette kerekébbé a rendkívül sokirányú és igen aktuális problémát. (KOVÁCS professzor tulajdonképpen előadását a Magyar Könyvtárosok Egyesülete titkársága előre megküldte a résztvevőknek.)

Az oktatás és továbbképzés általában és világszerte sok vitát vált ki, többnyire még az utkeresés stádiumában van; így természetesen jelentkezik a

könyvtárosképzésben és továbbképzésben is a megújulás és javítás igénye. Ráadásul ez a munka, alig néhány évtizedes múltja során, sokat változott - futott nemegyszer mellékvágányra is -, és tulajdonképpen máig nem került sor arra, hogy a könyvtár- és tájékoztatásügy egészének vetületében gondoljuk át és alakítsuk ki rendszerét. Másfelől a könyvtár- és tájékoztatásügy forrongó, átalakulásban lévő állapota, az ifju és a már régebben képzett szakemberekre vonatkozó igények és elvárások módosulása önmagában is indokolná napirendre kerülését. Természetesen nem ez a fórum hivatott a döntésre, de a 15 hozzászólás bizonyította a gyakorló könyvtárosok érdeklődését; a sok észrevétel, megjegyzés jó részét bizonyára hasznosítani tudják az illetékesek. Persze, egyedi igényeket, mint például egyes munkakörökre kész specialisták képzését, nem lehet kielégíteni: a képzés csak alapképzés, általános képzés lehet egyre differenciálódó világunkban, a specializálódásra az intézményes továbbképzés, de nem kevésbé az önképzés lehet a járható út.

A vándorgyűlés másik, szakmai részét a szabadon választott előadások képezték. "A szakkönyvtáros pálya problémái Magyarországon" címmel ZSIDAI József, "A szakirodalmi ismeretek című tárgy oktatása vegyész mérnökök számára a Budapesti Műszaki Egyetemen" címmel DERSI Gyuláné tartott érdeklődéssel fogadott referátumot. A Belkereskedelmi Kutató Intézet Könyvtárának dokumentációs munkájáról GULYA Jánosné számolt be, míg SZŐKE Tiborné franciaországi közművelődési könyvtári tapasztalatait ismertette a hallgatósággal. A szabadon választott előadások új szervezési formát jelentettek a vándorgyűlés során, és az első tapasztalatok azt jelezték, hogy hasznos ilyenekre is sort keríteni.

Végül a szakmai programba sorolható a Megyei Könyvtár új épületével, munkájával való ismerkedés is - úgy látszik, hagyomány lesz, hogy mindig a legújabb könyvtárak egyikében tartja az Egyesület a vándorgyűlést.

Az összejövetel rangját emelte a szovjet könyvtáros delegáció megjelenése, mely a szovjet-magyar könyvtárügyi szemináriumra érkezett hazánkba. A küldöttség vezetője, O.Sz. CSUBARJAN elvtárs, a Lenin Könyvtár igazgatója köszöntötte a vándorgyűlés résztvevőit, és rövid tájékoztatást adott számukra a szeminárium főbb témáiról és megállapításairól.

A társadalmi program keretében Szombathellyel s a történelmi múltú Sárvárral ismerkedtek a vendégek, majd a harmadik napon tanulmányi kirándulást tettek a Ják, Kőszeg, Velem, Szombathelyi Arborétum utvonalon.

Most, a III. vándorgyűlés után már nyugodtan kimondhatjuk, hogy ezek az összejövetel jelentős szakmai továbbképzési fórummá váltak, s emellett a tapasztalat- és véleménycsere, valamint egy-egy könyvtár munkájának megismerése szempontjából is hasznos lehetőségként épülnek be a könyvtárosok találkozási lehetőségeinek sorába.

Szovjet-magyar könyvtárügyi szeminárium

1971. július 6-7-én Budapesten, a Közalkalmazottak Szakszervezete székházában zajlott le a szovjet-magyar könyvtárügyi szeminárium első ülészaka, az Országos Széchényi Könyvtár rendezésében.

A szakmai együttműködésnek ez a formája csupán számunkra volt új: a szovjet könyvtárosok lengyel, csehszlovák, bolgár és NDK-beli kollegáikkal már számos, igen eredményesnek bizonyult kétoldali megbeszélésen vettek részt, s a jelenlegi szeminárium e tevékenységsorozat kiterjesztése volt.

A szeminárium keretében a szovjet könyvtárügy három jeles képviselője jött el hazánkba, hogy a magyar könyvtárosokkal megvitasson néhány, napjainkban különösen jelentős problémát. Miután mindhárom vendég jóelőre megküldte előadása szövegét, a rendezőség azok magyar fordítását időben eljuttathatta a meghívott résztvevőknek. Ezzel a szeminárium meglehetősen szűkre szabott - másfél napos - időkeretének gazdaságosabb kihasználását tette lehetővé, hiszen így az előadók bevezetőjükben csupán kiemeltek néhány gondolatot a mindenki számára ismert előadással kapcsolatban.

A szeminárium első napirendi pontjaként O.Sz. CSUBARJAN, az Állami Lenin Könyvtár igazgatója "A szovjet könyvtártudomány fejlődésének eredményei és problémái" c. referátuma szerepelt. Az előadó két, egymással szoros összefüggésben lévő problémakört tekintett át: egyrészt a szovjet és általánosabban a szocialista könyvtártudomány kialakulásának, a lenini eszmék és irások hatásának kérdését, másrészt a jelenleg dinamikus korszakát élő szovjet könyvtártudomány legfontosabb eredményeit és problémáit.

A szovjet könyvtárügy jelenleg legfontosabb kutatási területei a következők: a könyvtárak szociális, gazdasági és kulturális szerepe a kommunista társadalom széleskörű építésének időszakában; a könyv és az olvasás a szovjet társadalom életében; a könyvtári munka mint nevelési folyamat; a könyvtár és a tájékoztatás kapcsolata; a lakosság könyvtári ellátásának egységes rendszere.

Bevezetőjében CSUBARJAN elvtárs két alaproblémára hívta fel a figyelmet: a könyvtártudományt befolyásoló társadalmi jelenségek és változások mély, alapos és sokoldalú elemzésének szükségességére, illetve a könyvtártudománynak más tudományokkal (szociológia, lélektan, matematika stb.) való újszerű együttműködésére, szimbiózisára. Utalt a szocialista és a polgári könyvtártudomány közti jelentős különbözőségekre, továbbá a közelmúlt és közeljövő néhány jelentős szovjet olvasásszociológiai vizsgálatára.

Az előadást követő élénk vitában CSÜRY István és SZÉKELY Sándor többek között a könyvtártudomány önálló diszciplinavoltával kapcsolatos problémákra tért ki. Többen - így KAMARÁS István és POLÓNYI Péter - örömmel üdvözölték a Szovjetunióban is egyre nagyobb tért hódító olvasásszociológiai vizsgálatokat, általában a könyvtártudomány szociológiai aspektusának megerősödését. SZEPESVÁRY Tamás a könyvtárügy és a tájékoztatás viszonyával kapcsolatban tett fel néhány kérdést. PAPP István az összehasonlító könyvtártudomány lehetőségeire hívta fel a résztvevők figyelmét. A vita során számos kérdés merült fel, melyekre az előadó a vitát lezárva igyekezett válaszolni.

A szeminárium második napirendi pontjaként N.N. SZOLOVJEVA, az Állami Lenin Könyvtár Ajánló Bibliográfiai Osztályának vezetője tartott előadást "A könyvpropaganda jelenlegi kérdései" címmel. Ennek keretében az előadó az olvasás-, könyv- és könyvtárpropaganda rendkívül tág területéről emelt ki néhány fontosabb kérdést. Ilyen volt mindenekelőtt az ajánló bibliográfia témaköre, melyet a szovjet könyvtárosok a könyvpropaganda legelterjedtebb és egyik leghatékonyabb eszközeként alkalmaznak, továbbá e propagandaeszközöknek más - részben könyvpropaganda céljára is igénybe vett - tömegkommunikációs eszközökkel való kapcsolata, a tudománynépszerűsítő irodalom problémái és az igen erőteljesen hangsúlyozott hatékonysági kérdés.

SZOLOVJEVA elvtársnő előadását illusztrálta a Könyvtártudományi és Módszertani Központ Irodalompropaganda Osztálya által a szeminárium helyén rendezett, a könyv- és könyvtárpropaganda magyarországi eszközeit vázlatosan bemutató, színvonalas kiállítás.

Az előadás vitája során SZŐKE Tiborné részletes képet nyújtott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ajánló bibliográfiai tevékenységéről. A további hozzászólók - PELEJTEI Tibor, BÉKÉS György és MIKÓ Zoltán - elsősorban az előadás kiegészítésére törekedtek, amikor az olvasás-, könyv- és könyvtárpropaganda további, igen fontos eszközeire és módszereire utaltak. Igen érdekes volt VARGHA Balázs hozzászólása, melyben a könyvpropagandának a gyermekkönyvtárakban való alkalmazási lehetőségeire hívta fel a figyelmet.

A szeminárium második napján, utolsó napirendi pontként került sor O.D. GOLUBJEVÁ-nak, a leningrádi Állami Szaltükov-Scsedrin Könyvtár igazgatóhelyettesének előadására, aki "Szakember - könyvtáros - bibliográfus" címmel egy, a közelmúltban lefolytatott f e l m é r é s r ő l tájékoztatta a magyar könyvtárosokat. A felmérés a szakemberek olvasási, könyvtárhasználati, tájékozási szokásait kívánta vizsgálni. Az előadó ismertette a felmérést kiváltó okokat, az alkalmazott módszereket és az első eredményeket. A felmérés hatalmas volume - 35 ezer olvasóra, 400 intézményre terjedt ki, 200-nál több könyvtáros vett benne részt és csaknem öt évig tartott - ellenére az alkalmazott, gondosan egységesített módszerek biztosították a nyert vizsgálati adatok összegezhetsőségét és összevethetőségét. A felmérés tapasztalatait elsősorban a szakemberek könyvtári ellátásának megjavítására kívánják felhasználni. (Magát a felmérésről beszámoló kiadványt alább külön ismertetjük - a szerk.)

A szeminárium magyar résztvevői közül többen beszámoltak a hasonló, bár lényegében kisebb terjedelmű és kevésbé komplex hazai vizsgálatokról: SZEPESI Zoltánné az orvosok, GÁL Andorné a mezőgazdasági kutatók, KAMARÁS István a vidéken élő értelmiség körében végzett felmérésekkel kapcsolatban emelt ki számos hasonló, ill. eltérő eredményt, következtetést. A fenti hozzászólók, továbbá DERSI Gyuláné a hazai tapasztalatok alapján vitatták az előadó azon megállapítását, hogy a szakemberek a szakirodalmi tájékozódás során - néhány szakterület kivételével - lényegesen nagyobb mértékben veszik igénybe a könyveket, mint a folyóiratokat. Mint GOLUBJEVA válaszából kiderült, ez az eltérés feltehetően annak tulajdonítható, hogy a szovjet felmérés nem szorítkozott a kutató szintű szakemberekre, hanem kiterjedt a gyakorló, sok esetben technikai képzettségű dolgozókra is, szemben a hasonló magyar vizsgálatokkal. Több hozzászóló hívta fel a figyelmet a szakemberek, értelmiségiek könyvtárhasználati ismereteiben található hiányosságokra, melyek Magyarországon és a Szovjetunióban egyaránt problémát jelentenek. Mindkét ország könyvtárügyének vezetői arra törekednek, hogy ezeket a hiányosságokat minél hatékonyabban ki lehessen küszöbölni.

-.-.-

A szeminárium zárszavában JÓBORU Magda, az OSzK főigazgatója megállapította, hogy a szakmai kapcsolatoknak ez a formája eredményesnek bizonyult, a résztvevők nagy száma és bátor aktivitása igazolta a hasonló összejövetelek, eszmecserék létjogosultságát. Érdemes volna a jövőben kisebb részletkérdések megvitatására hasonló fórumokat teremteni, hiszen a szeminárium is igazolta, hogy milyen sok közös probléma, gond és feladat jelentkezik a két ország könyvtárügyében.

A szovjet-magyar könyvtárügyi szeminárium előadásai és jegyzőkönyve alapján a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gondozásában kiadvány készül.

A szemináriumot követően a szovjet vendégek számos más alkalommal is találkoztak a magyar könyvtárosokkal. Az OSzK-ban tett látogatásuk eredményeként e g y ü t t m ü k ö d é s i m e g á l l a p o d á s j ö t t l é t r e a k é t n e m z e t i k ö n y v t á r k ö z ö t t . A z e n n e k a l a p j á n k é s z ü l t e g y ü t t m ű k ö d é s i m u n k a t e r v a k ö v e t k e z ő t e r ü l e t e k r e t e r j e d k i ; k ö z ö s m u n k á k s z e r v e z é s e a k ö z ö s p r o b l é m á k m e g o l d á s á r a ; k ö z ö s k i a d v á n y o k k é s z i t é s e ; s z a k e m b e r e k r e n d s z e r e s c s e r é j e ; c i k k e k c s e r é j e ; a k u t a t á s o k é s a t u d o m á n y o s - m ó d s z e r t a n i m u n k á k é v i t e r v é n e k c s e r é j e ; a k é t k ö n y v t á r r a v o n a t k o z ó j o g s z a b á l y o k é s b e l s ő s z a b á l y z a t o k c s e r é j e .

Dunántuli kirándulásuk során a szovjet delegáció tagjai megtekintették a Veszprém Megyei Könyvtárat és a Fonyódi Járási Könyvtárat. Szombathelyen az ott ülésező könyvtáros vándorgyűlésen O.Sz. CSUBARJAN beszámolt a szovjet-magyar könyvtárügyi szeminárium eredményeiről, s átadta a szovjet könyvtárosok üdvözlését magyar kollégáiknak. Ezután a vendégek megtekintették a szombathelyi Megyei Könyvtárat, és elismeréssel állapították meg, hogy annak új épülete az európai könyvtárépítészeti élvonalába tartozik.

A szovjet könyvtárosküldöttség találkozott GONDA Györggyel, a Vas megyei Tanács VB elnökével; akivel a könyvtár, mint művelődési, kulturális és politikai intézmény fontosságáról, továbbá a megyei könyvtárhálózat fejlesztéséről beszélgettek. A delegációt fogadta GARAMVÖLGYI József művelődésügyi miniszterhelyettes is, akivel csaknem egyórás eszmecsere folytattak a két ország könyvtárügyét közösen érdeklő problémákról.

SÁRDY Péter

Szovjet felmérés a szakemberek információforrásairól

Szpecialiszt - biblioteka - bibliografija. Opüt iszszledovanija profeszszional'nuh potrebnosztaj v informacii. Moszkva, Kniga, 1971. 446 p.

Az elmúlt évtizedben a szovjet szociológiai kutatások lendületes fejlődésnek indultak mind az elméleti alapvetések (lásd Kon, Drobnickij stb. magyarul is megjelent műveit), mind a konkrét felmérések irányában. Utóbbiak közül különösen a szovjet olvasókról készített, 1968-ban könyvalakban is összegezett vállalkozás számíthat szakmai érdeklődésünkre (ismertetését lásd: Könyvtári Figyelő, 1968. 427-454.p.). Jelen mű, melynek bibliográfiája bő tájékozódást biztosít a hasonló munkálatokról, komplex és széleskörű mivoltát tekintve ennek szándékát követi, speciálisabb vizsgálati körben.

Az OSZSZSZK Művelődésügyi Minisztériuma kezdeményezésére a leningrádi Állami Nyilvános Szaltikov-Scsedrin Könyvtár (ÁNyK) égisze alatt 1965-ben speciális témabizottság szerveződött "Könyvtár és tudományos tájékoztatás" néven. A nagyszámú külső munkatársat összefogó bizottság ugyanilyen címen módszertani

sorozatot indított a monstre felmérés egységes irányítása céljából. (A munkálatok fontosabb eredményeiről a szovjet-magyar könyvtárügyi szemináriumon O.D. Golubjevának, az ÁNyK igazgatóhelyettesének előadásából a hazai könyvtáros közvélemény egy része már rövid áttekintést nyerhetett.) Az 1965-1969 közötti időszakban összesen mintegy 33 000 (középfoku és annál magasabb iskolai végzettségű) szakemberről gyűjtöttek kérdőív (130 kérdés) segítségével adalékokat: közülük mintegy 20 ezret valamely könyvtárban kértek fel válaszadásra, a többieket munkahelyükön. Egy messzemenően objektív helyzetkép kialakítása érdekében ehhez a módszerhez járultak még: az interjúvolás, a vizsgált személyek könyvtári igényléseinek (félmillió tétel) összegyűjtése, a könyvtári tevékenységgel kapcsolatos, a szakemberek által megfogalmazott írásos feljegyzések és javaslatok (15 000), a könyvtári dolgozók ugyancsak írásban rögzített megfigyelései (2000). Végül a legkülönbélebb tudományos periodikumokban megjelent publikációk mintegy 14 000 hivatkozását is elemezték. A hatalmas adatmennyiség feldolgozását számítógéppel végezték.

A könyv a bevezető programvázolás és módszertani eligazítás után 9 tematikus fejezetben tárgyalja a méreteit és a megmozgatott apparátust tekintve egyedülálló felmérés eredményeit. Az egyes fejezetek a következő témákat tartalmazzák:

- könyvtári gyűjtemények,
- katalógusok és kartotékok,
- tájékoztató és bibliográfiai gyűjtemények.
- a szabadpolc mint a tájékozódás forrása,
- tájékoztató és bibliográfiai szolgálat,
- tájékoztatás a könyvtár új szerzeményeiről,
- a könyvtári-bibliográfiai ismeretek népszerűsítése,
- a bibliográfiai segédletek rendszere,
- a könyvtári ellátás rendszere.

A kötetben 133 szövegekőzti és 36 összegező táblázat, részletes irodalomjegyzék (303 tétel), valamint függelékként a kérdőívek szövege található ezenkívül.

Az I.K. Kirpicseva (ÁNyK) vezette szerzői kollektíva az anyag egyes kérdéseinek tárgyalásában szemelláthatóan egységes szerkezeti rendre törekedett: a különböző könyvtári és tájékoztatósi formák iránt megnyilvánuló igény általános adatait követi a szakemberek típusok szerinti (tudományterület, végzettség, előképzettség stb.) számbavétele, az arányok vagy aránytalanságok okainak boncolgatása; itt már a kérdőív adalékai kiegészülnek az interjúk és javaslatok anyagával; ezután részletekbe menően csoportosítják és összegezik a feljegyzéseket és javaslatokat; végül az adott részt a korrigálás, illetve a továbbfejlesztés lehetséges útjainak megrajzolásával zárják. Rokonszenves az a szerzői mértéktartás, amely a könyvtár melletti elkötelezettség megnyilvánulásának csak ebben a zárómozanatban enged teret; azt megelőzően a tények sora magáért "beszél", - kivéve, amikor a szerzők úgy érzik, hogy józanul kétségbe kell vonniuk a puszta tények egyértelműségét. (Pl. a könyvtárak tájékoztatósi szolgálatával a megkérdezettek 80 %-a "alapjában elégedett", 15 %-a elégedetlen, mondják a számok; ám a könyv egyetértéssel idézi egy szakember megjegyzését, miszerint a régi könyvtárhasználók nagyjából-egészéből tudják, hogy mit várhatnak, s ezért nem is követelnek többet, mint amit az adott könyvtár nyújtani képes; "elégedettségük" tehát egyszerűen az adott helyzetbe való belenyugvást jelenti.)

Nehéz a terjedelmes anyagból valamit illusztrációként kiragadni - annál is inkább, mivel belső, szerves kapcsolat áll fenn a könyvtár, illetve a tájékoztatás iránti igények, valamint a konkrét adottságok különféle vonatkozásai között. Egy részlet számainak ok-okozati összefüggésekre is kitérő ismertetése ezért még a legjobb esetben is eleve hiányos, egyszerűsítő maradna.

Az említett szemináriumi tanácskozáson érdekes vita alakult ki a kiadványtipusok iránti igények arányai körül, ezért talán hasznos lesz, ha a kötet tematikájából a "könyv kontra periodikum" kérdést vesszük közelebről szemügyre (a többi dokumentumtipust itt elhanyagoljuk).

A felmérés három oldalról közelítette meg a problémát: a) a könyvtáron kívül gyűjtött kérdőívek adata a válaszolók által jelzett érdeklődést jelenti (é r d e k l ő d ő k a 13074 személy százalékában); a könyvtári kérdőívekre két

rovat került: b) a h a s z n á l ó k száma, illetve c) a vizsgálati időszakban tőlük származó egységnyi i g é n y l é s e k (az 19860 használó, ill. 471091 igénylés százalékában). A könyv-periodikum arány összesítve a következő: a) 91 - 88,5; b) 74,4 - 52,1; c) 100 %-ra vonatkozóan 55,6 - 38,2.

Az a aspektus tudományterületi bontásban:

- társadalmi-gazdasági tudományok	93,6 - 87,5
- kémiai	" 90,3 - 93,5
- fizikai-matematikai	" 91,7 - 92,3
- geológiai	" 92,2 - 93,5
- biológiai	" 92,7 - 97,4
- műszaki	" 89,8 - 84,6
- orvosi	" 90,4 - 94,6
- mezőgazdasági	" 93,3 - 90,0
- művészettudományok	92,6 - 91,2
- egyéb	89,8 - 85,8 (6. tábl.)

Ugyancsak az a aspektusból szerzett adatoknak a válaszolók munkaterülete szerinti bontásában (15 típus) az egészségügy területén dolgozók, a tudományos kutatók, az aspiránsok, a felsőfoku tanintézetek oktatói és a tájékoztatási szolgálatok munkatársai között magasabb a periodikumok iránti érdeklődők százalékaránya. Az a aspektus adatainak a válaszolók végzettsége szerinti bontása:

középfokuak	86,9 - 72,9
felsőfokuak	91,3 - 90,6
kandidátusok	94,4 - 97,9
tudományok doktorai	93,8 - 98,5 % (16. tábl.)

A b aspektus tudományterületi bontásban is mindenütt a könyvet mutatja első helyen; a munkaterület szerinti típusoknál egyedül a tájékoztatási szakemberek esetében előzi meg a könyvet a periodikum. A végzettségi kategóriák szerinti arányok: középfoku végzettségüeknél 77,6 - 28,1, felsőfokuaknál 74,0 - 53,8, kandidátusoknál 74,7 - 66,7, doktoroknál 75,4 - 58,5 százalék.

A c aspektus tudományterületi bontása igen tarka képet mutat. Az összes dokumentumtípusra vonatkozó igénylésekből (100 %) ennyi jut a könyvekre, ill. a periodikumokra:

- társadalmi-gazdasági tudományok	77,5 - 15,4
- kémiai	" 36,3 - 61,4
- fizikai-matematikai	" 43,2 - 54,0
- geológiai	" 42,4 - 54,2
- biológiai	" 35,1 - 63,3
- műszaki	" 55,0 - 35,4
- orvosi	" 40,4 - 55,8
- mezőgazdasági	" 53,4 - 41,9
- művészettudományok	63,8 - 28,6

Összesen 55,7 - 38,2 % (33. tábl.)

Ezekhez az érdekes számsorokhoz azonban a könyvben két igen lényeges megjegyzés járul: 1. a "periodikumok igénybevételének nyilvántartása a könyvtárak jelentős részénél a szabadpolcos használat következtében nem volt teljes, tehát a periodikumok használatása kétségtelenül magasabb arányú, mint a felmérés adatai mutatják"; 2. a kérdőívvel megkeresett szakemberek 60 %-a egyéni előfizetője valamely (több) szakfolyóiratnak.

A megbízható tárgyilagosság alapján a könyv bizonyára jól szolgálja a szerzők által megfogalmazott célkitűzéseket, amelyek szerint a mű arra hivatott, hogy a "lefolytatott felmérés eredményeinek felhasználását biztosítsa:

1. a tudósok és szakemberek könyvtári-bibliográfiai ellátásával összefüggő általánosabb érvényű problémák tudományos feltérképezése és az aktuális könyvtárelméleti kérdések megoldását célzó elgondolások számára;

2. a különböző típusu könyvtárak, illetve tájékoztatási szolgálatok gyakorlati tevékenységében, - mivel ezeknek megvan a lehetőségük, hogy mindennapi munkájukban a kutatás során nyert konkrét következtetéseket figyelembe vegyék;

3. a könyvtárak és műszaki-tudományos tájékoztatási intézmények munkáját irányító szervező-módszertani szakfelügyelet számára, a tudósok és szakemberek korszerű ellátási szervezetének, valamint a fenti műhelyek racionális együttműködési formáinak kialakítása terén."

Véleményünk szerint a könyv hazai tanulmányozása, az idézetben foglaltakon kívül, a szovjet könyvtárügy aktuális problematikájába való részletező betekintésre is kiváló alkalmat nyújt.

A tanulmány utolsó mondata szerint ez a felmérés a Könyvtár és tudományos tájékoztatás elnevezésű bizottság munkájának első eredménye. Jogos várakozással tekintünk további terveik elé.

SONNEVEND Péter

A könyvtárak helyismereti munkájáról

(A külföldi szakirodalomból)

A századunkkal közel egyidős, tekintélyes angol könyvtári szaklap, a Library World 1968 februárjában (69. vol. 812. no.) teljes számot szentel a szigetország közművelődési könyvtáraiban folyó helyismereti-helytörténeti vonatkozású tevékenységnek. Bár a gazdag hagyományokkal rendelkező angolszász közművelődési könyvtárak e téren is értékes eredményekkel dicsekedhetnek, a témáról összefoglalóan szóló szerkesztőségi cikk a következőket szögezi le: "A helyismereti gyűjtemények a közművelődési könyvtárakban minden különösebb külső támogatás nélkül fejlődtek ki", s csupán 1966-ban készült az első nagyobb méretű összefoglaló tanulmány, mely "a helyi gyűjtemények egészének sajátos igényeiről, társadalmi céljairól, a könyvtárban betöltött szerepükről, állományukról, szervezettségükről, és feltárásukról" képet adott.

Nem véletlen ez a fogalmazás; a mértéktartó, a szakterület eredményeit és nehézségeit, legújabb fejleményeit vizsgáló józan angol szerző a helyismereti munkának ezeket a kérdéseit ott is csak így, nagy vonalakban vázolhatja fel. Ezért idézünk fel az alábbiakban néhány olyan konkrét megnyilatkozást, amely fényt vet a munkának egyre nagyobb számban jelentkező, de még csak alakulóban levő elveire.

A Library World cikksorozata és szemléje színesen mutatja be elsősorban a modern, fejlődő városi területek nagykönyvtáraiban folyó munkát s annak perspektíváit. Angliában John L. HOBBS "Local history and the library" (A helyismeret és a könyvtár) című könyve (London, Deutsch, 1962. XIII, 338 p.) dolgozta fel részletesebben a helyi kiadványok szerkesztésével és feldolgozásával kapcsolatos tudnivalókat. Erre épült a szigetország számos nagy közművelődési könyvtárában folyó munka, melynek előnye a hazai gyakorlattal szemben, hogy számos közgyűjteményben a könyvtáros mellett levéltáros is dolgozik, s az archivisztikai és könyvtári tevékenység, sőt sokszor a gyűjtés és helytörténetírás is szerencsésen összekapcsolható. Ahol levéltár és könyvtár különálló intézmény, ugyanaz a gond, mint másutt, s erről a folyóirat első cikkében A. WALLACE is beszél, felemlítvén ugyanakkor Newcastle példáját, ahol együttműködési tervet dolgoztak ki a két szerv között. Hasonlóan ismerősek a szerkesztés problémái, melyről ugyancsak ő ír. Náluk főként a magasra szökő antikváriumi árak miatt egyértelműen a reprodukciók, a xerográfiai másolatok minél nagyobb számú készítését látják az egyetlen értelmes és járható utnak a forrás értékű dokumentumok pótlására.

A helyi gyűjtemény azonban, mely egészen sajátos követelményeknek kell hogy eleget tegyen, egyre jobban átlépi a hagyományos könyvtári dokumentumtipusok határait. Meggondolkodtató, hogy külön cikk foglalkozik a számban a filmek - amatőrfilmek, a helyről készült hirdatók és tv-filmek - s a magnetofonok dokumentumok helyével és szerepével a különgyűjteményben. A gondos kezelés és feltárás leírása nemcsak arra figyelmeztet, hogy viszonyaink között is helyileg átgondolásra vár e dokumentumtipusok szerkesztése (könyvtárak, muzeumok, levéltárak közötti gyűjtőköri megállapodással egybekötve), hanem arra is, hogy az információk milyen sokirányú és gondos tárolására és feltárására van szükség ezen a területen. S hogy az indexek, katalógusok, cédulázás aprómunkája náluk is sok gondot okoz, arra az egyik érdekes hír utal: a Durhan County Library a városi börtön értelmiségi rabjaival oldotta meg a helyi periodika cédulázását...

A könyvtári feldolgozás kérdésében - természetesen - az angol szakemberek

is az analitikus feltárás minél részletesebb formáját propagálják; a rendszerező katalógusoknál különösen hangsúlyozzák, hogy túl kell lépni az ETO-n, s elsősorban a tárgyszavas megoldást tüntetik fel helyénvalónak. Nemcsak a modern dokumentumok, a változatos "jelhordozók" szaporodnak a gyűjteményben - a használhatóvá tételükkel foglalkozó könyvtárosnak is igen rugalmasnak kell lennie, s sürgetően merül fel a gépesítés igénye a helyi tudományos és közművelődési érdeklődést egyre jobban szolgáló akárcsak dokumentációs munkában. Az angol szaklap kritikai szemlét ad az 50-es, 60-as években megjelent helytörténeti-helyismereti könyvtári referenzművekről, bibliográfiákról, elsősorban a tartalmi igényességet, az annotációt, a teljességre törekvést, illetve a jó válogatást tartva szem előtt, s különös gondot fordít arra, hogy az adattárak milyen mutatóapparátust, függetlenül tartalmaznak.

NYUGATNÉMET BIBLIOGRÁFIA

A helyismereti könyvtárügynek van egy kardinális - világszerte egyre jobban érvényesülő - elve: csak nagy, központi szerepet játszó könyvtárakban végezhető a dokumentáció a követelményeknek megfelelő színvonalon. A bibliográfiák, állományismertető és katalógusok ezen a területen azért is fontosak, mert a könyvtári hálózatok alacsonyabb egységei csak ezek révén és segítségével irányíthatják oda az érdeklődőket, kutatókat.

Ezt a célt kívánta szolgálni a Hamburgi Városi Könyvtár kiadásában megjelent igényes (és egyben reprezentatív) Hamburg-bibliográfia. (Hamburg in Vergangenheit und Gegenwart. Ein Auswahlverzeichnis der Hamburger Öffentlichen Bücherhallen 1970. Hamburg, 1970. 216 p.) Az érdeklődő "nagyközönségnek" szól; azért is idézzük - bár tipográfiáját, kiállítását, melyek igen fontosak, nem mutathatjuk be - mert világosan bizonyítja: az alapos, tudományos igény nem csak keveseknek készült, száraz adathalmazt produkálhat. Másrészt a hevenyszett ajánló bibliográfiáktól is távol áll ez a nézegetésre, olvasásra, az érdeklődés felkeltésére szolgáló modern adattár. Pedig: szigorúan csak könyvészet, a városra vonatkozó szakirodalom és értékes szépírodalom címleírásából áll össze, de bőséges annotációkkal a tételekhez. Szisztematikusan osztályoz, fejezetel tárgykörönként, ugyanakkor a szerkesztő

figyelemkeltő tárgyszavakat ugrat a laptkör szélső mezejére, és miközben szép reprodukciókkal élénkíti a könyvet, arra is gondja van, hogy le-
lőhely-kódot adjon a könyvek adatai mellett. Vessünk még egy pillantást mutatórendszerére: a szerzőt és a címrendszót, illetve a tárgyszavakat felsoroló mutatókban biztosan megtalálja az olvasó azt, amire a tartalomjegyzék böngészésekor nem akadhott rá.

(Szokatlan talán, hogy szakirodalmi szemlében nem elvi tanulmányt, hanem bibliográfiai művet ismertetünk. Ismét hangsúlyozzuk: azért tesszük, mert kiérlelt elvek híján a világszerte szaporodó értékes termés tanulmányozása révén vihetjük tovább a hazai - nemzetközi mércével is tiszteletreméltó - teljesítményeket.)

LENGYEL KONGRESSZUSI KIADVÁNY

Az a progresszió, amiről itthon beszámolhatunk, melybe a helyismereti munka kooperációs megsegítése, kitágítása és könyvtárközi kapcsolatai is beletartoznak, leginkább a lengyel fejlődéssel rokon. Ott alakult ki az elmúlt évtizedben könyvtárak közötti együttműködés a regionális bibliográ-

fiák készítésének ügyében. 1967-ben már harmadizben ülésezett a varsói Nemzeti Könyvtárban a témát tárgyaló konferencia. Az ülésen a kurrens, az általános regionális és a történeti regionális könyvészetek kérdését vet-ték sorra. (A régió náluk egy vagy több vajdaságot felölelő, történeti jellegű terület.) Munkaközpontokat jelöltek ki, sőt koordinációs centrumokat is, és egységes elveket fektettek le az anyaggyűjtés és szerkesztés terén.

B. EYCHLER vitaindító előadásának szövegét és a vita összefoglaló ismertetését tartalmazza az ülészak anyagát közreadó kiadvány. (Materialy z III. konferenji poświeconej problemom bibliografii regionalnych. Warszawa, Biblioteka Narodowa, 1968. 42 p.) Kitűnik belőle, hogy a lengyel vajdaságok központi helyismereti könyvtáraiban a kurrens bibliografizálás terén különösen nagy haladás történt: a régiót érintő anyag egy-két éves késéssel, több éves ciklusokban, nyomtatásban is megjelenik.

FOGARASSY Miklós

x külföldi hírek x külföldi hírek x külföldi hírek

NÉHÁNY KÖNYVTÁROS ÜZLETFELÜNKET talán elvesztjük, de megnyerjük a vérbeli autósokat - így reklámozta új, merész vonalú Javelin sportkocsiját az American Motors cég, hangsúlyozni akarván az új típus modernségét. A könyvtárosok tucatjával küldték a tiltakozó leveleket, kikérve maguknak, hogy a maradiság, tutyimutyiság tipikus képviselőjeként emlegessék őket. A cég a könyvtári lapokban új hirdetést tett közzé, amelynek kezdő sorai hatalmas betűkkel harsogják: "Bocsánatot kérünk! Javelinunkkal a GM-re, a Fordra és a Chryslerre céloztunk, és 75 000 könyvtárost találtunk el." (Wilson Libr. Bull. 1971. febr.)

102 KÖNYVET LOPOTT az Ohio Egyetem könyvtárából 9 óra alatt két diák-lány, hogy bebizonyítsa: szigorubb ellenőrzésre van szükség. (American Libraries, 1971. 4.sz.)

FÉLMILLIÓ MÁRKÁS LOPÁST fedeztek fel 1970-ben a coburgi tartományi könyvtárban. A könyvtár egyik volt alkalmazottja 1962-1968 között rendszeresen fosztogatta a bibliofil értékű állományt, meghamisítva a nyilván-tartásokat. Jórészt pótolhatatlan kincsek tűntek el a kezén - pl. Dürer, Holbein, Cranach fametszeteivel illusztrált 16. századi kiadványok, csaknem a teljes 16-18. századi térképanyag. (Bibliotheksdiens, 1971. 5.sz.)

Régi Magyarországi Nyomtatványok. 1473-1600.

Bp. Akadémiai Kiadó, 1971. 928 p.

Aki a Régi Magyarországi Nyomtatványokról akar írni, kezdheti-e cikkét mással, mint meghatott emlékezéssel SZABÓ Károlyra? Arany János nagykorúsi tanártársában már fiatal korában megfogant az érdeklődés a magyar könyv múltja iránt, de csak Kolozsvárra való átköltözése után, az Erdélyi Múzeum régi magyar kiadványokban felettébb gazdag könyvtárának első öreként jutott arra az elhatározásra, hogy kutatásait az ország egész területére kiterjesztve egymaga elvégzi a régi magyar irodalom tudományos feldolgozásának bibliográfiai alapvetését. Munkájával kivételes értékű szolgálatot tett a magyar tudományosságunknak, minden korszerű új feldolgozás az ő immár kilencven éves eredményeire épül, ezért emlegetjük nevét mély elismeréssel manapság is.

SZABÓ Károly művének hatására föllendült a régi magyar könyvek kutatása: a könyvtárak különgyűjteményt alakítottak ki az állományukban található, 1712 előtt megjelent hazai nyomtatványokból, és az Erdélyi Múzeum, a Századok, a Magyar Könyvszemle és más folyóiratok lapjain megindult az RMK-pótlások közzlése. Századunk elején már több százra emelkedett a kiegészítések száma, de a szétszórta napvilágot látott sok adalék inkább nehezítette, semhogy elősegítette volna a kutatók munkáját. SZTRIPSKY Híador 1912-ben kiadott könyvatos jegyzéke 732 pótlás adatait gyűjtötte egybe, s bár munkája a sok pontatlan adat miatt kemény bírálatban részesült, mégis segítséget jelentett a kutatók számára. A tudományszervezés illetékes fórumai azonban továbbra sem gondoskodtak a kiegészítések kumulált kiadásáról. 1940-re érlelődött meg a gyökeres megoldás terve: FITZ József, a Széchényi

Könyvtár akkori főigazgatója megbízta VARJAS Bélát, hogy dolgozzon ki tervezetet az RMK új kiadására. Tehát már nem pótkötet, hanem új kiadás előkészítése a feladat.

Csak hogy Magyarország belépése a második világháborúba hosszú évekre elodázta e nagy vállalkozás megindítását. A kérdés 1954-ben került újból napirendre. Ekkor VARJAS Béla volt a Széchényi Könyvtár főigazgatója, s az ő irányításával készült az a tervezet, amely a most előttünk fekvő munka kereteit megszabta. A tervezet ugyanis leszögezte, hogy az új kiadásban a magyarországi nyomtatványok nyelvre való tekintet nélkül, a külföldön megjelent magyar nyelvű művekkel együtt kerüljenek feldolgozásra. Vagyis az a kettős feladat, amelyet SZABÓ Károly műve első és második kötetében egymástól elválasztva oldott meg, az új koncepcióban - igen helyesen - egybeolvad.

Még két, alapvetően fontos döntés befolyásolta a munkát, mindkettőt 1961-ben hozta az illetékes akadémiai bizottság. Az egyik úgy szólt, hogy az anyagot a korszakokon belül nem betű-, hanem időrendben kell elhelyezni. A magunk részéről ezt teljes mértékben helyeseljük. PETRIK Géza négykötetes bibliográfiája például éppen betűrend szerkezete miatt volt idestova nyolcvan éven át hasznavehetetlen a könyvtörténészek számára. Tudjuk, hogy megfelelően elkészített kronologikus mutatóval segíteni lehet a dolgon (ezért várjuk türelmetlenül azt a mutatót, amelyet MARKOS Béla készít PETRIK művéhez), mégis fenntartjuk véleményünket, hogy az ilyen jellegű retrospektív bibliográfiákat alfabetikusan elrendezve ugyan könnyebb szerkeszteni, de sokkal nehezebb használni

(akkor is, ha jó mutatóval vannak el-
látva). Még nagyobb horderejű volt
azonban a másik elhatározás, amely
szerint a bizottság "fontosnak tart-
ja a kiadvány tudományos-kritikai ér-
tékének teljessé tétele érdekében az
irodalom lehető teljes feltárását".
Ez a döntés igen magas követelményt
támasztott, de kétségtelen volt, hogy
e feladat sikeres megoldása rendkívü-
li mértékben növeli a kiadvány tuda-
ományos értékét.

A Régi Magyarországi Nyomtatványok el-
ső kötete 1473-tól 1600-ig tartalmaz-
za valamennyi, bárhol megjelent ma-
gyar nyelvű kiadvány adatait és az
ugyaneddig az időhatárig hazai nyomdák-
ból kikerült, nem magyar nyelvű kiad-
ványok leírását. Aki e vaskos kötetbe
beletekint, gyorsan meggyőződhet róla,
hogy a mű szerzői nagy mértékben épít-
ettek SZABÓ Károly eredményeire, de
munkájuk mégsem az RMK új kiadása.
Csak tárgyak közös, a feldolgozás már
új szempontok alapján és új technikai
lehetőségek kihasználásával készült.
SZABÓ Károly például rengeteg időt és
fáradságot áldozva közli a címlapok
betűhív másolatát. Az új műben szabá-
lyos címleírásokat és a kiadványok cím-
lapjáról vagy első oldaláról készült
reprodukciókat találunk. Az egyformán
60 mm magasra méretezett kis ábrák
krétapapírra nyomott mellékleteken kap-
tak helyet. Kitűnő megoldás ez, mert a
kis reprodukciókon nagyítóval tanulmá-
nyozhatjuk a szedéshez használt betű-
fajttákat, a sorok elrendezését, a cím-
lapdiszket. Ugyanakkor igen gazdasá-
gos is ez a megoldás. Egyébként más
vonatkozásban is gyakran tapasztaljuk
e kötet forgatása közben a szerzők szí-
vós törekvését a gazdaságosságra. A
nyomdászok nevét például a címleírás-
ban csak így közlik: Hess, Viotor, Kom-
lós. A nyomdamutatóan azután könnyű
megkeresni a nyomdászok teljes nevét,
és ott a nevek esetleges változatait
is megtaláljuk. Heltai nevét így köz-
lik: Heltai (Helth, Heltus) Gáspár.
Majd alább utalás következik: Helth,
Helthai, Helthi, Helti, Heltus ld.
Heltai.

Az RMNy első kötetében különben is nagy
értéket képviselnek a mutatók. A nyom-
dahelyeket időrendben és betűrendben
egyaránt közlik a szerzők, a nyomdászok
neveit ugyancsak két változatban
sorolják fel: egyrészt a betűrendes
személynévmutatóban, másrészt egy-egy
nyomda mestereit együtt, nyomdahelyek
szerint. Valószínűleg hasznosnak bi-
zonyul majd a címmutató, valamint a ma-
gyar nyelvű énekek és versek incipit-
mutatója is. Abban pedig bizonyosak

vagyunk, hogy a kötet olvasóinak jó
szolgálatot tesz a tárgymutató, ugy-
szintén azoknak a könyvtáraknak és
gyűjteményeknek a mutatója, amelyek
e kötet keretébe tartozó műveket őriz-
nek. Végül a fontosabb bibliográfiák
és az RMNy konkordanciamutatója zárja
a kötetet.

Nunc venio and fortissimum. Az egész
művet - a címlapreprodukciókon és a
sok mutatón kívül - főként a tárgyal-
művekről szóló irodalom alapos feltá-
rása teszi igazán korszerűvé. Ezt a
feladatot a szerzők igen magas szin-
ten, a legigényesebb formát választva
oldották meg: bibliográfiai szem-
lében számolnak be e régi kiadványok
hatalmas méretű irodalmáról. Értékel-
nek is közvetett formában, ugyanis
csak azokat a tanulmányokat tárgyal-
ják, amelyek előrevitték az egyes mű-
vekkel kapcsolatos kutatásokat. Ugyan-
akkor következetesen felhívják a fi-
gyelmet a különböző szerzők álláspont-
ja között mutatkozó eltérésekre vagy
éppen ellentmondásokra, s ilyen esetek-
ben legtöbbször állást is foglalnak.

Amivel nem vagyok kibékülve, az a
XVI. századi kiadványokkal kapcsola-
tos illusztrációtörténeti megállapí-
tások regisztrálásának a hiánya.

A Régi Magyarországi Nyomtatványok
első kötetének megalkotásában öten
vettek részt. Közülük a munka dan-
dárját hárman végezték: BORSA Gedeon,
aki egyben a csoport irányítását is
ellátta, továbbá HERVAY Ferenc és
HOLL Béla. Kisebb mértékben, illetve
átmenetileg közreműködött a kötet
munkálataiban KÁFER István és KELE-
CSÉNYI Ákos is. A jól végzett, sike-
res munka öntudatával nézhetnek a
sajtó alól kikerült első kötetre, és
máris nekigyürkőzhetnek a munka foly-
tatásának, hogy mielőbb napvilágot
láthassanak a várva várt újabb köte-
tek.

KÉKI Béla

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ: Kongresszusi kiadványok az OMKDK állományában 1945-1968. (Munkatársak: Dáczér Éva, Sasvári Györgyné, Vajda Erik). Bp. 1. Bibliográfia, 1970. 217 p. 2. Index, 1971. 424 p.

A magyarországi bibliográfiai tevékenység devalválódása után - kétségtelenül megállapítható ez az elmúlt évekre - ebben az esztendőben néhány igényes összeállítás is napvilágot látott, egymástól távol eső szakterületeken. Figyelmet érdemel ezek között az OMKDK produktuma, több tekintetben is. Mindenekelőtt azért, mert ez a katalógus, amely egyúttal a bibliográfia funkcióját is betölti, mutatja a fokozódó érdeklődést olyan dokumentumtipusok iránt, melyek egyre inkább külön kezelést igényelnek közgyűjteményeinkben. Másfelől maga a bibliográfia érdemel figyelmet, előállítására miatt.

A kiadvány fő szerkezeti elemeiben követi a mai szakbibliográfiák általános gyakorlatát. A "bibliográfia" részben írják le részletesen a tételeket valamilyen rendben, majdnem mindegy, hogy ennek a résznek milyen a szerkezete. Majd ehhez kapcsolódik az "index" kötet, amely lehetőség szerint minél több szempontu metszetben igyekszik a dokumentumokat visszakereshetővé tenni.

Ennek az egyébként elterjedt bibliográfiai koncepciónak két pontban mutatható ki az újszerűsége. Először abban, hogy a bibliográfia lemond a tételek összetett szempontok alapján való visszakereshetővé tételéről és ezt teljesen az indexrészre bizza. Abból a felismerésből fakad ez, hogy bármilyen bibliográfiai szerkezet csak egyetlen közelítésben teszi lehetővé a dokumentumok visszaidézését és ez a korszerű követelményekhez képest majdnem semmi, ezért le is lehet róla mondani. A másik újdonság az, hogy a hangsúly teljesen az indexekre tevődik, amelyek az eddigi bibliográfiai gyakorlatban mégiscsak járulékos részek voltak az ilyen összeállításoknak, bármennyire is deklarálta minden elméleti mű az indexek fontosságát. A jelen kiadvány bibliográfiai kötete azért átfogó szakrendben van, de ez aligha jelentős tulajdonsága az összeállításnak.

Az indexrész a mutatók egész rendszerével segíti a keresést. Ezek: tárgyi index, a kongresszusok megtartásának kronológikus mutatója, helymutató, végül a rendező testületek indexe. Négy mutató, amely nem egymástól függetlenül él, hanem rendszert alkot és tulajdonképpen négy közelítést tesz lehetővé a visszakeresésre. Ami igen fontos: egy kongresszus minden jellemzője minden indexsornál együtt van, tehát a kongresszusról teljes kép rekonstruálható minden esetben, bármilyen szempont alapján végezzük a keresést. A különböző indexfajták csak azt jelentik, hogy a keresési képet leíró fogalmak, szavak közül más-más az indító szó, szaknyelven szólva: a vezérszavak cserélődnek.

A tárgyi indexben egy-egy kongresszus általában maximum hat deskriptort kap - kivételesen többet is -, és ez az esetek többségében elégnek bizonyult a kongresszus leírására. A tárgyszóanyag a szerkesztők gyűjtése volt, az eredeti dokumentumokból nyerték, majd bizonyos mértékű szemantikai elemzésnek vették alá. Ez már önmagában is komoly teljesítmény, bizonyítja a szerkesztők igényességét. (Mindhármán - DÁCZER Éva, SASVÁRI Györgyné és VAJDA Erik - évek óta komoly erőfeszítéseket tesznek azért, hogy a kongresszusi kiadványokat megkülönböztetett gondossággal kezeljék az OMKDK-ban. Ennek a produktumnak a történetét is érdemes lenne megírni, hiszen kezdetben fénylyukkártyás visszakereső rendszert építettek e dokumentumokhoz - mind a mai napig működik ez az apparátus - és a tárgyszógyűjtés is akkor indult el. Ahogyan a koncepció mó-

dosult, az eszközök változtak, úgy gyarapodtak tapasztalatban a szerkesztők is, míg létrejött a jelenlegi kiadvány, a tárgyszavak permutációjával és a számítógépes előállítással.)

A kiadvány "makroszintű" visszakeresést tesz lehetővé, a kongresszusi kiadvány egészének jellemzésére szolgálnak a deskriptorai. Így is két vastos kötet született. Analitikus feltárásról egyelőre nincs szó, jóllehet a kongresszusi kiadványok, műfaji jellegzetességüknél fogva, valójában ezt tennék szükségessé. Terjedelmi okok miatt azonban erről le kell mondani. Annál meglepőbb viszont az a tapasztalat, hogy a közvetlen szógyűjtéssel nyert tárgyszavak mennyire specifikusak, annak ellenére, hogy a kongresszusok egészét jellemzik és nem az egyes előadásokat. Ennek egyik oka kétségtelenül az, hogy a kongresszusokat egyre inkább speciális témákban hívják össze. De oka a szerkesztőknek a bátorsága is, hogy szakítottak a klasszikus hagyománnyal, amely szerint a tárgyszavazás egyenlő az "osztályba sorolással"; korszerű feltárás esetén ugyanis az adott tárgyszó ugyanolyan fokban specifikus, mint a dokumentum tartalma, és nem generikusabb nála. Ezzel a megoldással egyébként megnő a tárgyszavak száma, a permutáció következtében pedig megsokszorozódnak az indexsorok. De a cél így valósítható meg, és biztosítható az index hatékonysága is. A felduzzadt tárgyszóanyagban nehezebb a keresés, növekednek a szemantikai problémák, a szóanyag elemzést és szabványosítást igényel, ésszerű határok között. A szerkesztők ezt a feladatot jórészt elvégezték, utalásaik bizonyítják ezt. A végleges szabványosítással azonban még várniuk kell, hiszen a munka tovább folyik, a későbbiekben még több tapasztalat birtokában lehet ezt megtenni. Az áttekinthetőséget az indexekben az oszlopos elrendezés biztosítja. Egyszóval minden tartalmi és külső feltétel megvan a könnyű visszakereséshez. (Mivel az indexsorok elég hosszúak, és az oszlopos elrendezés is helyigényes, az indexkötet haránt alakú.)

A számítógépes munkákat a Szegedi Tudományegyetem Kibernetikai Laboratóriumának fiatal matematikusa, MAKAY Árpád irányította, és egyben ő készítette el a munka programját is. Mint annymás esetben, most is csak elismeréssel szólhatunk Makay Árpád munkájáról, aki évek óta már több könyvtári feladatot oldott meg, kötetkatalógusok, gyarapodási jegyzékek és permutációs indexek egész sorához készített programot. Azon kevés programozók közé tartozik, akik a könyvtári feladatokat teljes mélységükben megértik és nem szimplifikálják. (Néhány esetben még fölösleges könyvtárosi rigolyákra is tekintettel van.) A bemeneti információhordozó előállítását, valamint a kész kötetkatalógus írásmunkáját az OMKDK saját gépparkjával végezte.

Összegezve a kiadványról kialakított véleményt, az OMKDK saját szintjéhez képest is kiváló bibliográfiát produkált. Ez mindenekelőtt a szerkesztők korszerű szemléletének köszönhető, az érdekelt partnerek átgondolt együttműködésének, és annak is, hogy hosszú időn keresztül kikísérletezett, kellően kiérlelt módszert sikerült találni a valóban fontos bibliográfia elkészítéséhez.

HORVÁTH Tibor

NEMZETKÖZI KÖNYVTÁRI MUZEUMOT létesítenek a hollandiai Tilburgban. (Nachrichten für Dokumentation, 1971. 3.sz.)

A KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK két fontosági kategóriába sorolását és gyűjtőkörök szerinti osztályozását becsüztette a Deutsche Forschungsgemeinschaft; a gyűjtőköri együttműködésben részt vevő könyvtárak ezentul maguk felelősek a folyóiratok rendeléséért. (Bibliotheksdiens, 1971. 2/3.sz.)

LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) néven megalakult a nyugat-európai tudományos könyvtárak szövetsége, az Európa Tanács támogatásával; elnöke J.-P. Clavel (Lausanne), titkára K.W. Humphreys (Birmingham). Az alakuló ülés (Strasbourg, 1971. márc. 17-18.) a Szövetség alapszabályain kívül az alábbi kérdésekkel foglalkozott: az európai tájékoztatási szolgálatok jegyzékének összeállítás; szimposium a kutatók könyvtárhasználatáról, a Nemzetközi könyvvév keretében (Bordeaux, 1972.); annotált katalóguscédulával ellátott disszertációk cseréje; részvétel a Közös Katalógizálási Programban, a "harmadik világ"-ból származó anyagra specializált könyvtár létesítése Nyugat-Európában, az országos gépi katalógizálási programok kompatibilitásának biztosítása. (IFLA News, 37.sz. 1971. július.)

A ROMÁN KÖNYVEKNEK a NPAC program keretében elindított első szállítmánya 1971 februárjában érkezett meg a washingtoni Kongresszusi Könyvtárba; hetenként rendszeresen követik az újabb román könyvtermést tartalmazó küldemények. A könyvek a román nemzeti bibliográfia számára készült címleírásokat tartalmazó katalóguscédulával is fel vannak szerelve. Románia a 23. ország, amely csatlakozott a közös katalógizálási programhoz. (IC Inf. Bull. 1971. 9.sz.)

A KÖNYVTÁRÜGYI TÁJÉKOZTATÁS és dokumentáció területén ad irányelveket a Zentralinstitut für Bibliothekswesen és a megyei általános tudományos könyvtárak (ill. a városi-megyei könyvtárak) együttműködéséhez az NDK művelődésügyi miniszterének 1970. nov. 19-i rendelete. A ZIB megtervezi és koordinálja az egész általános könyvtári rendszer könyvtárügyi tájékoztató munkáját, tájékoztatási eszközöket ad ki, könyvtár tudományi irodalmat és egyéb információforrásokat gyűjt szakkönyvtárában. A megyei könyvtárak el látják a ZIB-et a területük állami általános nyilvános könyvtáraitra vonatkozó információkkal, tájékoztatják a megyei és járási tanácsokat a könyvtári munka újdonságairól és problémáiról, szakmai tájékoztatást nyújtanak a városi és járási könyvtáraknak. (Bibliothekar, 1971. 3.sz.)

ORSZÁGOS LÁTOGATÓJEGYET (statewide library card) vezettek be New Hampshire állam (USA) könyvtáraiban. A látogatójegy birtokosai használhatják az állam valamennyi közművelődési könyvtárát, amely az állami könyvtárfejlesztési programban részt vesz, valamint a New Hampshire University könyvtárát. (Library Journal, 1970. nov. 1.)

"OLVASÓKERT" és rendezvények céljára 400 m² területű udvara lesz a Potsdamban épülő általános tudományos könyvtárnak. (Bibliothekar, 1971. 5.sz.)

CSAK FŐHIVATÁSÚ könyvtáros által vezetett könyvtárak működnek már az NSzK flensburgi járásában; az eddigi tiszteletdíjas könyvtárosok alkalmazását fölöslegessé tette a járás második bibliobuszának beállítás. A busz az iskoláknál áll meg, a felnőtteken kívül a két felső osztály tanulóit is ellátja; a könyvtáros maga vezeti. (Bibliotheksdiens, 1971. 2/3.sz.)

A HANGLEMEZEKET felfüggesztve helyezik el a dán fonotékákban. Bármilyen rendszerű polcba beszerelhető, függönytartószerű fősinen mozognak az egyes tasakoknak a fősínre merőleges tartósíneji, amelyeket válogatás közben egyszerűen le lehet emelni. Ezt a berendezést a nyugatnémet fonotékák is átveszik. (Buch und Bibliothek, 1971. 3.sz.)

HANGLEMEZGYŰJTEMÉNNYEL - az 1969. ápr. 1-i állapot szerint - 58 dán általános könyvtár rendelkezett, tehát a főhivatású könyvtáros által vezetetteknek csaknem a fele. Állományuk akkor összesen 69 000 lemez volt, 15 könyvtár lemezanyagát csak helyben, 25 könyvtárét csak kölcsönzésre használhatta a közönség; 18 könyvtárban mindkét lehetőség adva volt. (Bibliothekar, 1970. 9.sz.)

GYERMEKKÖNYVTÁRI OSZTÁLYOZÁSI rendszert dolgozott ki és publikált az inglewoodi (California, USA) közművelődési könyvtár, a Kongresszusi Könyvtár rendszere alapján. Az eredeti rendszert a gyermekkönyv-állomány összetételének megfelelően módosították. Az onnan átvett 21 főosztályt a "Sport, Szórakozás" főosztállyal toldották meg. A részletes számjeles osztályozást teljesen mellőzték, mindössze 250 egyszámjegyes osztályt állítottak fel. Az ujitás az állomány kezelésének megkönnyítése mellett arra is szolgál, hogy a gyermekeket a Kongresszusi Könyvtár osztályozási rendszerének alapelveivel megismertesse. (LC Inf. Bull. 1971. 8.sz.)

HELYTÖRTÉNETI MUSICALT játszanak sikerrel a greenwichi színházban, a london-greenwichi vasut történetéről. Az ötletet (és a forrásmunkákat) a városi könyvtár helytörténeti részlegének vezetője adta; a könyvtár kiállítást is rendezett a színházban, "Gőzössel Greenwichbe" címen. (Library World, 1971. jan.)

AZ IDŐS OLVASÓK olvasási igényeit mérik fel Rhode Island (USA) könyvtári hatóságai. Az állam egész területén minden 65 éven felüli könyvtárlátogatónak, valamint a szociális otthonok lakóinak megkérdezik a véleményét néhány könyvről, hogy a gyarapítási munkában figyelembe vehessék az öregek tényleges igényeit. (Library Journal, 1970. nov. 1.)

"TÁRSADALMI KÖNYVTÁRAKAT" szervez a lipcsei városi és megyei könyvtár, "a városi hálózat hézagainak kitöltésére". Az erre a célra elkülönített állományrészről 50-100 kötetes betéteket adnak ki a társadalmi munkás könyvtárosoknak, akik az elképzelések szerint egyenként 15-50 olvasót látnak el. Alig fél év alatt 103 ilyen könyvtárat szerveztek. (Mitteilungen und Materialien, 1971. 2.sz.)

LEVELEZŐ KÖNYVTÁROSKÉPZÉST vezetnek be 1971-től a berlini Humboldt Egyetemen. A négyéves, egyszakos tanulmányok keretében a könyvtári szakiskolát végzett, többéves gyakorlattal rendelkező dolgozókat képezik át tudományos könyvtárossá. (Bibliothekar, 1970. 9.sz.)

"BEVEZETÉS A MATEMATIKÁBA" címmel rendezett 1971 májusában ötnapos tanfolyamot dokumentátorok számára a Gépi Dokumentációs Központ (Frankfurt am Main). A matematika nagy területeit átfogó tanfolyam elsősorban a dokumentációs munkában szereplő matematikai módszerekkel és ábrázolási módokkal igyekezett megismertetni a résztvevőket. Novemberben statisztikai tanfolyamot rendeznek. (Nachrichten für Dokumentation, 1971. 3.sz.)

REFERÁLÓK - főként az építőipari tájékoztatásban dolgozók - számára rendezett 3 napos tanfolyamot 1971 júniusában a CIRA Information Liaison Group. Az előadások, gyakorlatok és konzultációk témaköre: a referálás célja, a referáló szervezete és szolgáltatások, a referátum szerkezete és típusai, a kulcsszavak és deskriptorok, az indexelés. (Aslib Proceedings, 1971. 3.sz.)

SZAKFOLYÓIRAT HANGSZALAGON. - A "Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen" c. havi folyóirat (Frankfurt/Main) 1971 februárjától - egyelőre kísérleti jelleggel - magnókazetta formájában is megjelenik (rövidített kiadásban), hogy az üzletemberek a volánnál ülve is ismerkedhessenek anyagával. (Nachrichten für Dokumentation, 1971. 2.sz.)

AUTOMATIKUS TELEFONTÁJÉKOZTATÁST ad az új szerzeményekről a leningrádi Szaltikov-Scsedrin Könyvtár. 4 telefonszámon érdeklődhetnek az olvasók a természettudományi, a biológiai és mezőgazdasági, a társadalom- és gazdaságtudományi, illetve a filológiai és művészeti tárgyú újdonságok iránt, s 3-4 perces magnószalagról kapják meg a 10-14 legfontosabb címet tartalmazó választ. A szalagokat hetenként cserélik. (Naucsn. i Tehn. Bibl. SzSzSzR. 1971. 5.sz.)